

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERGENLERDE AKRAN ETKİSİNE DİRENME:
TÜRKÇE UYARLAMASI, BAĞLANMA VE REDDEDİLME
DUYARLILIĞIYLA İLİŞKİSİ**

ÖZLEM ŞAFAK SOYASLAN

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR.İLKAY DEMİR**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER PROGRAMI**

İSTANBUL-2019

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERDE AKRAN ETKİSİNE DİRENME:
TÜRKÇE UYARLAMASI, BAĞLANMA VE REDDEDİLME
DUYARLILIĞIYLA İLİŞKİSİ

ÖZLEM ŞAFAK SOYASLAN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR.İLKAY DEMİR

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER PROGRAMI

İSTANBUL-2019

Bu çalışma 18.06.2019 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Tezli Yüksek Lisans Programı
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Doç. Dr. İLKAY DEMİR
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. SEVAL ERDEN ÇINAR
Marmara Üniversitesi-Atatürk Eğitim
Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi AYŞEGÜL KILIÇASLAN ÇELİKKOL
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

ÖNSÖZ

En başta, araştırma konusunun seçimi, yürütülmesi ve tez yazımı aşamalarındaki tüm yardımlarından dolayı ve verdiği geri bildirimlerle beni yönlendiren olumlu, yapıcı yaklaşımıyla beni destekleyen çok değerli danışman hocam Doç. Dr. İlkay DEMİR'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca ders aldığım mesleki gelişimimde etkili olan, bilgi ve birikimlerini paylaşan tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimle ilgili yardımlarını esirgemeyen ve destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yardımlarını ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim ve tüm yaşamım boyunca benim için yaptıkları her türlü fedakârlıkla bugünlere gelmeme sağlayan ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme çok teşekkür ederim.

Son olarak araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilere teşekkür ederim.

ÖZLEM ŞAFAK SOYASLAN

ÖZET

ERGENLERDE AKRAN ETKİSİNE DİRENME: TÜRKÇE UYARLAMASI, BAĞLANMA VE REDDEDİLME DUYARLILIĞIYLA İLİŞKİSİ

Bu araştırmanın temel amacı, Steinberg ve Monahan (2007) tarafından geliştirilen Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanmasıdır. Buna bağlı olarak araştırmanın bir diğer amacı ise ergen öğrencilerin akran baskısına direnmesinde bağlanma ve reddedilme duyarlılığının rolünün incelenmesidir. Araştırma üç farklı çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir. 253 lise öğrencisinden oluşan birinci çalışma grubu ile Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. İkinci çalışma grubunda, 279 lise öğrencisi ile ölçeğin doğrulayıcı faktör analizinin yanı sıra ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliği, iç tutarlılık katsayısı, boyutlar arası korelasyonlar ve madde analizleri gerçekleştirilmiştir. 206 lise öğrencisinden oluşan üçüncü çalışma grubunda ergenlerde akran etkisine direncin reddedilme duyarlılığı ve bağlanma ile arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Akran Etkisine Direnç Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)-Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 21 ve LISREL 8.51 programları kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, Akran Etkisine Direnç Ölçeği Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı ve ergen öğrencilerin akran etkisine direnç düzeylerini değerlendirmek üzere iyi düzey psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Ancak akran etkisine direnç ile reddedilme duyarlılığı ve akrana bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Akran Etkisine Direnç Ölçeği, Bağlanma Kuramı, Reddedilme Duyarlılığı, Akran Baskısı, Ergenlik.

ABSTRACT

RESISTANCE TO PEER INFLUENCE AMONG ADOLESCENTS: TURKISH ADAPTATION AND ASSOCIATIONS WITH ATTACHMENT AND REJECTION SENSITIVITY

The main purpose of the present study is to adopt of the Resistance to Peer Influence Scale into Turkish and to assess its psychometric properties.

Another purpose of the present study is to examine the relationship between resistance to peer influence among adolescents associations with attachment and rejection sensitivity. The study consisted of three different samples. An exploratory factor analysis was performed on the first sample, which consisted of 253 high school students. A confirmatory factor analysis, criterion-related validity, internal consistency reliability, correlations among sub-scales and item analysis was performed on the second sample, which consisted of 279 high school students. Finally, associations between resistance to peer influence among adolescents associations with attachment and rejection sensitivity. Examined by performing regression analysis with a sample of 206 high school students. The data was collected via a Personal Information Form, the Resistance to Peer Influence Scale, Symptom Check List, the Experience of Close Relationships-Relationship Structures Scale (ECR-RS) best friend forms and Submissive Acts Scale. SPSS 21 and LISREL 8.51 were used for the statistical analyses of the data. The results revealed that the Resistance to Peer Influence Scale is valid and reliable tool for Turkish use and has good psychometric properties to assess Turkish adolescents' students resistance to peer influence. But, significant associations were not found among the relationship between resistance to peer influence among adolescents associations with attachment and rejection sensitivity.

Key Words: Resistance to Peer Influence Scale, Attachment Theory, Rejection Sensitivity, Peer Pressure, Adolescence.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç/Alt Amaçlar	9
1.3. Önem	10
1.4. Varsayımlar	12
1.5.Sınırlılıklar.....	12
1.6.Tanımlar	13
BÖLÜM II	14
KAVRAMSAL ÇERÇEVE/ ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	14
2.1.Ergenlik Dönemi	14
2.1.1.Ergenlikte Fiziksel Gelişim	14
2.1.2.Ergenlikte Bilişsel Gelişim	14
2.1.3.Ergenlikte Sosyal Gelişim	15
2.1.4.Ergenlikte Duygusal Gelişim.....	16
2.2.Ergenlik Dönemi İle İlgili Kuramsal Bilgiler.....	16
2.2.1.Psikanalitik Kuram	17
2.2.2.Erikson'un Psikososyal Kuramı	17
2.2.3.Ekolojik Yaklaşım	17
2.2.4.Antropolojik Yaklaşım	18
2.2.5.Stanley Hall' un Kuramı	19
2.2.6.Toplumsal Rol Kuramı	19
2.2.7. Lewin'in Kuramı.....	20
2.3.Akran Baskısı	20
2.4.Reddedilme Duyarlılığı	25

2.4.1.Reddedilme Duyarlılığı Kavramı.....	25
2.5.Bağlanma Kuramı.....	31
2.5.1.Bağlanma	31
2.5.2.İçsel Çalışan Modeller	33
2.5.3.Dörtlü Bağlanma Modeli	34
2.5.4.Çocukluk Döneminde Bağlanma	38
2.5.5.Ergenlik Döneminde Bağlanma.....	40
2.5.6.Yetişkinlikte Bağlanma.....	43
2.6.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	45
2.6.1.Akran Baskısı İle İlgili Araştırmalar	45
2.6.2.Reddedilme Duyarlılığı İle İlgili Araştırmalar	46
2.6.3.Bağlanma İle İlgili Araştırmalar	48
BÖLÜM III.....	49
YÖNTEM.....	51
3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	51
3.2.EVREN VE ÖRNEKLEM	51
3.2.1.Birinci Çalışma Grubu.....	52
3.2.2.İkinci Çalışma Grubu.....	52
3.2.3.Üçüncü Çalışma Grubu.....	52
3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	53
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	53
3.3.2.Akran Etkisine Direnç Ölçeği.....	53
3.3.3.Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	54
3.3.4.Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu	54
3.3.5.Belirti Tarama Listesi (SCL-90) Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi	55
3.4. ÖLÇEĞİ TÜRKÇEYE UYARLAMA AŞAMALARI VE VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	56
3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	56
BÖLÜM IV	59
BULGULAR.....	59
4.1.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ ÖLÇEĞİ'NİN GEÇERLİK ÇALIŞMASI	59
4.1.1. AEDÖ' nin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	59

4.1.2. Akran Etkisine Direnç Ölçeği' nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	63
4.1.3.Akran Etkisine Direnç Ölçeği Madde Analizi	67
4.1.4.Akran Etkisine Direnç Ölçeği Benzer Ölçek Geçerliği Çalışması	68
4.2.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ ÖLÇEĞİ'NİN GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	69
4.3.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ İLE CİNSİYET SOSYOEKONOMİK DÜZEY VE OKUL BAŞARISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	69
4.4.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇİN REDDEDİLME VE BAĞLANMA İLE İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	72
BÖLÜM V	75
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKLAR	86
EKLER.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	110

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3-1: Model Uyum İyiliği Değerleri.....	57
Tablo 3-2: Akran Etkisine Direnç, Kaçınan Bağlanma, Kaygılı Bağlanma ve Kişilerarası Duyarlılık Puanlarının Betimleyici İstatistikleri.....	58
Tablo 4-1: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Maddelerinin \bar{X} , SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri	60
Tablo 4-2: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Cronbach's Alpha İç Tutarlık Katsayıları	60
Tablo 4-4: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Cronbach's Alpha İç Tutarlık Katsayıları	61
Tablo 4-3: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Madde Analizi Sonuçları	62
Tablo 4-5: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Türkçe Versiyonunun Maddelerinin \bar{X} , SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri	63
Tablo 4-6: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe Versiyonunun Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (λ), t ve R2 Değerleri	64
Tablo 4-7: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Model Uyum İstatistikleri	65
Tablo 4-8: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Düzeltme Sonrası DFA Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (λ), t ve R2 Değerleri .	66
Tablo 4-9: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Düzeltme Sonrası DFA Sonucunda Ulaşılan Model Uyum İstatistikleri	67
Tablo 4-10: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Madde Analizi Sonuçları	68
Tablo 4-11: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Toplam Puanı ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Toplam Puanı Arasındaki İlişki	68
Tablo 4-12: Cinsiyete Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması	69
Tablo 4-13: Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması	70
Tablo 4-14: Okul Başarı Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması	70
Tablo 4-15: Okul Başarı Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması	71
Tablo 4-16: Değişkenler Arasındaki İlişkiler İçin Tamamlanan Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	72

Tablo 4-17: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Toplam Puanının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	73
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.4: Reddedilme Duyarlılığı Modeli (Levy, Ayduk ve Downey, 2001)	27
Şekil 2-5: İki Boyutlu Dört Kategorili Yetişkin Bağlanma Modeli (Bartholomew ve Horowitz, 1991).....	35
Şekil 2-6: İki Boyutlu Bağlanma Modeli (Brennan, Clark ve Shaver, 1998).....	37
Şekil 4-1: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	64
Şekil 4-2: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi	66

KISALTMALAR LİSTESİ

AEDÖ	: Akran Etkisine Direnç Ölçeği
AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi
AGFI	: Adjusted Goodness of Fit Index / Düzeltilmiş Uyum İndeksi
CFI	: Comparative Fit Index / Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
GFI	: Goodness of Fit Index / İyilik Uyum İndeksi
NFI	: Normed Fit Index /Normlaştırılmış Uyum İndeksi
NNFI	: Non- normed Fit Index / Normlaştırılmamış Uyum İndeksi
RMSEA	: Root Mean Square Error of Approximation/ Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü
SRMR	: Standardized Root Mean Square Residuals/ Standardize Edilmiş Artık Ortalamaların Karekökü

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Kişinin hayatında diğer insanların etkisi, bireyin tüm yaşam dönemlerindeki sosyalleşmesinde devamlılığı olan bir süreçtir. Ergenlik dönemi de kişinin hayatında değişime en yatkın olduğu önemli dönemlerden biridir. Akranların birbirini etkilemesinde farklı mekanizmalar olsa da literatürde en sık karşılaşılan kavram akran baskısıdır. Bununla birlikte her çeşit akran etkisi aslında akran baskısı olarak tanımlanmıştır. Bir kişiyi belirli eylemlerin olacağına ikna etmek ve onu teşvik etmek doğrudan ve dolaylı bir baskı olmayabilir fakat dolaylı yoldan bir baskı ise kişi akran etkisinin altında olduğunun farkında değildir (Sim ve Koh, 2003). Lashbrook (2000) da akran baskısına odaklanır, akran baskısını, akran etkisinin kişilerin düşünce ya da davranışında uyuma ve itaate neden olan özel bir formu olarak tanımlar. Berndt ve Ladd (1989) ise akran baskısını bir grupta bireylerin grup normlarına uyum için pozitif kuvveti ve uyuma direnene yaptırımlar uygulanması olarak tanımlar. Sonuç olarak akran baskısı akran etkisinin içeriğine göre daha dar bir yapıdadır (Manzoni ve Ricijaš, 2013). Akran etkisi sosyalleşmenin aynı zamanda akran grubunun davranış ve tutumda uyumlu olmasının sonucu oluşan akran etkileşimini ifade eder (Thomas, 2017).

Ergenlikte arkadaşlar davranış ve tutumların benzerliğine göre seçilir. Benzerlikler arkadaşlıkların kurulmasında oldukça güdüleyicidir. Karşılıklı pozitif ya da negatif etkiler, arkadaşların benzerliğine katkı sağlar (Berndt, 1996). Akran etkisi bu yönüyle ergenlerin ilişkilerinde tamamlayıcı bir roledir. Genel olarak ergenlerin çoğunluğu akranlarının etkisine duyarlıdır (Sumter vd., 2009).

Ergenlik döneminde kişinin ne istediğinin önemi olmaksızın akranları tarafından bir şeyi yapmaktan kaçınması ya da yaptırılması durumu akran baskısı olarak tanımlanır (Clasen ve Brown, 1985). Ergenler yaşamlarında, aile ve okul aktiviteleri, akranlarıyla aktiviteler gibi farklı alanlarda akran normlarına uymak zorunda olduklarının farkındadırlar (Manzoni ve Ricijaš, 2013). Akran baskısı ergenlerin olumsuz davranışının nedeni olarak görülür ve ergenin de risk aldığı

göstergesidir. Oysa ergenliğin psikososyal işleyişinde akran etkisinin artan önemi dikkat çekicidir. Bu dönemde akranların birbirini etkilemesi kaçınılmazdır, akran etkisinin ergenlikte yetişkinliğe göre daha güçlü yansımaları olduğu görülmektedir (Brown, 2004). Ergenlerin sosyalleşmesinde benzer fikirde olanların uyum içinde olmasının etkiyi artırdığına yoğunlaşan çalışmaların yanında davranış ve tutumların benzerliğinin de önemli olduğuna odaklanan çalışmalar vardır (Manzoni ve Ricijaš, 2013).

İlişki niteliğinin de akran etkisine duyarlılığı belirlediği görülmektedir. Etkinin büyüklüğü ilişkinin niteliğine göre değişmektedir. Özellikle arkadaşlık ilişkisinin niteliği düşükse akran etkisi de zayıftır. Bireylerin arkadaşlık ilişkisinin niteliği arttığında akranlarına daha çok uyum sağladıkları görülmüştür (Urburg vd., 2003). İlişkinin niteliğinin sosyal etkiye duyarlılığı önemli derecede etkilediğinden yola çıkılarak zayıf ilişkinin bireyin diğer sosyal kaynaklarından gelen etkiyi artırdığı görülmüştür (Savin-Williams ve Berndt, 1990; Taubman-Ben-Ari ve Katz-Ben-Ami, 2012). Bununla birlikte ebeveynleri ile olumsuz ilişkisi olan ergenler akranlarından gelen etkiye daha açıktır (Thomas, 2017). Ayrıca ergenlerin yabancılardan daha çok arkadaşları veya romantik partnerleri olan tanıdıkları kişilerden etkilenmeye daha eğilimli oldukları yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Thomas, 2017).

Ergenlikte akran etkisinin önemini vurgulayan görüşe göre (Brown, Clasen ve Eicher, 1986) akranların önemli değişimlerinin örnek alınması grup içinde dikkat çeker, ergenliğin başlarında ve ortalarında sosyal çevrenin oluşmasında akran grupları giderek önemli bir rol oynar. Akranlar bireyselleşme ile birlikte kendilerini kalabalıklardan ayırırlar, hem algıladıkları hem de gerçekte olan baskıyı tarzlarında ve değerlerinde benimserler. Sosyal etkiyi kullanarak birbirlerinin davranışlarını regüle etmeleri grup içinde dayanışmanın ve birliğin gelişmesini sağlar. Bu sayede grup kimliğini korumak onları diğerlerinden ayırır. Bu normatif regülasyon süreci özellikle ergenliğin ortalarında çok etkilidir (Brown, 2004).

Diğer bir görüş ise sosyal bağlamdan daha çok bireyselliğe odaklanır. Bu görüşe göre ergenlikte akran etkisinin artan önemi bireylerin akran baskısına olan duyarlılıklarından dolayıdır. Akran etkisinin ergenlerde öneminin artması uyum sağlamak için akranların birbirlerinden davranışlarının değişmesinin istenmesine

neden olur. Ergenler akran gruplarında olabilmek için reddedilmekten kaçınırlar. Ergenliğin başlarında akran baskısına daha çok maruz kalma ebeveynin duygusal özerkliği ve bireyin kendi özerkliği ile ilgilidir. Ergen, ebeveyninden duygusal olarak özerk olmaya başlarken kendi duygusal özerkliğini kazanmadan önce bu boşluğu doldurmak için akranlarına yönelebilir (Steinberg ve Monahan, 2007).

Ülkemizde, ergenlik döneminde akran baskısı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, daha çok, risk alma, madde kullanımı, problem çözme, benlik saygısı, saldırganlık düzeyi, şiddete başvurma, ebeveyn kabul reddi, atılganlık düzeyi, karar verme stratejileri gibi değişkenlerle ele alındığı ancak nedenlerine ilişkin çalışma yapılmadığı görülmektedir (Kıran, 2002; Can, 2017; Kapıkıran ve Fiyakalı, 2005; Aktuğ, 2006; İnan, 2017; Yıldırım, 2007; Kaşıkçı, 2018; Pamuk, 2013; Torun, 2007). Ayrıca, ergenlik döneminde akran baskısını ölçmeyi amaçlayan Akran Baskısı Ölçeği (Esen, 2003) kullanılmaktadır. Akran etkisine direnme hiç incelenmemekle birlikte ergen öğrenciler için akran etkisine direnmeyi ölçen herhangi bir ölçme aracına rastlanmamaktadır. Bu çalışma ile öncelikle Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin dilimize kazandırılması amaçlanmaktadır.

Akran etkisi ergenlikte olumlu ve olumsuz yönleriyle çok çalışılsa da birçok çalışma akran etkisinin olumsuz yönlerine odaklanmıştır. Ölçekler akran etkisine duyarlılığı ölçmek için oluşturulmuş olup özellikle ergenlere akran etkisi altında yasaklanmış şeyleri yapıp yapamayacakları sorulur. Birçok çalışmada ergenlerden kuralları ihlal edip etmediklerini belirtmeleri istenir. Ergenlere uygulanan ölçeklerin istenmeyen davranışların belirlenmesiyle sınırlandırıldığı görülmüştür. İstenmeyen davranışlara akran etkisine duyarlılıklarından dolayı ya da isteyerek katıldıklarını ayırmak zorlaşmaktadır. Ölçeklerde kullanılan alkol, madde kullanımı, cinsel tutumlar gibi bazı ifadelerin de çocuk ve ergenler için uygun olmadığı ve küçük yaş gruplarının ilgisini çekmediği düşünülmektedir. Berndt (1979) ve Steinberg ve Silverberg (1986) çalışmalarında nötr ifadeleri de antisosyal ifadeler gibi tasvir ederek kullanmışlardır. Ancak sonuçlar anlamlı çıksa da ifadeler arasındaki ilişki zayıftır. Akran Etkisine Direnç Ölçeği akran etkisine karşı genel direnci değerlendiren bir ölçektir. Steinberg ve Monahan (2007) bu ölçeği, nötr ifadelerin kullanılmasının sosyal açıdan istenirliği azaltmasından yola çıkarak geliştirmişlerdir. Maddeleri antisosyal ifadelerle sınırlandırmadan daha genel akran etkisi ile

yapılandırdıklarını belirtmişlerdir. Nötr ifadelerin antisosyal ifadelerin yerine kullanımı ergenlerin akranlarından etkilendiklerini kabul etmelerini kolaylaştırır (Sumter vd., 2009). Ergenlerin etkiye duyarlılığının ölçümü antisosyal davranış ifadeleriyle ilgili sorulmasına rağmen duyarlılığı en iyi ortaya çıkaran nötr ifadelerdir (Brown, 2004). Etkiye duyarlılığı değerlendirmek için varsayımsal ikilemlerin kullanımı problem yaratır. Bazı ergenlerin testi yanıltmak istemesi kolaylaşmaktadır. İlkokul öğrencileri ile genç ergenlerin etkiye duyarlılıkları eşit çıksa da ölçek maddelerindeki madde ya da alkol kullanımı ifadelerinden dolayı aynı baskı altında oldukları düşünülemez. Etkiye duyarlılığı değerlendirmek için varsayımsal ikilemlerin kullanımı problem yaratabilir. Katılımcının oluşturulan duruma gerçekten içinde olduğunda ne cevap vereceği ile hayali olarak ne cevap vereceği arasında fark vardır (Steinberg ve Monahan, 2007).

Bu konuda yapılan çalışmaların ise genellikle akran etkisinin olumlu veya olumsuz sonuçlarına odaklandığı görülmektedir. Akran baskısının özellikle ergenin riskli davranışlar göstermesinde, suç işlemede, akademik başarısında ve okula devamında etkili olduğu görülmektedir (May, Nichols ve Eltzroth, 1999; Steinberg ve Monahan, 2007; Ryan, 2000; Warburton, 2017; You, 2011). Akran baskısı ergenin saldırganlığa ve şiddete yönelik tutumlarını belirler, ayrıca madde kullanımının ortaya çıkmasında rol oynar (Sim, 2000; Yıldırım, 2007; Coggans ve McKellar, 1994). Ergenin depresif belirtiler göstermesine ve olumsuz duygular hissetmesine yol açtığı bulunmuştur (Reynolds ve Crea, 2015). Ebeveyn ve arkadaşlık ilişkileri de akran baskısından çeşitli açılardan etkilenir (Giordano, 1993; Yıldırım, 2007). Akran baskısının etkileri çoğunlukla kötü yönde olsa da olumlu etkileri de göz ardı edilemez. Akran baskısının olumlu etkileri ergenin psikolojik ve sosyal gelişimi açısından önemlidir (Walker ve Bean, 2009). Olumlu akran baskısının sonuçları ergenin sportif ve sanatsal faaliyetlere katılmasında motive edici bir etki yaratır.

Bu dönemde ergenin hayatındaki akran grupları en az ailesi kadar önem kazanır. Ergenler bu geçiş döneminde normlarını çok önemsedikleri akran gruplarında kendilerini güven içinde hissederler (Adams, 1995). Kimliğini kazanmaya çalışan ergenler için gruba ait olma gibi sosyal gereksinimler ön plandadır. Ergen kendini akranları ile karşılaştırarak nerede olduğunu anlamaya

çalışır. Akran baskısı ergenin nasıl giyineceğini, ne çeşit müzik dinleyeceğini, nasıl davranacağını şekillendirir (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000). Ergenler arasında önemli bir güç kaynağı olarak çeşitli davranış değişikliklerine neden olur. Akranlar bilgi, motivasyon, tavır, algı, inanç ve davranışlarda birbirlerini etkiler (Gil, Dwivedi ve Johnson, 2017). Ergenlik döneminde sosyalleşme ergenin arkadaşlarıyla arasında davranışta ve tutumda benzerlikler göstermesiyle oluşur, sosyalleşme ile birlikte akran etkisine boyun eğme ve dirençte başlar.

Akran baskısına direnmeyle ilgili kavramsallaştırmalar farklı açılardan yorumlanmış olup özellikle okullarda yaşanan sorunlar direnmenin yanı sıra isyan ya da suç olarak da tanımlanmıştır (Raby, 2005). Akran grubuna uyum sağlamak için istenen davranışı göstermeme olarak yorumlanabilen akran baskısına direnme kavramı ergeni birçok olası riskli davranıştan korur. Ergenlerin baskıya karşı bireysel duyarlılıkları değiştiği için ergenlikte akran etkisinin öneminin de arttığı görülür. Akran etkisinin öneminin artması ergenlerin uyum sağlamaları için değişmelerinin istenmesine de yol açar çünkü ergenler arkadaşlarının ne düşündüğüne dikkat eder ve reddedilmek istemedikleri için çoğunluğa uyarlar. Ergenliğin gelişimsel dönemlerinde akran baskısına direncin de farklı olduğu görülür. Akran etkisine boyun eğmenin ve direnç göstermenin ergenliğin başlarında ve ortalarında, öncesi ve sonrası dönemlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Steinberg ve Monahan, 2007).

Ergenliğin başlarında basmakalıp bilgi ve popüler örnekler, ergenlerin baskıya direnmesini zorlaştırmaktadır. Bu artan uyum göstergeleri sadece olumsuz davranışta değil olumlu davranışlarda da vardır. Bu dönemdeki uyumun artışı ergenlerin birbirlerini etkilemelerinden daha çok sosyal etkiye direnme yeteneklerindeki düşüşle de ilgilidir. Özellikle ergenliğin ortaları, ergenin akranlarının inandıklarına karşı gelebilmesi ve bir akranın diğerine yaptığı baskıya direnebilmesi açısından önemli bir dönemdir. Bu dönemde bireyselleşme başlar, ergenler hem yaşantılarında hem algılamalarında baskıyı seçimlerine ve değerlerine adapte ederler. Ergenler ebeveynlerinden duygusal olarak özerkleşmeye başlarken bireysel özerkliklerini elde etmeden önce akranlarına ihtiyaç duyarlar ve bunun sonucunda baskıya boyun eğme davranışının arttığı görülür. Uyum gösterme, baskıya boyun eğme ve baskıya direnme kapasitesi ile artarak birleşir (Steinberg ve Monahan, 2007).

Erken dönemdeki ebeveyn çocuk ilişkileri akran ilişkilerini önemli derecede etkiler. Ergenlik dönemi, bağlanma kuramı açısından ele alındığında farklı bir anlam taşır. Ayrıca birey bebekliğinde oluşan bağlanma deneyimini bu dönemde kendisi tarafından değerlendirir. Bilişsel gelişimde yaşanan değişimler sonucu birey kendisiyle diğerleri arasında daha net bir ayırım yapabilir ve bağlanma figürlerini ilişkilerini ele alarak kıyaslayabilir (Allen ve Land, 1999). Bağlanma, ebeveyn çocuk ilişkilerinin yanı sıra ergenliğe girerken akran ilişkilerini ve arkadaşlığın kalitesini de etkilemektedir (Sümer, 2010). Ergenlik döneminde bu bağlanma örüntüsü arkadaş gruplarına yönelmektedir (Allen ve Land, 1999). Akrana güvenli bağlanma ile sosyo duygusal yetenekler arasında dikkate değer bir bağlantı vardır. Bu bağlantı ergenlik döneminde akran ilişkilerinin ebeveyn ilişkilerinden daha önemli olduğunu ortaya çıkarsa da ebeveyne bağlanma önemini korumaya devam eder (Laible, 2007). Ergenin ebeveyne ya da akrana bağlanması sosyal alanda etkiye açık olmasını az ya da çok etkilemektedir (Thomas, 2017).

Ergenler ve ebeveynler arasındaki pozitif bağlanma ilişkisi özerkliğin artmasının yanı sıra akran ilişkilerinin niteliği ile de ilgilidir. Sağlıklı bağlanma ilişkisinin sonucu olarak özerkliğin artması direnme becerisini de oluşturur (Bell, Forthun ve Sun, 2000; Parker ve Benson, 2004). Bağlanma etkiye direnebilmek için önemli becerilerin gelişimine katkı sağlar (Thomas, 2017). Bu dönemde güvensiz bağlanan ergenler için temel bağlanma figürü olarak akran ya da romantik partner, anneden daha önemli olabilmektedir. İlişkilerde bağlanmanın değerlendirilmesi ilişkilerin çeşitli açılardan sonuçlarının tahmin edilmesinde oldukça etkilidir. Bağlanma modelleri birbiriyle tutarlıdır ve kişinin çeşitli ilişkilerdeki davranışlarını, duygularını ve beklentilerini düzenlemeye yardımcı olur. Aydın (1999) ergenin ait olma, bağlanma gibi sosyal gereksinimlerinin akran baskısına maruz kalmada önemli değişkenler olduğunu ifade etmektedir.

Brennan, Clark ve Shaver'ın (1998) çalışmasında yetişkin bağlanma davranışları iki boyutlu bağlanma modeli ile ortaya konmuştur. Kaygılı bağlanma reddedilme korkusu, terk edilme ve güvensiz bağlanma figürleri ile ilişkilendirilir. Kaygı boyutunda kişiler terk edilmekten korktukları ve onaylanma ihtiyacı içinde oldukları için bireysel olarak hareket etmekte zorlanırlar. Bu boyuttaki bireylerin akran etkisine direnme düzeylerinin düşük olması beklenir. Yakın olmaya duyulan

aşırı ihtiyaç ve yakın ilişki yaşadığı kişiden sürekli ilgi istemesinin de bu durumu desteklediği düşünülmektedir. Kaçınmalı bağlanma boyutunda ise kişiler duygusal olarak mesafeli olmayı tercih eder, diğer kişilerle yakınlık kurma konusunda isteksizdir ve başkalarına bağılıktan rahatsız olurlar. Diğerleriyle ilişkiden kaçınmaları sonucu daha bireysel hareket etme eğiliminde olurlar, dolayısıyla bu kişilerin akran etkisine direnebildikleri düşünülebilir. Ayrıca yakın ilişkilerinde beklenti içine girmemeleri, soğuk ve ilgisiz olmalarıyla reddedilmeye karşı duyarsız bir yaklaşım içinde olmaları bu görüşü desteklemektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Diğer yandan, akrana güvenli bağlanmanın öz saygı (Wilkinson, 2004; Laible, Carlo ve Roesch, 2004), öznel iyi oluş (Armsden ve Greenberg, 1987; Ma ve Huebner, 2008), duygusal farkındalık ve empati (Laible, 2007), yaşam doyumu (Blain vd., 1993), sosyal etkileşimlerde yeterlikle (Buhrmester, 1990) olumlu yönde; depresyon ve saldırganlıkla ise (Laible vd., 2000; Rubin vd., 2004) olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu açıdan incelendiğinde bu çalışmada arkadaşlara güvenli bağlanmanın akran etkisine direnmeyi olumlu yönde yordaması beklenmektedir.

Akran etkisine direnmeyi etkileyebilecek faktörlerden olan bir diğer kavram da reddedilme duyarlılığı olarak düşünülebilir. Reddedilme duyarlılığı sosyal çevreden algılanan her türlü ipucu ve yaklaşıma karşı kişilerin her an reddedileceğine dair bozulmuş bilişsel bir düşünce yapısına sahip olma halidir (Pietrzak, Downey ve Ayduk, 2005). Reddedilme duyarlılığı kaygılı reddedilme beklentilerini içinde bulundurmasının yanı sıra, ergenlerin başta akranlarıyla ilişkilerinde güçlükler oluşturarak yakın ilişkilerini bozan bir durum olduğu için, ergenlikte önemli bir rol oynamaktadır (Downey, Lebolt ve O'shea, 1995). Aynı zamanda kişiler arasındaki var olan ilişkiyi daha etkisiz hale getirip kişilerin birbirlerinden uzaklaşmalarına da neden olur (Gonzaga, 2001).

Khaleque (2001) reddedilme duyarlılığı yüksek kişilerin bağımlılık, duyarsızlık, kin, agresyon, yetersiz özsaygı, yetersiz özyeterlik, duygusal açıdan tutarsızlık gibi ortak kişilik özellikleri olduğunu ortaya koymuştur. Bu kişilik özelliklerine sahip olan bireyler ergenlik döneminde akranlarına göre daha dezavantajlı olurlar. Bu açıdan incelendiğinde, kişinin değer verdiği başkaları

tarafından kabul görmek ve sosyal destek almak istemesi, davranışlarının olası bir reddedilmeye uğramamak için düzenlenmesi durumunu ortaya çıkarır (Levy, Ayduk ve Downey, 2001). Ergenlik döneminde bireyin akranları tarafından kabul edilmesi ve akran gruplarının önemi göz önüne alındığında ergenlerin reddedilmekten korktukları için uyum gösterme olasılıkları artabilir. Baumgartner, vd., (2015) ergenlikte kişilerdeki popülerlik ihtiyacı artarken akran etkisine dirençlerinin azaldığını ortaya koymuştur. Ortaya çıkan sonuç, bu çalışma kapsamında ortaya atılan reddedilme duyarlılığı arttıkça kişilerin akran etkisine dirençlerinin düşük olacağı görüşünü desteklemektedir. Sosyal kaygısı yüksek olan, kendisiyle alay edileceğinden, yalnız kalacağından korkan, sosyal anlamda kendini iyi hissetmeyen ergenlerin akran baskısına direnemedikleri, kendi statülerinden emin olduklarında ise direncin daha kolay olabileceğinin ortaya konması çalışmamızla paralellik göstermektedir (Blöte, Miers ve Westernberg, 2016).

Reddedilme kavramının ergenlik döneminde, sosyal ilişkilerde duyulan güveni azaltmasıyla da özellikle önemli olduğu görülmektedir. Sosyalleşmenin ergen için kritik olduğu bu dönemde reddedilme duyarlılığı yüksek bireyler, yeni insanlarla tanışma konusunda da sorun yaşarlar. Bu durum bireylerin sosyal ilişkilerden ve dolayısıyla reddedilme olasılığından kaçınmasına yol açabilmektedir (Levy, Ayduk ve Downey, 2001). Downey ve Feldman'a (1996) göre de kişide reddedilme duyarlılığının yüksek olması başkalarının kendilerini reddedecekleri beklentisi içinde olmasına bu beklentinin sonucu olarak da ilişkilerindeki belirsiz durumları bile reddedilme olarak algılamasına neden olur. Reddedici benlik yeterliliği yüksek olan ergenler akran baskısına karşı koyabilmektedirler. Ergenin reddedici benlik yeterliliği düşük olduğunda grup içinde onaylanmak için baskıya maruz kalması uyum gösterme davranışını etkiler (Petraitis, Flay ve Miller, 1995). Bütün bunlar göz önüne alındığında reddedilme duyarlılığı yüksek olan ergenlerin kabul etmeye daha hazır olmaları nedeniyle etkiye direnmelerinin düşük olacağı düşünülebilir.

Bağlanma boyutları ve reddedilme duyarlılığının etkilerinin ergenlerin kişilerarası ilişkilerindeki zorluklarına etkisi keşfedilmesine rağmen, ergenlik döneminde bağlanma ile reddedilme duyarlılığını akran etkisine direnme açısından inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, Türkiye' de ergenlik döneminde akran baskısı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, daha çok, ergenlerin akran

baskısından doğrudan ve dolaylı etkilenmeleri ile ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Akran baskısına direnme ile ilgili ergenler üzerinde yapılmış bir araştırma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalar Akran Baskısı Ölçeği ile ele alınmıştır ancak bu ölçek akran baskısına direnmeyi değil akran baskısını ölçmektedir. Ergenlik dönemindeki öğrencilere yönelik akran baskısına direnmeyi ölçme amaçlı bir ölçme aracı yoktur. Bu ihtiyaç doğrultusunda bahsedilen çalışmalardan da hareketle bu çalışmada Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasını yaparak, bağlanma ve reddedilme duyarlılığının akran baskısına direnmeye görece katkısı anlamak amaçlanmaktadır.

1.2. Amaç/Alt Amaçlar

Bu araştırmanın temel amacı, Steinberg ve Monahan (2007) tarafından geliştirilen Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin (Resistance to Peer Influence Scale) Türkçe'ye uyarlanmasıdır. Buna bağlı olarak araştırmanın bir diğer amacı ise ergenlerin akran baskısına direnmesinde bağlanma ve reddedilme duyarlılığının rolünün incelenmesidir. Bu genel amaçlardan yola çıkılarak aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Akran Etkisine Direnç Ölçeği' nin Türkçe Formu faktör yapısı;
 - a) Açımlayıcı faktör analizi ile ortaya konmakta mıdır?
 - b) Doğrulayıcı faktör analizi ile ortaya konmakta mıdır?
2. Akran Etkisine Direnç Ölçeği' nin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ile belirlenen ölçüt bağıntılı geçerliği ne düzeydedir?
3. Akran Etkisine Direnç Ölçeği Türkçe'de kullanılmak üzere;
 - a) Madde-toplam korelasyonları
 - b) Cronbach Alpha katsayıları açılarından güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
4. Ergenlerin akran etkisine direnme düzeyleri cinsiyet, sosyo ekonomik düzey ve okul başarısı açısından farklılaşmakta mıdır?

5. Ergenlerin akran etkisine direnmesinin yordanmasında; yaş, cinsiyet, akrana bağlanma, reddedilme duyarlılığının görece katkıları ne düzeydedir?

1.3. Önem

İnsan hayatının önemli bir basamağı olan ergenlik sosyo duygusal ve fizyolojik açıdan birçok gelişimin tamamlandığı ayrıca özerkleşmenin daha çok ön planda olduğu bir ilerleme dönemidir. Gelişimsel olarak ciddi bir aşama olan ergenlik döneminde, akranlar ergenler için ayrı bir anlam taşır.

Ergenin bu dönemdeki sosyal yaşantısında akranlarının oldukça etkili olması akran baskısı kavramının önem kazanmasına neden olur. Akran baskısı ergeni olumlu yönde etkilese de olumsuz davranışların kazanılmasında daha önemli rol oynar. Akran baskısı, ergenlik döneminde sıkça karşılaşılan anksiyete, riskli davranışlar, saldırganlık, benlik saygısı gibi kavramlarla da ilişkilendirilmektedir.

Akran baskısı kavramıyla birlikte ele alındığında ergen bireylerin kişilik gelişimlerinde boyun eğici davranışlar da önemli yer tutar, ergenlik döneminde akran etkisine hassasiyetin önemli olduğu düşünüldüğünde karşılaştıkları olumsuz yaşam olayları tahmin edildiğinden daha büyük bir etki yaratabilir. Bu nedenle ergenlik döneminde bireylerin akran etkisine boyun eğmelerinin ve düzeylerinin belirlenmesi önemlidir. Bireylerin akran etkisine direnememelerinde birçok faktör rol oynayabilir. Bu sebeple de ergenlerde akran etkisine direncin nedenlerinin öğrenilmesi önemli bir araştırma konusudur.

Akran etkisi ergenliğin psikososyal işlevinde önemli bir yere sahiptir. Ergen hayatının bu döneminde diğer dönemlerine göre madde kullanımı başta olmak üzere birçok riskli davranışa daha yatkındır ve suça eğilimi artar. Akran etkisine direnme becerisine sahip olmanın ergeni birçok olası riskli davranıştan koruması açısından önemi büyüktür (Steinberg ve Monahan, 2007). Bireylerin akran etkisine direnebilme ve direnememe durumlarında rol alan faktörler bilindiğinde önleyici müdahale programları geliştirilebilir.

Ayrıca ergenliğin hangi döneminde akran etkisinin daha çok önem kazandığını bilmek bu yaş grubuyla çalışan eğitimcilere fayda sağlayacaktır. Ergenliğin ortalarında risk alma davranışının diğer dönemlerine göre daha yüksek

olduğu görüldüğünde bu dönemde ergenlerin direnebilme becerisi geliştirmesine yardımcı olunması önem kazanır (Gardner ve Steinberg, 2005). Steinberg ve Monahan'a (2007) göre de özellikle ergenliğin ortaları, ergenin akranlarının inandıklarına karşı gelebilmesi ve bir akranın diğerine yaptığı baskıya direnebilmesi açısından önemli bir dönemdir. Akran etkisine direnebilmesinin ergenin kişisel gelişimi, sosyal alanda kazanmak istediği statü ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi gibi bazı alanlarda olumlu katkıları olabilir. Bu olumlu etkiler ergenin psikolojik ve sosyal gelişimi açısından önemlidir (Walker ve Bean, 2009).

Yine farklı cinsiyetlerde akran etkisine direnebilme becerisinin ne gibi değişkenlere göre farklılaştığını öğrenmek ergenleri daha iyi anlayabilmemiz açısından değerlidir. Kızların arkadaşlıklarını sürdürme konusunda daha istekli olmasından, erkeklerin ise daha pragmatik nedenlerden dolayı akran etkisine direnebilme kapasitelerinin değiştiği görülmüştür (Pearl, Bryan ve Herzog, 1990).

Özellikle akran etkisine direncin sonuçlarının ergenlik gibi kritik bir dönemde ergenin pek çok davranışı ve tutumu üzerinde olumsuz yönde etkili olduğu birçok araştırmanın konusudur ancak nedenlerinin de bilinmesi konunun bir bütün olarak ele alınması ve geliştirilecek programların etkililiği açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Direncin nedenlerini ölçecek bir ölçme aracı ülkemizde yoktur. Bunun kazandırılması konunun ülkemizde de ele alınması için ilk adımdır.

Erken bağlanma örüntüsünün sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisi için güçlü ve kalıcı bir kaynak olduğu bilinmektedir. Ergen sosyalleşmesinde ilişkileri ciddi anlamda etkileyen reddedilme duyarlılığının, ergenlik dönemindeki gençler için de önemi kaçınılmazdır. Ayrıca bu dönemdeki gençlerle çalışan eğitimcilere olumlu katkı sunabilmesi açısından önemlidir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde akran baskısı ile ilgili ölçme aracı sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Akran etkisine direnmeyi ölçebilen bir ölçme aracı ise ülkemizde yoktur. Bu ihtiyaç doğrultusunda, ergen öğrencilerin akran baskısına direnmelerini ölçümleyen ölçme araçları incelenmiştir. Steinberg ve Monahan (2007) ergenlerin akran etkisine direnmelerini ölçmek üzere Akran Etkisine Direnç Ölçeği' ni (The Peer Influence Resistance Scale) geliştirmişlerdir. Bu araştırma kapsamında, Akran Etkisine Direnç Ölçeği' nin Türkçe'ye uyarlanarak

ayrıca bağlanma ve reddedilme duyarlılığı ile ilişkisinin incelenmesinin, bu konu alanında ileride yapılacak olan araştırmalara ışık tutması, bilgi sağlaması ve bu alandaki ölçme aracı eksikliğini gidermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca bu araştırma okul psikolojik danışmanlarına ve öğretmenlere ergenlerin akran baskısına direnebilmesinde neden olan faktörlerin bilinmesi ve bu faktörlerle ilgili çalışmalar yapılması konusunda yardımcı olmada önemli ipuçları verebilir. Ölçeğin, Türk ergenlere uyarlanması akran baskısı bağlamında okul ortamında ve öğrenci örneklemleri ile çalışacak araştırmacılara da faydalı olması amaçlanmaktadır.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma grubu, evreni temsil edici niteliğe sahip olduğu varsayılmaktadır.

2. Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)-Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu, Akran Etkisine Direnç Ölçeği, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ölçtüğü özellik dahilinde geçerli ve güvenilirlerdir.

3. Araştırmadaki katılımcıların Kişisel Bilgi Formuna, Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)-Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi'ne, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu'na, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'ne ve Akran Etkisine Direnç Ölçeği'ne samimiyetle ve gerçek durumlarını yansıtacak biçimde yanıtlayacakları varsayılmaktadır.

4. Bu araştırmanın katılımcıları sorulara içten ve nesnel yanıtlar vermişlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, İstanbul İli Fatih ve Beşiktaş ilçesinde öğrenim gören lise öğrencileriyle yapılacaktır. Dolayısıyla, elde edilen bulgular bu lise öğrencileri ile sınırlıdır.

2. Bu araştırmada kullanılan Akran Etkisine Direnç Ölçeği, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)-Kişiler Arası Duyarlılık

(KDÖ) Alt Testi, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

3.Bu araştırmada kullanılan ve Türkçe uyarlaması yapılan Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin analizleri açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, benzer ölçek geçerliği çalışmasıyla sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Ergenlik: Biyolojik, bilişsel ve sosyo duygusal değişimleri içeren çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir (Santrock, 2012).

Akran Baskısı: Kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya yapmak için akranlarından gelen baskıdır (Clasen ve Brown, 1985).

Bağlanma: İnsanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlardır (Bowlby, 1973).

Reddedilme: Kişilerarası ilişkilerde ebeveynler, yakın arkadaşlar, akranlar, romantik partnerler gibi önemli diğerleri tarafından kabul görmemidir (Akt;Erözkan, 2004).

Reddedilme Duyarlılığı: Reddedilmeye karşı kaygılı bekleyiş, kolay bir şekilde reddedilme algısı geliştirme ve reddedilmeye aşırı tepki verme eğilimidir (Downey ve Feldman, 1996).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE/ ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Ergenlik Dönemi

Adolescence (ergenlik) yetişkinliğe kadar olan süreçte çeşitli geçişlerin yaşandığı dönem olarak büyüme, olgunluğa erişme anlamına gelmektedir. Ergenlik, bir süreci tanımlar. Hızlı ve süreğen bir gelişme dönemidir. Ergenlik, bireyin hem çocuk hem yetişkin olduğu, toplumsal sorumluluklara sahip olmasada çevresinden aldığı roller aracılığıyla olgunlaştığı bir yaşam dönemidir (Kulaksızoğlu, 2006). Aslında ergen birçok yönüyle yetişkine benzemektedir. Ancak kendisine yüklenen toplumsal sorumluluklara sahip değildir, verilen rolleri denemesi sonucunda olgunlaşır. Toplum bu süreçte ergenin kendisini tanıması ve uygun rol bulmasına yardım eder. Bu dönemde ergenin çevreyi ve kendisini keşfetme isteği fazladır, böylece yeni yetenekleri ortaya çıkar. Karşı çıkma, hayatı yorumlama, kendini anlama gibi süreçlerin yaşandığı bir dönemdir (Steiner, 2008; Akt., Erdoğan, 2016).

2.1.1.Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Ergenlikte boy, kilo artışı ve cinsel olgunluğa ulaşma ön plana çıkan gelişim özellikleridir. Cinsiyet hormonu ile birlikte vücut hızla gelişir, kemik ve kas yapısındaki büyüme hızlanır. Kızlarda adet kanamalarının başlaması erkekler de vücut yapısındaki değişimler ortaya çıkar. Ancak tüm bu değişimlerin başlaması ve sona ermesi kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Kızlarda beden hatları yuvarlaklaşmaya başlar, erkeklerde ise kas dokusunun arttığı görülür. Ergenlik döneminde iskelet sistemindeki hızlı değişim ise, koordinasyon güçlükleri yaşanmasını sağlar. Ergenliğin sonlarına doğru vücut formu yetişkin düzeyine yaklaşır (Aydın, 2005).

2.1.2.Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Piaget (1952), kuramında ergenlerde bilişsel gelişimi kapsamlı olarak ele almıştır. Bireylerin dört bilişsel dönem boyunca geliştiğini kuramsallaştırmıştır. Bu

dönemler duyusal motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemlerdir. Yaşla ilişkili bu dört dönemin her birinin kendine özgü ayrı düşünme tarzları vardır. Ergenlik dönemine denk gelen soyut işlemlerde ergen soyut ve mantıksal tarzda akıl yürütür. Soyut işlemler dönemindeki ergenlerin en önemli düşünme özelliklerinden birisi hipotetik düşünebilmedir. Ergen, bir durumu belirleyen birden fazla değişkenin olabileceğini düşünebilir. Bu dönemde bir durumla ilgili farklı bakış açılarına göre farklı doğrular olabileceği öğrenilir. Egosantrik düşünceden uzaklaşılır. Göreli düşünebilme yeteneği kazanılır fakat egosantrik düşünce ortadan kalkmaz.

Piaget'in şema kavramını kullanarak dünya anlayışı oluştururlar. Şema, bilgiyi düzenleme ve yorumlamada yararlı olan zihinsel bir kavramdır. Piaget, çocukların ve ergenlerin özümleme ve uyum sağlama gibi iki temel süreçte mevcut şemalarını kullandıklarını bulmuştur. Dengeleme ise düşüncenin bir durumdan başka bir duruma kaymasıdır. Zaman zaman ergenler dünyayı anlama girişimlerinde bilişsel çatışma ve dengesizlik hissi yaşadıklarında çatışmayı çözer ve düşünceleri dengelenir (Santrock, 2012).

2.1.3.Ergenlikte Sosyal Gelişim

Ergenin yaşamındaki tüm deneyimleri onun sosyal gelişimini etkileyen etmenlerdir. Ergen gelişiminin sosyal alandaki dinamikleri, aile, benlik, kişilik oluşumu, cinsiyet rollerinin kazanılması, ahlaki değerler, kültür, okul ortamı ve akran ilişkileridir. Sosyal bir sistem anlayışındaki ailede ise kuşaklar, cinsiyet ve roller gibi alt sistemler bulunur. Ergenin ebeveyni ile yakın ilişki kurabilmiş olması sosyal ilişkilerini etkiler çünkü bu ilişki dinamikleri başka insanlarla kuracağı ilişkileri düzenler (Aydın, 2005).

Bu dönemde ergen akranlarıyla daha fazla zaman geçirerek onların etkileri altında kalsa da etkilendiği konular kısıtlıdır, çünkü ebeveynler birey için önemli gördüğü okul, meslek seçimi, gelecek planlaması gibi konularda temel bilgi kaynağı olmaya devam etmektedir.

Ergenlik döneminde aile sistemi değişir. Aile bireyleri arasında özellikle otorite temelli bir ilişkiyle birlikte, ebeveyn daha çok yol göstericidir. Ancak birey akran ilişkilerinde daha eşitlikçidir, akranlar eşit bilgiye ve otoriteye sahiptirler. Akran ilişkilerinde genç, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılayabilmeyi, kendi

düşüncesini ifade etmeyi öğrenir. Aileden gelen değer yargılarını akran etkileşiminde kullanır. Ergenin, mantıklı akıl yürütmesi, zekası, okul başarısı, fiziksel görünüşü, yetenekleri, duygusal olgunluğu akran kabulünü etkiler (Kulaksızoğlu, 2006).

2.1.4.Ergenlikte Duygusal Gelişim

Ergenlik uzun bir süre duygusal karmaşa olarak tanımlanmıştır (Hall, 1904). Aslında ergenler sürekli stresli bir ruh durumunda değillerdir. Çoğu durumda duyguların yoğunluğu bu duyguları ortaya çıkaran olaylarla orantılı değildir (Steinberg, 2011). Ergenliğin ilk yıllarında duygusal iniş çıkışlar daha sık yaşanır ve duygu durumları daha çabuk değişir. İlk ergenliğin duygusal dalgalanmalarının bu dönemdeki hormonların çeşitliliğiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Yetişkinliğe geçildiğinde hormonlara uyum sağlandığı için duygu durumları daha az değişmektedir (Rosenblum ve Lewis, 2003).

Duygusal iniş çıkışlarında hem hormonal değişimlerin hem de çevresel deneyimlerin ve bireylerin duygularını yönetme becerisinin payı bulunmaktadır (Casey, Duhoux ve Cohen, 2010). Ergenlikte bireyler kendi duygusal süreçlerinin daha fazla farkındadır ve duygularıyla baş edebilme yeteneklerini geliştirirler. Ayrıca ergenler bir ilişkinin kalitesini artırma konusunda duygularını yapıcı şekilde ifade etmenin önemini daha fazla anlarlar (Saarni vd., 2006).

Ergenlik döneminde yaş ilerledikçe ve çevre değiştikçe duyguların ifade ediliş şekli de değişir. Duyguların yoğunluğunda artış ve dengesizlik görülebilir. Ergenlik dönemindeki bireyin duygusal durumunu belirleyen başkaları tarafından sevilme ihtiyacı ve başkalarına sevgi gösterme potansiyelidir. Büyürken sevgi ve kabul gören ergenler zorluklara karşı daha dayanıklı olur (Kulaksızoğlu, 2006).

2.2.Ergenlik Dönemi İle İlgili Kuramsal Bilgiler

Ergenlik dönemi; insan için, içinde pek çok değişimi barındıran önemli dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu konuda tarih sürecinde pek çok farklı tanım ve kuram bulunmaktadır.

2.2.1.Psikanalitik Kuram

Freud'a göre psikoseksüel gelişim beş dönemdir. Bu dönemler oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemdir. Freud'a göre bu dönem huzursuzluk ve çatışmayla doludur ve yaşanan çatışmalar bilinçdışına atılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2006).

Kişi bu süreçte anne babasından ilişkisel anlamda ayrılarak karşı cinsle doyurucu ilişkiler kurmayı öğrenir. Sosyalleşme, flört ilişkileri, meslek seçimine yönelik fikirler, aile kurma isteği belirir. Kişi haz arayan özseverlikten gerçeklere yönelen toplumsal bir yetişkine dönüşür. Bu dönemde çatışmalara çözüm bulunmadığında yetişkin kişiliğinde kalıcı izler kalır. Kimlik sorunu çözülmemişse sapmalara neden olabilir. Freud'a göre bu dönemi başarıyla atlatan kişiler sağlıklı bir kimlik ve kişilik sahibi olur. Kendini gerçekleştirebilen, anlamlı sevgi ilişkileri kurabilen yaratıcı ve üretken bir insan olabilirler (Geçtan, 2002).

2.2.2.Erikson'un Psikososyal Kuramı

Psikososyal kurama göre insan davranışının temel güdüsü başkalarıyla bir arada olmak isteğidir. Erikson'a (1968) göre, yaşamımız boyunca gelişimin sekiz evresinden geçeriz. Evrelerin her birinde gelişimsel bir sorun vardır. Ergenlik yıllarında bireyler kendilerini bulmaya çalışırlar. Erikson ergenlik dönemini kimliğe karşı rol karmaşası evresinde açıklamıştır. Fiziksel ve ruhsal olarak olgunlaşmaya başlayan genç başka insanların düşüncelerine önem verir, toplum, din, politika ve felsefi konular üzerinde daha dikkatli düşünmeye başlar. Erikson bu dönemde doğru kararlar alan ergenlerin anlamlı bir kimlik kazanabildiği, aksi takdirde rol karmaşası yaşanacağını vurgulamıştır. Rollerini sağlıklı bir şekilde keşfeden ergenler olumlu bir kimlik kazanırlar. Bu evredeki başarısızlık bir rol karışıklığına ya da süregelen bir yabancılaşma duygusuna yol açabilir (Santrock, 2012).

2.2.3.Ekolojik Yaklaşım

Bu yaklaşım gelişimin kendi içinde hiyerarşik çevresel alt sistemin etkisini yansıttığını savunmaktadır (Bronfenbrenner, 1979). Bu sistemler; mikrosistem, mezosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistemdir. Mikrosistem; kişiyi rolleri ve kişilerarası ilişkileridir. Aile, okul ortamı örnekleridir. Okul ortamı ergen

gelişimine katkıda bulunması açısından önemlidir. . Ergenler okul ile sürekli olarak kişisel ve sosyal etkileşimler kurarlar.

Mezosistem; bir mikrosistemler ağıdır. Bu dönemde artmaktadır çünkü ergen birçok toplumsal role sahiptir. Egzosistem; kişinin direkt dahil olmadığı ortamdaki etkileyen ve etkilenen durumuyla ilgilidir. Makrosistem ise; bir toplumun inançlar sistemidir.

Bu yaklaşım, gelişimin içinde olduğu toplumsal bağlama vurgu yaparak sadece bireyin ele alınmasını anlamlı bulmamaktadır. Aile, okul, akran grubu gibi bireyin yaşamını ve kendi aralarında birbirlerini etkileyen sayısız ekolojik hücreler vardır. Ekolojik kuram, bireyi çevresiyle bir bütün olarak değerlendirme eğiliminde olup, bireyin farklı çevrelerde yetiştirilmesinin, kişilik gelişimini etkileyeceğini ileri sürmekte; ergenlik dönemindeki gençleri de aile, arkadaş, okul gibi sosyal çevresi içinde değerlendirmenin daha sağlıklı olacağını savunmaktadır (Cloutier, 1997).

2.2.4. Antropolojik Yaklaşım

Margaret Mead farklı kültürlerde bu dönemin problemsiz atlatıldığını görmüştür. Ergenliğin biyolojik olmaktan çok sosyokültürel olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bazı kültürlerde yetişkinliğe geçişin yumuşak olduğunu gözlemleyerek ergenliğin stresli bir dönem olmayabileceğini savunmuştur. Mead, Amerikalı gençlerin ergenlik dönemini stresli geçirdiğini gözlemlemiş, bu durumu toplumun gençlerin cinsellikten uzak durmalarını beklemelerinden kaynaklandığını ileri sürmüştür (Santrock, 2012).

Ruth Benedict de bireyin davranışlarının yaşadığı kültüre göre şekillendiği görüşündedir. Benedict farklı toplumlardaki ergenleri gözlemleyerek, ergenlik döneminde stresin yoğun olarak yaşandığı toplumların ortak özelliklerini incelemiştir. Antropolojik yaklaşımı savunan kuramcılar daha ilkel toplumlarda bireyin çocukken yaptıkları ile yetişkinlikte üstlenmeleri beklenen rolün kademeli ve kesintisiz olduğunu ifade etmişlerdir (Kulaksızoğlu, 2006).

Mead ve Benedict'e göre kültür, biyolojinin önünde yer alır. Ergenlikteki olgunlaşma biyolojik süreçle birleşen toplumsal bir olgudur. Bu kuram, ergenlikte yaşanan stresin kaynağını, gencin ergenlikte artan cinsel dürtü ve istekleri arasında

çelişkiye bağlamakta; eğer bu çelişki ortadan kalkarsa ergenlik döneminin stressiz de geçebileceğini savunmaktadır (Cloutier, 1997).

2.2.5.Stanley Hall' un Kuramı

Hall'a göre ergenlik ilkel süreçlerden modern süreçlere geçişte süreci özümsemeye benzer. Kişi bu dönemde içinde olduğu kültürü benimser ve kültürün içinde kendi sürecini algılar.

Hall'e göre ergenlik, bireyselleşmenin geliştiği bir doğuş dönemidir. Gelişimin biyolojik etkenlerle kontrol edildiğini öne sürmüştür. Ergenliğin çatışma ve duygu dalgalanmaları ile dolu olduğu çalkantılı bir zaman olduğunu fırtına ve stres görüşü ile savunmaktadır. Benmerkezciliğin yoğun olduğu bu dönemde toplumun kurallarını da özümsemeye çalışan gencin kargaşa yaşadığını savunmuş, bu dönemde toplumsal rollerin belirlenmesiyle ergenlerin olgun kişilerarası ilişkilere girme yeteneklerinin geliştiğini ileri sürmüştür. Hall, ayrıca ergenlik döneminin, kişinin yetişkinlikteki hayatının akışını yönlendirebilecek önemli bir dönem olduğunu savunur (Santrock, 2012).

2.2.6.Toplumsal Rol Kuramı

Bu kurama göre ergenlik sosyalleşme ve toplumsallaşma için kritik bir dönemdir. Bu kurama göre toplumsallaşma süreci birey tarafından oynanan roller aracılığı ile önemlidir. Bu süreçte rollerin değişimi, kişinin maruz kaldığı baskılara bağlı gerilimler vardır. Bu gerilimler anne, baba, arkadaş, öğretmen gibi gencin toplumsallaşma araçlarıyla yaşayacağı etkileşim içinde yaşadığı çevre içinde gelişir.

Bu kurama göre çocuklukta roller yetişkinler tarafından verilmektedir. Yetişkinlik dönemine gelindiğinde ise bu rolleri üstlenme biçimini belirleyen bireyin kendisi olur. Ergenlik, bir geçiş dönemi olduğundan, yeni toplumsal roller repertuarı bu dönemde gelişir. Ergenler, eski rollerindeki değişimlerle yeni rollere yaklaşmayı uyum içinde yapabilirler ancak, değişimlerde yaşanan sorunlar stres kaynağı olabilir (Cloutier, 1997).

2.2.7. Lewin'in Kuramı

Lewin davranışın çevre ile etkileşim sonucunda olduğunu savunur. Lewin kişisel ve çevresel faktörlerin davranışı etkilediğini savunur. Bu faktörler aynı zamanda kişinin yaşam alanını oluşturur. Kişi olgunlaştıkça yaşam alanı zenginleşerek farklı bölümlere ayrılır. Değişimler yavaş olursa bireyin değişime uyumu kolaylaşır, ancak hızlı olursa birey stresli bir dönem geçirir. Lewin'e göre ergenlik böyle bir dönemdir. Ergenlikteki kişi hem fiziksel değişikliklerle baş eder hem de yeni beklentilerle karşılaşır. Birey, yetişkinlikteki amaçlarına doğru giderken çocukluğundakileri bırakmak zorundadır bunun sonucu olarak ikilem içinde kalır (Kulaksızoğlu, 1998).

2.3. Akran Baskısı

İnsan kültürel bir varlık olmasıyla yaşadığı toplumla sürekli etkileşim halindedir. Sosyalleşme tüm yaşam dönemlerinde birey için önemli bir kavramdır. Kişi yaşamı boyunca arkadaş gruplarından etkilenmekte ya da onları etkilemektedir. Ancak ergenlik döneminin başlarında bu durum en üst noktaya çıkar. Akranların sadece arkadaş değil aynı zamanda bir rakip ve model olmaları bu önemi artırmaktadır (Lee, 2002). Aynı şekilde ergenlerin sosyalleşmesinde aile ve okul kadar akranların da önemli rolü bulunur. Akranlarıyla bir arada olmak ergenler için önemli bir ihtiyacı karşılar. Akran, "yaşça denk, yaşıt" demektir (T.D.K., 2018).

Akran baskısı akran etkisinin olumsuz tarafı olarak ele alınır ve özellikle ergenlikte davranışlar üzerinde belirleyicidir. Akran baskısı bir şeyi yapmak ya da yapmak istememe durumunda kişinin istekliliğine bakılmaksızın akranlarından gelen baskı olarak ifade edilir (Clasen ve Brown, 1985). Bireyin yaş grubunun, çeşitli aktivitelerinde bir şeyi yapması için ısrarcı olunması ya da cesaretlendirmesi, akran baskısı olarak tanımlanır (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000).

Akran baskısının oluşumu akran gruplarında kendini gösterir. Akran grubunun küçük, dışarıdan ilişkilere kapalı ve yakın arkadaşlığa dayanan, az sayıda kişiden oluşan nitelikleri olduğu, bunun yanı sıra kimin kiminle arkadaş olacağına ise çeşitli değişkenler tarafından belirlendiği gözlemlenmiştir (Gander ve ark., 1998). Bu dönemde, bir gruba dahil olma, arkadaş edinebilme, onay görme, statü kazanma

gibi sosyal çevrede var olma isteği ergenlik sürecinin önemli görevlerindedir. Bununla birlikte fiziksel ve psikolojik değişikliklerin yoğun olması bireyde yetersizlik ve güvensizlik duygularına yol açabilmekte; hayır diyememe, boyun eğme, baskı uygulama gibi birtakım zorlamalar meydana gelmektedir. Baskı ergenlerin arkadaşlarınınkine benzer değer, amaç ve beklentileri onaylandığında ortaya çıkmaktadır. Ergenler istenilen ya da beklenen davranışı yapmak için akranlarının baskısına ya da teşviğine ihtiyaç duyarlar (Atıcı, 2011).

Opatow'a (1989) göre ergenlik döneminde benlik bilincinin artması sosyal ilişkilerde değişikliklerin yaşanmasına neden olurken değişen sosyal çevre beraberinde çeşitli korkuları ortaya çıkarır. Sosyal çevreye önem verilmesi sosyal kaygının da ortaya çıkmasına neden olurken, ergenin akranlarına karşı boyun eğme davranışı ve direnci bu durumdan etkilenir.

Akran baskısına direnmeyle ilgili kavramsallaştırmalar farklı açılardan yorumlanmış olup özellikle okullarda yaşanan sorunlar direnmenin yanı sıra isyan ya da suç olarak da tanımlanmıştır (Raby, 2005). Akran grubuna uyum sağlamak için istenen davranışı göstermeme olarak yorumlanabilen akran baskısına direnme kavramı ergeni birçok olası riskli davranıştan korur. Ergenlerin baskıya karşı bireysel duyarlılıkları değiştii için ergenlikte akran etkisinin öneminin de arttığı görülür. Akran etkisinin öneminin artması ergenlerin uyum sağlamaları için değişmelerinin istenmesine de yol açar çünkü ergenler arkadaşlarının ne düşündüğüne dikkat eder ve reddedilmek istemedikleri için çoğunluğa uyarlar. Ergenliğin gelişimsel dönemlerinde akran etkisine direncin de farklı olduğu görülür. Akran etkisine boyun eğmenin ve direnç göstermenin ergenliğin başlarında ve ortalarında, öncesi ve sonrası dönemlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Steinberg ve Monahan, 2007).

Ergenliğin başlarında basmakalıp bilgi ve popüler örnekler, ergenlerin baskıya direnmesini imkansız hale getirir. Bu artan uyum göstergeleri sadece olumsuz davranışta değil olumlu davranışlarda da vardır. Bu dönemdeki uyumun artışı ergenlerin birbirlerini etkilemelerinden daha çok sosyal etkiye direnme yeteneklerindeki düşüşle de ilgilidir. Özellikle ergenliğin ortaları, ergenin akranlarının inandıklarına karşı gelebilmesi ve bir akranın diğerine yaptığı baskıya direnebilmesi açısından önemli bir dönemdir. Bu dönemde bireyselleşme başlar,

ergenler hem yaşantılarında hem algılamalarında baskıyı seçimlerine ve değerlerine adapte ederler. Ergenler ebeveynlerinden duygusal olarak özerkleşmeye başlarken bireysel özerkliklerini elde etmeden önce akranlarına ihtiyaç duyarlar ve bunun sonucunda baskıya boyun eğme davranışının arttığı görülür. Uyum gösterme, baskıya boyun eğme ve baskıya direnme kapasitesi ile artarak birleşir (Steinberg ve Monahan, 2007).

Bununla birlikte ergenler, akranlarının kendilerini yetişkinlerden daha iyi bir şekilde anladıklarına inanırlar ve sorunlarını akranları ile paylaşmaları rahatlamış hissetmelerine neden olur. Bundan dolayı akran grupları ile daha fazla zaman geçirmeye çalışırlar. Dolayısıyla grubun aldığı kararları uygulamak ve grup üyelerine benzemek için çaba harcarlar (Kıran, 2002). Öte yandan akranları tarafından onay görmek isteyen genç, arkadaşlarının ilgi, değer ve tutumlarını benimsemektedir. Akran grubu tarafından kabul görmek, ergenin kendisine olan güvenini pekiştirmekte ve arkadaşları arasında fikirlerini ve duygularını rahatça dile getirmesine yardımcı olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2006).

Akran grubunun baskısı belirli eylemlere uyumu kolaylaştıran bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda grubun belirli kurallarına uyum sağlama konusunda da güçlü baskılar ortaya çıkabilmektedir. Birey davranışı onaylamasada grup dışında kalmamak için uyma kararı alır. Gruba uyma davranışının akran baskısını azaltması mümkün olsa da grupta olumsuz eğilimler var ise uyma davranışı kişiye yarar yerine zarar verebilir. Ayrıca birey akran baskısı aracılığıyla hakim olan kültürün değerlerini sorgulayabilmekte ve yeri geldiğinde farklılıklarını ortaya koyabilmektedir (Burns ve Darling, 2002).

Akranların birbirleriyle ilişkilerinin ne düzeyde olduğu da akran baskısını etkilemektedir. Zayıf akran ilişkilerinde akran baskısının çok etkili olmadığı ileri sürülebilir. Cinsiyet yönünden de farklı cinsiyetlerde akran baskısı farklı yaşanabilir. Sosyal becerisi fazla olan ergenlerin de özellikle yakın ilişkilerinde daha dolaylı bir baskı uyguladıkları görülmüştür (Aktuğ, 2006).

Ryan (2000) ergenlik döneminde akran baskısını sosyalleşme ile birlikte ortaya koymuştur. Sosyalleşme süreci benzerlik ve kişisel değerlerden meydana gelir. Bireyin akran grubuyla sosyalleşmesi için kişilik özelliklerinin de akran

grubuyla benzeşmesi aynı zamanda, ergene uygulanan baskıya da belirler. Bu noktada direnç ya da uyumu kişisel değerler şekillendirir. Ryan (2000) sosyalleşmeyi dörde ayırır. İlk kategoride bireyin değişmesi için akranları tarafından herhangi bir baskı uygulanmaz. Akran grubu ergenin benzer kişilik özelliğini sürdürmesini ister. İkinci kategoride akran grubu benzer davranışın sürekliliğini istediğinde bu istek kabul edilir. Üçüncü kategoride akran grubu tarafından kabul edilmeyen kişilik özelliği için grup baskı uygular, fakat dirençle karşılaşır. Sonunda ise anlaşmazlık yaşanır. Dördüncü kategoride ise ergen, baskıya direnemez ve davranışını değiştirmek zorunda kalır. Bu kavramsallaştırma modeline göre akran baskısı akran grubunun sosyalleşmesinde temel yapı taşıdır. Akran grubu, kendi içlerindeki farklılıkları minimuma indirmek için eğer davranışı istemiyorsa değiştirmeleri için istiyorsa devam etmesi için baskı uygulamaktadır (Daşçı, 2015).

Ergenlik dönemindeki sorunlar şüphesiz ki bazı olumsuzlukların yaşanmasına neden olurken, ergenin sosyal alanda statü kazanmak istemesi, kişisel gelişimi ve problem çözme becerilerini geliştirilmesi gibi bazı alanlarda fırsatlar yaratabilir. Akran baskısının olumlu etkileri ergenin psikolojik ve sosyal gelişimi açısından önemlidir (Walker ve Bean, 2009). Olumlu akran baskısı ergenin sportif ve sanatsal faaliyetlere katılmasında motive edici bir etki yaratır. Araştırmacılara göre (Foreman, 2001; Lingren, 2001) olumlu akran baskısının müzik alanında çalışmalara ve çeşitli yardım faaliyetlerine, okul içinde veya dışında çeşitli etkinliklere katılma açısından da ergenleri cesaretlendirici etkisi vardır.

Dacey ve Travers'a (1996) göre akran gruplarının, dürtüsel saldırganlığı kontrol edebilme, duygusal destek sonucu bağımsızlığını artırma, sosyal becerileri geliştirme, hipotetik düşünme yeteneğini geliştirme, duygusal ifade becerisi geliştirme, cinsiyet rollerine yönelik tutum geliştirme, benlik saygısını artırma gibi faydalı olan tarafları da vardır.

İnsanın sosyal bir varlık olması diğer insanlar tarafından kabul edilme, sevilme ve onlarla uyumlu bir şekilde yaşama isteğini ortaya çıkarır, bunun sonucunda ise akranlarının baskısına direnebilme ya da direnememe özellikleri değişir. Ergenlerin akran baskısına direnmesiyle ilişkili olarak boyun eğme kavramı da önem kazanmaktadır. Boyun eğme otoritenin koyduğu kurallara ya da verdiği emirlere uygun olacak şekilde davranmaktır (Budak, 2000). Boyun eğici davranış,

genel olarak kişinin kendini sosyal düzende hangi aşamada gördüğüyle de ilişkilidir. Ergenlik dönemi sürekli sosyal grupların oluştuğu büyüyen bir akran grubu ile etkileşime geçtikleri bir dönem olduğu için akran grubunun içinde olma, onay görme, statü kazanma ergenin grubun denetimine girmesine ve dolayısıyla akran baskısına yol açabilir. Akran ilişkileri aile ilişkilerinin önüne geçtiğinde ergen akran grubunun yönetimi altına girer. Bunun sonucu olarak akran etkisine karşı boyun eğici ve istenmeyen davranışlar meydana gelir. Bu boyun eğme davranışı sonucu kimlik edinebilir ve uyum sağlayabilirler (Atıcı, 2011).

Boyun eğme davranışı ile ilgili olarak modelden öğrenme ve taklit etkilidir. Birey başkasının boyun eğen davranışlarına tanık olduğunda her zamankinden daha çok itaatkar olma eğiliminde olur (Bryan ve Test, 1967; Grusec, 1970; Akt., Atıcı, 2011). Boyun eğici davranışların ortaya çıkmasında çevresel değişkenler oldukça belirleyicidir ancak bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı görüşler aile ortamının boyun eğici davranışların oluşmasında etkili olduğunu savunur. Bazı görüşlere göre ise bireyin sosyal çevresi ve bununla ilgili algıları bu davranışların meydana gelmesinde önemli bir etkidir (Tekin ve Filiz, 2008).

Boyun eğici davranış, genel olarak kişinin kendini sosyal düzende hangi aşamada gördüğüyle de ilişkilidir. Ergenlik dönemi ergenlerin yeni sosyal gruplar oluşturdukları ve daha geniş bir akran grubu ile etkileşime geçtikleri bir dönem olduğu için akran grubuna dahil olma, onay görme, statü kazanma gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesine ve bu da akran baskısına yol açabilir. Akran ilişkilerinin aile ilişkilerinden daha önemli olması ve sosyal çevrede var olma isteği, ergenin akran grubunun etkisi altında kalmasına neden olabilir. Bu etki ergenlerde çeşitli olumsuz, istenmedik davranışlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu istenmedik davranışlardan biri de boyun eğici davranışlardır. Bireyler akran grubuna boyun eğmeleri sonucu var olur, kimlik kazanabilir ve böylece akranlarına uyum sağlarlar (Atıcı, 2011).

Boyun eğme sürecinde bireylerin, bireyin boyun eğme davranışını onayladığı iletişimsel etki, kişinin diğerleri tarafından reddedilmemek amacıyla boyun eğmesi olarak tanımlanan normatif etki söz konusudur ayrıca sosyal değerlerin sorgulanmadan kabul edilmesi de süreci etkilemektedir (Sarıyar, 2015). Cüceloğlu'na (2005) göre, birey çocukluğundan itibaren stres altında kaldığında

tepki sonraki ilişkilerinde boyun eğici bir durum gelebilir. Cattell'e (1989) göre birey yeterlik açısından kendini kıyasladığında karşısındaki ile baş edebilecek boyuttaysa daha baskın davranır (Atıcı, 2011).

Boyun eğici davranış gösteren bireylerin genel özelliklerine bakıldığında bu kişiler, benliklerini değersiz bulmakta, farklı görüşlerini belirtmekte zorlanmaktadırlar. Aslında hatalı olmadığı bir şey diyemez ve hoşlanmadığı durumları ifade etmekte zorlanırlar. Ayrıca bu kişiler öfkelerini göstermekte de zorluk çeker. Farklı düşüncelerini özgürce ifade edemez, önemsiz durumlarda özür dilerler. Olumsuz duygularını diğer insanlara aktaramazlar. Ciddi sorumluluklar almaktan ve değişikliklerden sakınırlar (Gilbert ve Allan, 1994). Ergen öğrencilerin sosyal yaşamlarındaki akran baskısı kavramının etkilerinin önemli olmasının yanı sıra daha özel de akran etkisine direnç kavramı üzerinde durulması gereken bir araştırma konusudur.

2.4.Reddedilme Duyarlılığı

2.4.1.Reddedilme Duyarlılığı Kavramı

Doğası gereği insan kalabalıklarla yaşama ihtiyacı içindedir, yaşamını devam ettirebilmek için sosyalleşmeye ihtiyaç duyar. İnsan her ne kadar biyolojik bir varlık olsa da ilişkilerinin temelinde iletişim vardır. Kişi sevme ve sevilme, kabul edilme, aidiyet hissetme, duygularını paylaşma, kimlik kazanma gibi alanlarda insanlarla bir aradadır. Bu sebepten dolayı kişinin topluma girdiğinde başkaları tarafından kabulü önemlidir. Fakat kişi reddedildiğinde ya da bir gruptan dışlandığında, kişisel gelişiminin olumlu yönde gelişmesi beklenemez. Birey insanlarla etkileşim içinde olarak toplumda yer edinebileceğini fark eder (Doğan, 2009).

Bağlanma kuramı ve sosyal-bilişsel kurama dayanan reddedilme duyarlılığı, reddedilmeye verilen uyum bozucu tepkileri açıklar. Downey ve Feldman'a (1996) göre reddedilme duyarlılığı olası bir redde karşı kaygılı olma ve kolay reddedileceğini düşünme, bunların yanında reddedilmeye aşırı tepki verme eğilimidir. Kişiler, ilişkilerinde önemli gördükleri kişilere karşı kaygılı reddedilme beklentileri içine girerler. Reddedilme duyarlılığına sahip kişiler çevrelerindeki insanların kesin olmayan davranışlarını, kasıtlı reddedilme olarak algılama

eğiliminde olup, ilişkilerinde güvensiz hisseder ve ilişkide oldukları kişiler tarafından reddedilme ya da reddedilme tehdidinde düşmanlıkla, kıskançlıkla, kontrol edici davranışlarla karşılık verme süreçlerinden geçerler.

Reddedilme duyarlılığı ciddi ya da yüzeysel olarak kişilerin ilişkilerini ve yaşam doyumunu etkiler. Sosyal redde karşı farkında olma ve hassasiyeti içerir (Downey ve Feldman, 1996). İlişki dinamikleri de reddedilme duyarlılığından oldukça etkilenir (Downey ve Feldman, 1996; Downey vd., 1998). İnsanların reddi algılama ve tepki vermeye hazır bulunuşlukları farklıdır, dolayısıyla reddedilme karşısında farklı tepkiler verirler. Ancak reddedilme duyarlılığı düşük kişiler kabul görmeyi bekledikleri için belirsiz ya da olumsuz durumlarla daha etkin başa çıkmakta ve daha az bilişsel önyargı göstermektedirler. Bu kişiler istenmeyen kişilerarası olayları daha ılımlı bir şekilde yorumlarken, reddedilmeye karşı hassas olan bireylerde ise reddedilmeyle ilgili beklentiler kendiliğinden harekete geçer ve başkalarıyla kurdukları ilişkilerde belirsiz olan ipuçlarını bile reddedilme olarak algırlar. Bu doğrultuda kendini gerçekleştiren kehanet reddedilme duyarlılığında rol oynar çünkü reddi bekleyen kişi aslında kehaneti oluşturmaktadır.

Reddedilme duyarlılığı yüksek olan kişiler ilişkilerindeki belirsizliklere karşıdakinin onları reddedeceğini düşünerek tepki verir ve uyumsuz davranışları kendiliğinden ortaya çıkar. Bunun sonucunda ise verilen aşırı tepkiler kişilerarası ilişkilere zarar verir (Downey ve Feldman, 1996). Ailedeki reddedilme deneyimleri kişinin arkadaşlık, romantik ilişkiler gibi diğer önemli ilişkilerinde de tekrarlanabilir (Levy, Ayduk ve Downey, 2001). Yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin doyurucu yakın ilişkileri destekleme ihtimali azalır (Downey ve Feldman, 1996; Feldman ve Downey, 1994).

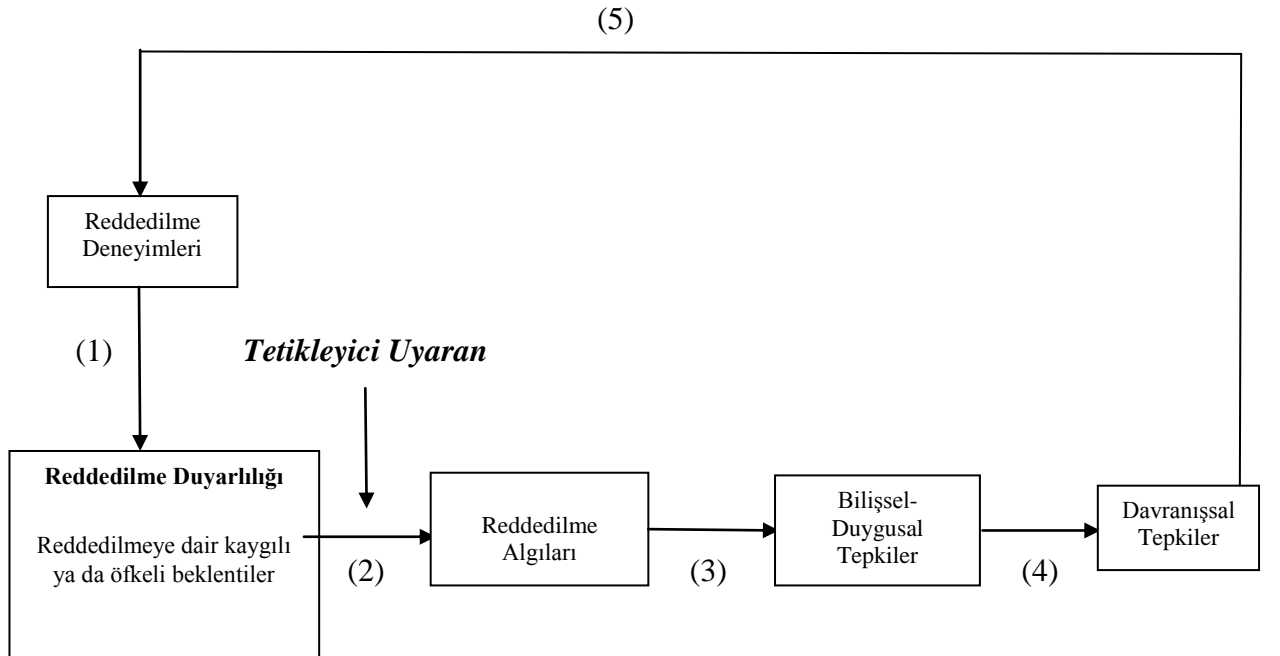
Reddedilme duyarlılığı modelinde, kişinin önceki reddedilme yaşantılarının güvensiz işleyen bir ilişki modeline yol açarak sonraki ilişkilerinde bunları nasıl sunduğu ve davrandığına yönelik açıklamalar yer almaktadır. Reddedilme duyarlılığı modeli, algılanan reddedilmeye karşı bilişsel, duygusal, davranışsal tepkilerin ortaya çıkacağını ve bu tepkilerin ilişkilerde reddedilmeye ve sosyal uyumsuzlukların doğmasına neden olacağını öne sürmektedir. Bu modele göre, reddedilme tecrübeleri bireyi aşırı tetikte bırakır ki bu durum reddedilmenin kaygı ve düşmanca

beklentisiyle ilişkilidir. Bu beklentiler diğer insanların davranışlarının algılanmasını bozar ve ilişkilerin altında koruyuculuğa yol açar (Levy, Ayduk ve Downey, 2001).

Bu çerçevede incelendiğinde, değer verilen başkaları tarafından kabul ve sosyal destek almak için kişiler, davranışlarını olası bir reddedilmeye uğramamak için düzenlemektedirler. Bu modele göre duyarlılığı yüksek bireyler diğerlerine karşı kaygılı bekleyiş içindedirler. Düşük kişilerarası öz yeterlilikleri ilişki kurmalarına ve psikolojik kabullerini zorlaştırmaya katkı sağlayan bir faktördür (Levy, Ayduk ve Downey, 2001).

Reddedilme duyarlılığı arttıkça özgüven ve sosyal iletişim yeteneği azalmaktadır. Kişiler kendilerini reddedilmeye karşı korumak için davranış kalıpları geliştirmektedirler özellikle yeni insanlarla tanışıldığında bu kişilerin reddedilme ihtimali yüksektir (Butler, Doherty ve Potter, 2007). Benzer şekilde ailede görülen reddedilme, yetişkinlikteki ilişkilerde reddedilme beklentisi yaratan bilişsel otomatik düşünce kalıplarına sebep olmakta ve bu davranış artık kişinin tüm yakın ilişkilerindeki yaklaşımlarını etkilemektedir (Levy, Ayduk ve Downey, 2001).

Reddedilme duyarlılığı modeli Şekil 1’de tanımlanan süreçleri içermektedir.

Şekil 2.4: Reddedilme Duyarlılığı Modeli (Levy, Ayduk ve Downey, 2001)

Bağlanma görüşüyle paralel olarak reddedilme duyarlılığının, erken dönemdeki reddedilme deneyimlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Reddedilme duyarlılığının bağlanma görüşünden farklı olarak ise evrensel düzeyde kabul edilen davranış eğilimleri yoktur. Reddedilme duyarlılığı birey için bütün ilişkilerinden çok, kendisi için önemli olan başkalarının onu reddetmesiyle meydana gelir. Birey için anlamlı olan diğerleri tarafından kaygılı beklentiler içinde olması reddedilme duyarlılığının temelini oluşturur.

Bireyin ihtiyaçlarının, kendisi için önemli olan başkaları tarafından reddedilmesi durumunda, kişilerarası ilişkilerdeki reddedilme beklentisinin arttığı görülmektedir (Şekil:1’de, 1 numaralı ilişki). Reddedilmeye dair izler, kişinin kaygılı beklentilerini beslemektedir. Reddedilme duyarlılığı arttığında birey kişilerarası etkileşimde etkisi olmayan özellikleri bile, kasıtlı reddedilmeler olarak algılamaya hazır hale gelmektedir (Şekil:1’de, 2 numaralı ilişki). Anlamlı diğerlerinin davranışları reddetme olarak incinme ve öfke duyguları ile tanımlanmıştır (Şekil:1’de, 3 numaralı ilişki) ve bu duyguları uyumsuz davranışlar takip etmektedir (Şekil:1’de, 4 numaralı ilişki). Bireylerin reddedilmeye ilişkin yanlış algıları, anlamlı diğerlerinin belirsiz davranışlarına olumsuz tepkiler vermeleriyle kendini gerçekleştiren kehanete dönüşebilmektedir. Bireylerin yanlış algılarının sonucu verdikleri tepkiler, gerçekten reddedilme durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Şekil:1’de, 5 numaralı ilişki).

Erikson (1950), reddedilme duyarlılığının diğerlerine olan güvensizliğin kişisel ve kişilerarası ilişkilerin bütünlüğünü tehlikeye atabileceğini öne sürerken, Sullivan (1953), ise reddedilme duyarlılığının ve diğerleri ile olan ilişkilerdeki reddedilme beklentilerinin şekillenmesinde çocukluk çağı deneyimlerinin etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Çocukken, anne-baba, arkadaş gibi önemli ve yakın görülen kişilerden beklentilerin, ihtiyaçların karşılanmaması ya da onlar tarafından onaylanmama durumunda, çocuklar bunu reddedilme ve sevilmeme olarak algılamakta ve bu algı zamanla diğer insanlarla kurdukları ilişkinin temelini oluşturmaktadır (Akt; Sapmaz, 2011).

Horney de reddedilme duyarlılığının çocukluktan itibaren oluştuğunu ileri sürer. Eğer çocuk nevrotik özellikler gösteriyorsa kendisini reddedilmiş hissetmesi sonucu davranışlarını kendini güvene almaya yönelik düzenler. Kendisini yetersiz hissettiği için koruma çabası vardır. Eyleme geçmesi keyif aldığı için değil zorunlu olduğu içindir. Bunun sonucunda da diğer insanlara güvenemez. Yalnızlık ve

çaresizlik duyguları ağır basar. Horney'e göre baş etme yolları nevrotik eğilimlerdir, bunların içinde reddedilme duyarlılığı da vardır. Kişide reddedilme duyarlılığı gelişmişse birçok durumdan kaçınma çabasında olabilir. Sağlıklı bir insan ise yerine göre yalnız kalabilir, başkalarının isteklerini kabul edebilir, mücadele edebilir (Geçtan, 2002).

Horney reddedilme duyarlılığına sahip kişilerin iletişim şeklinin onları sosyal ilişkilerden uzak tuttuğunu savunur. Bu kişiler özellikle kişilerarası ilişkilerde kendine zarar veren bir tutumdadırlar. Sosyal ilişkilerin kaygı nedeni olduğunu öğrenen çocuklar kaygı duygusunu güçlendiren ailelerde büyüdükleri için strateji geliştirirler ve nevrotik eğilim tarzları geliştirirler (Burger, 2006).

Downey ve Feldman, teorik olarak reddedilme duyarlılığını Bowlby'nin modeliyle şekillendirir. Ayrıca reddedilme duyarlılığının özellikle kişilerarası ilişkilerin içeriğini etkileyen ve sosyal durumlardaki özel davranışları oluşturan bilişsel ve duygusal süreçleri nasıl etkilediğini ayrıntılı olarak inceler. Pietrzak, Downey ve Ayduk (2005), reddedilme duyarlılığının bazı bilişsel ve duygusal süreçlerinin içeriğini bağlanma modeli ile bütünleştirdiklerini ileri sürer. Böylece reddedilme duyarlılığı güvensiz bağlanma modelinden daha spesifik ve değerli bir hale gelir. Bağlanma özellikle iç temsillere odaklanırken reddedilme duyarlılığı bireylerin tepki stratejilerinin yanı sıra amaç ve davranışlarının içeriğini değerlendirmeye odaklanır (Downey ve Feldman, 1996; Feldman ve Downey, 1994). Bu sebeple reddedilme duyarlılığı yakın ilişkilerdeki ilişki dinamiklerini anlamak için güçlü bir yordayıcıdır (Özen, Sümer ve Demir, 2010).

Reddedilme duyarlılığı modeline göre reddedilme duyarlılığının temelinde erken dönemde yaşanan ve tekrarlayan reddedilme deneyimleri bulunmaktadır. Erken dönemdeki bu deneyimler içselleştirilerek kişinin reddedilmeye duyarlı olmasına neden olur (Downey ve Feldman, 1996). Bağlanma kuramı erken dönemdeki reddedilme deneyimleri ile sonraki kişilerarası işlevsellik arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörleri ele alan ve reddedilme duyarlılığının gelişimsel boyutunu en iyi açıklayan bir modeldir.

Bowlby çocukların birincil bakım veren kişi ile erken dönemdeki ilişkileri sonucu içsel çalışan modeller geliştirdiklerini ileri sürmektedir. Bu içsel çalışan

modeller çocuğun, diğerlerinin, ihtiyaçlarını karşılayacağına ya da reddedeceğine ilişkin beklentilerini içerir. Bakım veren, çocuğun gereksinimlerine karşı hassas olup tutarlı bir şekilde karşılama eğilimindeyse, çocuk diğerlerinin onu kabul edeceği beklentisini içeren içsel çalışan modeller geliştirir. Bakım veren çocuğun ihtiyaçlarını reddetme eğiliminde ise, çocuk diğerlerinin kendisini kabul edip etmeyecekleri hakkında korku ve şüphe içeren güvensiz içsel çalışan modeller geliştirir (Bowlby, 1982).

Reddedilme duyarlılığı modelinde bu deneyime sahip çocukların reddedilmeye duyarlı olacağı ileri sürülmektedir. Çocukluk döneminde yaşadıkları reddedilme deneyimleri sonucunda bu bireyler, diğerlerinden kabul ve destek aradıklarında reddedilecekleri beklentisi geliştirir ve reddedilmeye ilişkin beklenti kaygısı yaşarlar. Bunun sonucunda reddedilme ipuçlarına karşı aşırı tetikte olup reddedilme ipuçları belirsiz ya da küçük olsa dahi bunu reddedilme olarak algırlar ve kasıtlı bir şekilde reddedildiklerini düşünürler. Erken dönemdeki reddedilme deneyimlerinden kaynaklandığı düşünülen reddedilme duyarlılığı, bu deneyimlerin içselleştirilmesiyle yetişkinlik döneminde de etkisini sürdürmektedir (Downey ve Feldman, 1996; Feldman ve Downey, 1994). Yaşamın erken dönemlerindeki reddedilme deneyimlerinin depresyon (Whitbeck vd., 1992), madde kullanımı (Campo ve Rohner, 1992) ile ilişkili olduğu kişinin gelecekteki sosyal etkileşimler ile başa çıkmayı azalttığını (Butler, Doherty ve Potter, 2007) gösteren kanıtlar bulunmaktadır.

Butler, Doherty ve Potter'e (2007) göre çocuklukta maruz kalınan alay ile reddedilme duyarlılığı arasında pozitif bir ilişki, reddedilme duyarlılığı ile akran kabulü arasında ise negatif bir ilişki vardır. Sosyal olarak reddedilmenin iyi oluşu azalttığı ve kişilerarası fonksiyonu bozduğunu gösteren araştırmaların yanında reddedilme algısına verilen tepkiler düşmanlık, üzüntü, içe kapanma ve kıskançlığı içerir (Baumeister ve Leary, 1995; Coie vd., 1992; Akt; Downey ve Feldman, 1996). Reddedilme duyarlılığının yetişkinlikteki duygusal bağlanma boyutlarına etkisini vurgulayan çalışmalarda da (Downey vd., 1998; Harper vd., 2006), yüksek reddedilme duyarlılığının, kişilerin yetişkinlikte yakın ve destekleyici ilişkiler kurmasına engel olduğu ifade edilmektedir (Downey vd., 1998).

2.5.Bağlanma Kuramı

2.5.1.Bağlanma

Bowlby'e (1982) göre bağlanma insanların kendileri için önemli konumda gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlardır. Yenidoğan bebek dünyaya geldiğinde etrafı hakkında bilgiye sahip değildir ve oldukça muhtaçtır. Bağlanma bu özelliklere sahip bebeğin hayatına devam edebilme şansını artırır (Mikulincer, Shaver ve Pereg, 2003).

Bowlby'nin bağlanma çalışmaları hastanede ve yuvada kalan çocukların annelerinden ayrılma sürecindeki tepkilerinin incelenmesine dayanır (Masterson, 2007). Bowlby bu çocukların durumdan olumsuz yönde etkilendiklerini ve bu durumun da annelik figürünün kaybı ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir. Annesinden uzakta kalan çocukların çok boyutlu problemlerine yönelik çalışmaları kuramına oldukça fayda sağlamıştır. Bowlby'nin kuramının temel dinamiklerinden biri çocuk ve ona bakım verenin ilişkisinin oldukça önemli olmasıdır. Çocuk ve bakım veren arasındaki ilişkide yaşanabilecek olası problemlerin gelecekte psikopatolojiye neden olabileceğini ileri sürmüştür (West, 2018).

Kuramının temel ilkelerini oluştururken gelişim psikolojisi, bilgi işleme süreci, sibernetik, psikanalitik ve etiyolojiden yararlanmıştır. Kuramının temelinde bebeklik ve çocukluk dönemi vardır (Bretherton, 2000).

Bowlby, çocuğun anneyle olan bağının sadece açlık duygusunun giderilmesinden kaynaklanan bir doyum ile açıklanmasını yetersiz bulmuştur. Anne ve çocuk arasında kurulan duygusal bağın neye bağlı olduğunu anlamak istemiştir (West, 2018).

Bowlby (1982), çocuklarda anne ve babalarına yakın olma isteğinin olduğunu ve çocukların güvende hissetmelerinde bakım verenle yaşanan ilişkinin önemli olduğunu ortaya koymuştur. Kurama göre bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için yetişkinlere gereksinimleri vardır. Bağlanma, bebeğin hayatta kalmasını sağlarken, fiziksel dünya ile temasına da imkan tanır. Bebeğin dünya ile ilişkisi güvenli bağlanma ile mümkün olur eğer bebek güvenli bağlanmamışsa sosyal açıdan ilişkilerinin sağlıklı olması zorlaşır.

Kobak ve Sceery'e (1988) göre bağlanma teorisi kişilik gelişimi için genel bir teori olsa da aslında bağlanma araştırmaları bebeklik ve erken çocukluk dönemine odaklanır. Bağlanma teorisi bebekle bakım veren arasındaki duygusal bağların nasıl oluştuğunu ayrıca bebeğin bakım verenden ayrılırken zorlanması ve ayrıldığında girdiği duygusal stresi açıklamaktır. Bu kurama göre bebekler yetişkinler olmadan hayatlarını sürdüremezler. Bebeklerin de bu ihtiyacı dünyaya gelirken getirdiği bağlanma eğilimi ile karşılanır. Bağlanma kuramı bebekler bağlanma figüründen ayrı kalıp temel ihtiyaçları karşılandığında bile gösterdikleri duygusal tepkilerin izlenmesini de içerir.

Ayrıca Bowlby, bağlanma sürecinin diğersosyal ilişkilerde de olduğunu yeni doğan bebeklerin korktuklarında, savunmasız ve sıkıntılı olduklarında güvenlik hissini artırmak ve fiziksel yakınlığı korumak istediklerini belirtmiştir. Aslında bebekler bağlanma figürünü yakınlık ihtiyacı için istemekle birlikte bağlanmanın korktuğunda cesaretlendiren bir rolü de vardır. Bağlanma kuramcıları bebek yeni doğduğunda annesinin yanında olduğunu hissederse daha sağlıklı, cesaretli ve güven dolu olduğunu gözlemlemişlerdir. Annesinin yanında olduğunu bilen bebek çevresine ilgi gösterip keşfetmek istemektedir (Eken, 2010).

Bebek ebeveyni ile kurduğu güçlü bağ sayesinde davranışlarını şekillendirir, fiziksel dünya ile temas sağlar. Çünkü o vakte kadar çevresini tanımayan ve muhtaç konumda olan bebeğin sahip olduğu bağlanma eğilimi ile hayatını devam ettirme şansı artar. Bu noktada bağlandığı insan bebeğin güvenli üssüdür ve bağlanmanın diğersosyal fonksiyonları ortaya çıkar.

Bowlby, bir ilişkide bağlanma figürünün fonksiyonlarını tanımlar. İlk olarak bağlanma figürleri 'yakınlığı korumayı' hedefler. Bağlanma figürü her yaşta kişinin ihtiyaçlarını karşılar ve kişiler bundan zevk alırken ayrıldıklarında ise stres yaşarlar. İkinci olarak bağlanma figürü duygusal ve fiziksel olarak 'güvenli sığınaktır'. Stresi azaltan, destek ve rahatlık kaynağıdır. Son olarak da bağlanma figürleri 'güvenli üs' oluşturur. Kişi dünyayı keşfedip öğrenirken kapasite ve kişiliğini de geliştirir (Mikulincer, Shaver ve Pereg, 2003).

Ainsworth'a (1969) göre yakınlığı koruma ve sosyal etkileşimde bulunma davranışları, güvenli bağlanmanın oluşmasında oldukça önemli bir belirleyicidir.

Bowlby (1982) bağlanmanın olumlu bir davranış biçimi olduğu ve bağlanmanın sona erdiği durumlarda olumsuz sonuçlara yol açabileceği görüşünü ortaya atar. Bu bağlamda bağlanma sona erdiğinde yakınlık sağlanamadığında ise, ayrılık tepkileri üç evrededir. Protesto evresinde bebek ağladığında annesi dışındaki kişilerin onu sakinleştirmesini istemez. Bebeğin bağlandığı kişi dışında kimseyle huzurlu olmadığı ve ağlayarak bağlanma figürünün yokluğuna tepki gösterdiği görülür. Umutsuzluk evresinde ağlama azalır, bebek daha sessizdir. Bebek annesi olmadığı için üzülür ve onu geri getirmek ister. Çekilme ya da bağlanmanın çözülmesi evresinde anne ortama döndüğünde bebek gördüğü halde ilgilenmez ve başka şeylere yönelir, anneden kaçma davranışı ortaya çıkar. Çekilme evresinde, bebek anneden ayrıldığında yaşadığı kötü duygular ve kaybetme kaygısı savunmaya geçmesine neden olur. Bebek umudunu yitirmesinin ardından bağlanma figüründen kopar, ayrılığın üzüntüsünden kurtulur. Anne döndükten sonra bebek, annesine yakınlık gösterirken, aynı zamanda ağlar ve reddedici davranışlar gösterir. Bağlanma figürü ile karşılaştığında eskisi gibi ona yakınlaşamaz ve tekrar bağlanma konusuna kaygılı yaklaşır (Saymaz, 2003).

Ainsworth'a (1969) göre bağlanma tüm yaşam dönemlerini kapsar ve güçsüzlük demek değildir. Bebeğin ilk bağlanması annesi ile yaşamakta olup, hayatın sonraki dönemlerinde ise diğer insanlara bağlanma gelişir. Bağlanma, duruma göre değişen kalıcı olmayan ilişkilerden çok devamlılığı olan ilişkileri içermektedir.

2.5.2.İçsel Çalışan Modeller

Bowlby'nin kuramındaki bilişsel temsiller aslında 'içsel çalışan modeller'dir ve kuramın da temelini oluşturur. Bu kurama göre bakım veren bebeğin ihtiyaçlarını zamanında ve yeterince karşılıyorsa bu durum bebeğin zihninde olumlu kodlanırken tersi durumda ise olumsuz kodlanır. Bakım verenle yaşadıkları, bebeğin onunla ilgili bilişsel temsili belirlerken, bakım verenin yakınlık ihtiyacını olumlu ya da olumsuz karşılaması da dış dünya ile ilişkilerinde ortaya çıkan bilişsel temsiller olarak kodlanmaktadır. Bebeğin hayatının ilk yıllarında bakım veren ile kurduğu ilişkinin kalitesi aracılığıyla bebek kendisi ve diğerleriyle ilgili olarak olumlu ya da olumsuz içsel temsiller oluşturur. Oluşan zihinsel temsiller başta bakım verenle bebek arasında sonrasında ise diğer ilişkileri şekillendirir.

Çocuğun ihtiyacı zamanında, olumlu ve tutarlı karşılanırsa bakım verenin ulaşılabilir ve güvenilir olduğuna dair “ben değerliyim” ve “dış dünya güvenli” şeması bilişsel temsillerle birlikte çocuğa yerleşmeye başlar. Ters durumda çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız kalındığında ya da tutarsız tepkilerle karşılık verildiğinde, bakıcısı ile arasındaki ilişkide güven sağlama ihtiyacı karşılanmadığında, çocuk bağlanma figürünü güvenilmez olarak algılar, değersiz olduğu ve sevilmeyi hak etmediğine dair bir benlik modeli geliştirir (Morsümbül ve Çok, 2011). Ben değerliyim ve dış dünya güvenli şemaları çocuğun tüm yaşamı boyunca çevresiyle olan ilişkilerinde etkili olacaktır.

İçsel çalışan modeller sayesinde kişiler yeni bir durumla karşılaştıklarında nasıl davranacaklarına kolaylıkla karar verebilirler. Bowlby içsel çalışan modellerin bireylerin arasındaki etkileşim sayesinde geliştiğini ileri sürer. Bu modeller bireyin hayatındaki önemli kişilere nasıl bağlanacağını yordar ve ileri ki yıllara etki eder. Güvenli bağlanma ilişkisi kurulursa stres yaratan durumlarda da güvenlik duygusu korunur. Bowlby’ye göre bakım veren tutarlı ve ulaşılabilir olmalıdır böyle olmadığında kaygılı bağlanma yapısı gelişir (Eken, 2010).

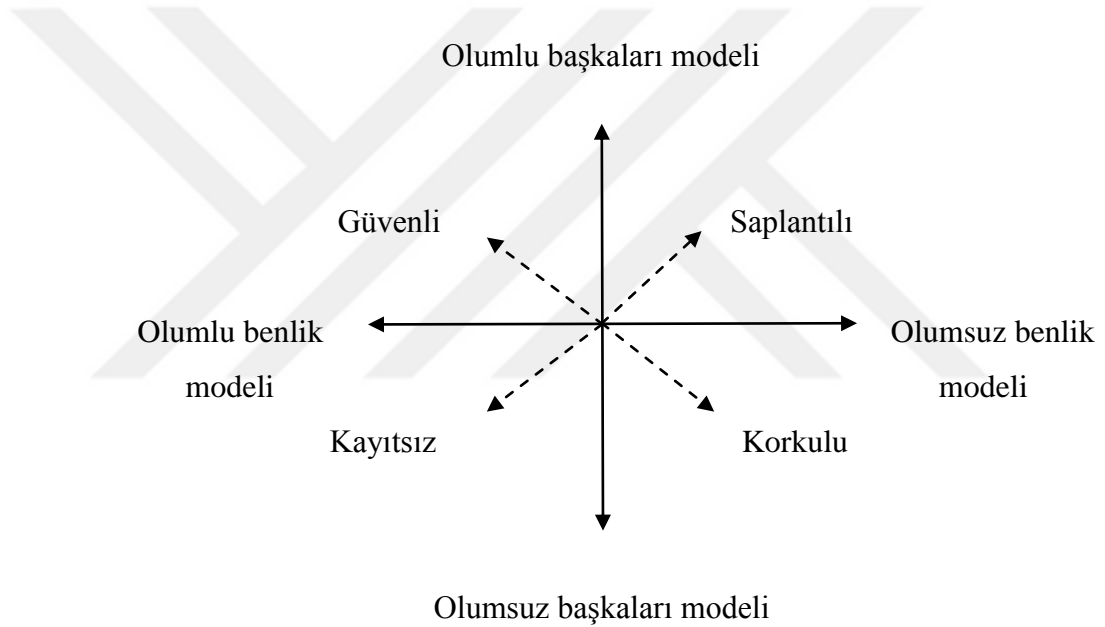
İçsel çalışan modellerin pozitif veya negatif olması kişinin çevresiyle ilişkilerinde kendisinin güvenilir ve sevilmeye değer olduğuna dair düşüncelerini direkt etkiler. Kişinin algısı ne kadar değişirse bağlanma şeklini de ortaya çıkarır (Kobak ve Sceery, 1988).

İçsel çalışan modeller ergenliğe kadar kişinin deneyimlerinde önemli rol oynarken, zaman içinde kalıcı hale gelir. Bireyin kişiliğinin şekillenmesinde, sosyal ve özel hayatında önemli bir yere sahiptir. Ergenlik dönemindeki içsel çalışan modeller yetişkinliğe doğru önemli olan diğer ilişkilerde de kullanılır (Morsümbül ve Çok, 2011).

2.5.3.Dörtlü Bağlanma Modeli

Bartholomew modelini, Bowlby’nin içsel çalışan modeller kavramını temel olarak dört kategoride sınıflandırmış ve iki ana boyutta tanımlamıştır. Buna göre benlik modeli kişinin yakın ilişkilerindeki yaşadığı kaygı ve bunun yanı sıra bağımlılık deneyimlerinin derecesiyle ilişkilidir. Başkaları modeli ise bireyin ilişkilerindeki yakınlığı istemesi ve yakınlıktan kaçmasıyla ilişkilidir. Olumlu benlik

modeli benlik değeri duygusunun içselleştirilme derecesidir. Bu yüzden kendilik modeli kaygı ile ilişkilidir ve yakın ilişkilerde başkalarının onayına bağımlıdır. Olumlu başkaları modeli ise diğerlerinin destekleyici olduğunu gösterirken, ilişkilerde yakınlıktan sakınmayla ilgilidir. Dörtlü bağlanma modeli, bireyin kendi benliğini ve diğer bireyleri olumlu ya da olumsuz değerlendirmesine dayalı olarak ortaya konulmuştur (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Buna göre bireyin, kendisine olumlu-diğerlerine olumlu (güvenli), kendisine olumsuz-diğerlerine olumlu (saplantılı), kendisine olumlu-diğerlerine olumsuz (kayıtsız), kendisine olumsuz-diğerlerine olumsuz (korkulu), değerlendirmelerini içeren, iki farklı türde kaçınan kategorinin bulunduğu, dört çeşit bağlanma stili vardır.

Şekil 2-5: İki Boyutlu Dört Kategorili Yetişkin Bağlanma Modeli (Bartholomew ve Horowitz, 1991)

Güvenli bağlanma: Bu bağlanma şekli, olumlu benlik modeli ve olumlu başkaları modelinin birleşiminden oluşur. Bu bağlanmaya sahip bireyler kendilerinin değerli olduğunu hisseder ve bu kişiler için yakın ilişkilerinde yakınlık kurmak kolaydır. Ayrıca bu bireyler hem kendilerini sevilmeye değer görmeleri hem de diğerleriyle sağlıklı bir bağlanma geliştirmeleri sebebiyle sosyal ilişkilerini geliştirme de ve yönetme de başarılıdırlar (Bartholomew ve Shaver, 1998).

Saplantılı bağlanma: Bu bağlanma şekline göre, olumsuz benlik modeli ve olumlu diğerleri modeli birleşir. Bu bireyler başkaları tarafından kabul görmek ve onların güvenini kazanmak konusunda oldukça endişelidir. Kendilerini değersiz hissetmeye eğilimlidirler. Sevmeye ve sevilmeye hak edileceklerini düşünmezler. Sürekli kendilerini kanıtlamak isterler. Başkalarının onayını almayı önemserler. Yakın ilişkilerinde karşı tarafa bağımlı olurlar ve gerçeklerden uzak beklenti içine girerler (Bartholomew ve Shaver, 1998).

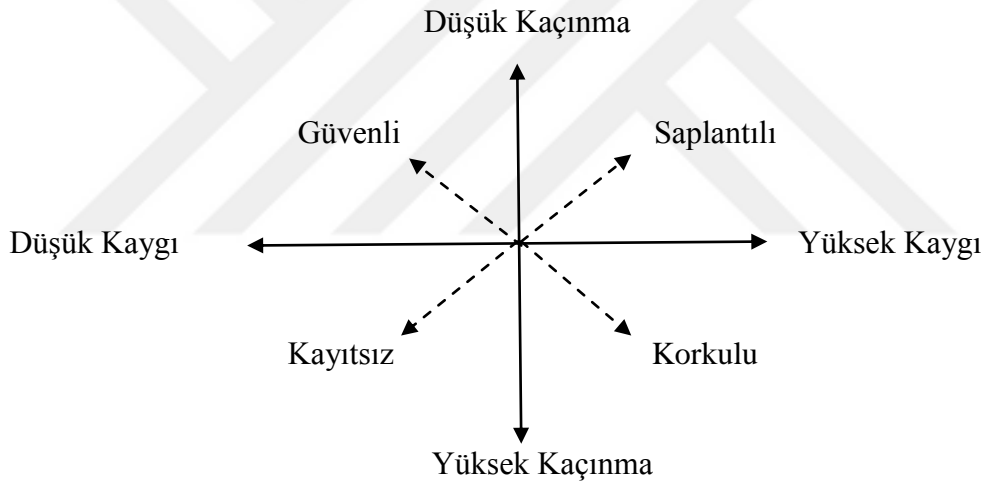
Kayıtsız bağlanma: Bartholomew ve Shaver'e (1998) göre bu bağlanma şekli, olumlu benlik modeli ve olumsuz başkaları modelinin birleşiminden oluşur. Birey kendisiyle ilgili sorun yaşamaz fakat olumsuz beklentileri yüksek olduğu için yakınlıktan kaçır. Başkalarıyla yakınlık kurmanın değerini inkar ederek kendi öz değerini yüksek tutma eğiliminde olur.

Korkulu bağlanma: Bu bağlanma şekli, olumsuz benlik modeli ve olumsuz diğerleri modelinin birleşiminden oluşur. Korkulu bireylerin de başkaları tarafından kabul edilme ve onaylanma istekleri fazladır. Fakat reddedilme ve terk edilmenin olumsuz sonuçlarına karşı yakınlıktan kaçırma eğiliminde olurlar. Bu kişilerin bağlanma şekli güvenli bağlanmanın tam tersidir. Yakınlıktan korkarlar ve sosyallikten kaçınırlar (Bartholomew ve Shaver, 1998).

Kendini, kendisinin ve başkasının gözünden değerlendirme çerçevesinde oluşturulan dörtlü bağlanma modelinin temel boyutlarını “bağımlılık” ve “samimiyetten kaçınma” oluşturur. Kayıtsız bağlanma stiline sahip olanlar başkaları tarafından değersiz görülme düşüncesiyle samimiyetten kaçınırlar. Saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip olanlar ise özsaygı kazanmak için diğerlerine aşırı bağımlılık gösterirler, fakat yakın ilişki kurmaya hazır olma noktasında farklılık söz konusudur. Korkulu grubun yakın ilişki konusunda saplantılı bağlanan gruptan farkı saplantılı grubun yakın ilişki konusunda daha başarılı olması, korkulu grubun ise kuracağı ilişkiden dolayı hayal kırıklığına uğrayacağı düşüncesi ile yakın ilişkiden kaçınmasıdır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartholomew ve Horowitz'in (1991) geliştirdiği bu bağlanma modelinden sonra yetişkin bağlanmasının ana boyutlarını tanımlamak amacıyla farklı çalışmalar yapılmıştır. Brennan, Clark ve Shaver (1998) yetişkin bağlanma davranışlarının

kaygı ve kaçınma olarak temelde iki faktör altında toplandığını ortaya koymuştur. Bu model, yakın ilişkilerde, çocukluktan yetişkinliğe uzanan süreçte etkin bir bağlanma modelidir. İlk faktör reddedilme korkusu ve terk edilmeye yönelik endişeli olmayı, kaygılı durumları gösteren, güvensiz bağlanma figürlerinin olduğu kaygı faktörüdür. İkinci faktör ise başkalarına güvenme konusunda sıkıntı yaşamayı, duygusal olarak mesafeli olmayı, başkalarına bağılıktan rahatsız olmayı, diğerleriyle yakın ilişki kurmak istememeyi gösteren kaçınma faktörüdür (Fraley ve Shaver, 2000; Fraley vd., 2011). Kaygı ve kaçınma boyutları Bartholomew ve Horowitz'in çalışmasındaki benlik ve başkaları modeliyle birleşerek Fraley, Brennan ve Waller (2000) tarafından dörtlü model ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca boyutsal bağlanma modeli kategorili modellere göre daha güvenilir sonuçlar vermekte ve farklı yaşam dönemlerinde bağlanma davranışını açıklamak için daha çok tercih edilmektedir (Karataş ve Demir, 2018).

Şekil 2-6: İki Boyutlu Bağlanma Modeli (Brennan, Clark ve Shaver, 1998)

Ergenlik çeşitli gelişimsel değişim özellikleri gösteren bir dönemdir. Bu dönemde benlik, otonomi, yakınlık gibi bağlanmayı etkileyen kavramlar tekrar tanımlanır. Ayrıca bağlanma bireylerin yaşamlarındaki gelişimsel farklılıklardan etkilenir. Bağlanma davranışları gelişimsel farklılıkların değişmesinde rol oynayabilir. Özellikle ergenlikte artan özerklik aile ve akran ilişkilerinde önemli değişimlere neden olmaktadır. Ergenlerin çocukluk dönemleri ile kıyaslandığında ebeveynlerine olan yakınlık duyguları azalabilir (Allen ve Land, 1999). Ergenlikte

sosyal, duygusal, fiziksel ve bilişsel değişimlerle birlikte ergenlerin ebeveynleri ile ilişkileri bağımlılıktan karşılıklı anlayışa doğru değişebilir. Bu yüzden ebeveyn bağlanması amaç ve ihtiyaç yönelimli bir boyuta döner (Allen, 2008; Allen ve Land, 1999; Larson vd., 1996). Ergenler akranlarını ve romantik partnerlerini ebeveynlerinden aldıkları yakınlık ve güven yoluyla seçerler (Karataş ve Demir, 2018).

2.5.4.Çocukluk Döneminde Bağlanma

Bowlby (1980), bağlanmanın doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreç olduğunu ve bebeklerin temel bakım veren kişi ile güvenli bağlanma ilişkisi kurma gereksinimi olduğunu belirtir. Bağlanma davranışının temeli bebeklik döneminde atılır. Ayrıca bebeklik dönemindeki bağlanma sonraki gelişim dönemleri için bir modeldir.

Hazan ve Shaver'e (1987) göre bebeğin doğduğu günden itibaren bağlanma davranışları onunla ilgilenen kişiye göre değişkenlik gösterebilir. Altıncı aydan sonra bebeklerin iletişim kurdukları kişi birincil bağlanma objesi olarak adlandırılır. Birincil bağlanma objesi kişi ile bebek arasında kurulan ilişki diğerleriyle olan ilişkilerden farklıdır ve bebek için güvenli üs görevini üstlenir. Bebek, güvenli üs olarak bağlandığı kişi sayesinde etrafını tanımaya yönelik davranışlarda bulunur.

Bağlanma davranışı dört yaşın sonuna kadar düzenli bir şekilde devam ederken sonrasında daha amaçlı davranışlar başlar. Bakım verenle ilişkisinde karşılıklı olarak isteklerinin daha iyi anlaşılması sonunda güven duygusu, çocuğun bağlanma figürü ile içsel çalışan modellerini oluşturmaya başlar (Ainsworth, 1989).

Ayrıca bağlanma kuramcılarının çocukların erken dönemdeki ilişkilerinin duygularını ifade edebilmeyi öğrenme ve duygu regülasyonu açısından da önemli bir rolü olduğunu ileri sürmektedir. Çocuk için duygularını ifade ve kontrol edebilmeyi öğrenmek ona ileri ki yaşamı için zengin bir ayrıcalık sunar. Güvenli bağlanan çocukların yeterli duygusal özelliklere sahip ve duygusal farkındalığının yüksek olduğu, empati yeteneklerinin güvenli bağlanmayan gruptakilere göre daha fazla olduğu görülmüştür (Laible, 2007).

Ainsworth ve arkadaşları (1978), bebekler için yapılandırılmış ortamda “Yabancı Durum Deneyi” yöntemiyle bağlanma örüntülerini, Bowlby’nin kuramını değerlendirmek amacıyla incelemişlerdir.

Deneysel bir ortamda, 12-18 aylık çocuklar belirli bir düzende üç aşamalı olarak, kısa aralıklarla önce annelerinden ayrılır, sonra bir yabancı ile yalnız bırakılır ve sonra ise tekrar anneleri ile bir araya getirilir. Bağlanma sistemlerinin aktive edilmesinin de amaçlandığı araştırmada çocukların, ayrılma, yeniden birleşme, yabancıyla yalnız kalma durumlarındaki tepkileri gözlemlenmiştir (Çetin, 2015).

Çalışmanın amacı, yabancı bir ortama girdiklerinde, bakım verenle aralarındaki güvenli üs ilişkisini nasıl kullanabildiklerini, yabancıyla yakınlık çabalarına nasıl tepki verdiklerini ve yabancı bir ortamda bakım veren olmadığında oluşan endişeyle baş etme şekillerini gözlemlemektir (Aydoğan, 2017). Bu çalışmanın sonucunda Ainsworth ve arkadaşları çocukların bağlanma stillerini gözlemlerine dayanarak üç gruba ayırmışlardır. Bunlar güvenli (secure) bağlanma, kaygılı/kararsız (anxious/ambivalent) bağlanma ve kaçınan (avoidant) bağlanmadır.

Güvenli (secure) bağlanma grubunda sınıflandırılan bebekler annelerini güvenli bir üs olarak görmüşler, anneleri ile birlikteyken çevrelerini rahat ve isteyerek keşfetmeye çalışmışlardır. Anneleri odadan çıktığında, çok az tedirgin oldukları gözlemlenmiş ve ortamdaki yabancı kişiyle çok rahat bir şekilde iletişime geçebilmişlerdir. Anneleri ortama döndüğünde ise oluşan tedirginlikleri ortadan kalkmış, kolayca normal haline dönebilmiş ve keşif davranışlarına devam etmişler, çevre ile ilişki kurmuşlardır.

Kaygılı-kararsız (anxious-ambivalent) grubundaki bebekler çevreyi keşfetme konusunda isteksiz olmuştur. Anne olmadığı zaman ortamdaki yabancı kişiyle iletişim kurmamıştır. Annenin yokluğunda aşırı derecede kaygılanmış ve annenin peşinden ağlamaya başlamış, anne ortama geri döndüğünde ise kolaylıkla yatışmamışlardır. Bu duygu hali bebeklerin keşif duygusunun da bastırılmasına neden olmaktadır. Anneye karşı yakınlık ve temas istemekle birlikte kızgınlık ve direnç göstermişlerdir.

Kaçınan (avoidant) bağlanan şeklinde sınıflandırılan bebekler ise anne yanlarından ayrıldığında stres belirtisi göstermemiş ve ağlamamışlardır, annenin

varlığı ile yokluğu bir gibidir. Anne ile tekrar bir araya geldiklerinde anneden kaçınmış ve anneye yakınlaşmak yerine çevreye ilgi göstermişlerdir.

2.5.5.Ergenlik Döneminde Bağlanma

Bowlby, bağlanma kuramını ortaya attıktan sonra, bebeklerle bağlanma davranışını ölçmeye yönelik çalışmalar yapılmasının yanı sıra yaşamın ilerleyen dönemlerinde de bağlanma davranışına yönelik örüntülerin nasıl şekil aldığı ve kişinin ilişkilerindeki etkisini incelemek için araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Çocukluğun yanı sıra ergenlik dönemi de bağlanma davranışları ve örüntülerinin incelendiği dönemlerden biri olmuştur. Bowlby'e göre ergenlik döneminde bireyin yaşadığı değişim sadece fiziksel ve bilişsel değildir, ergenin bağlanma örüntüsünde yakınları ile kurduğu ilişkilerde de değişimler yaşanır.

Bowlby'e göre birey hangi yaşta olursa olsun güven dolu bir ilişkisi varsa ve duyarlı tepkiler alıyorsa uyum içindedir. Yaş ilerledikçe bağlanma figürü ile ilişkisindeki yoğunluk ve sıklık azalır. Bağlanma davranışı zamanla değişse de ilk bağlanma tecrübeleri diğer ilişkilerini etkilemeye devam eder (Armsden ve Greenberg, 1987). Ergenlikteki hormonal, fiziksel ve bilişsel değişimler ergenlerin ebeveyn ve akranlarıyla olan bağlanma ilişkilerinin doğasında da bazı değişimlere yola açabilir (Ainsworth, 1989).

Ergenliğe ulaşan çocuk kişilik yapısını tamamlamaya çalışırken bağlanma ilişkisinde de ebeveyn figüründen ayrılma eğilimi gösterir. Çünkü bir ergen için ebeveyni bireyin özgürlüğünü engelleyen bir konumdadır ve artık 'güvenli üs' değildir. Bağlanma figürü olarak akranlarına güvenmek bağımsızlığı aramasının bir yoludur. Ergenin akranlarıyla arasındaki bu güçlü ilişki formu, ergenlerin aynı zihinsel dönemi paylaşmaları ve ebeveynlerinden uzaklaşıp birbirlerine güvenmeleriyle ilgilidir. Ergenlik boyunca bağlanma yeni bir biçim alır. Bağlanmanın bu yeni biçimi gelecekte bireyin eşi ile ya da çocuklarıyla yaşayacağı bağlanma davranışına da hazırlıktır.

Ergenler özerk olmaya çalışsalar da ebeveynlerine ihtiyaçları olduğunda ulaşabileceklerini bilmek ister ve yardım için ebeveynleriyle kurdukları güven ilişkisine geri dönerler. Ergenlik ilk bağlanma figürünün yerine diğer bağlanma figürlerine geçiş evresi olduğundan yaşanan bu zıt durum onun gelişimi için

önemlidir. Eğer ergenin ilk bağlanma ilişkisi güvenliyse bu güvenli ilişkiyi yeni ilişkilerine daha kolay aktarabilir, ilişkilerini keşfederken kendini daha rahat hissedebilir (Lee, 2018). Ancak bağlanma davranışının aktarımı herkes için kolay değildir. Güvensiz bağlanan ergenler birçok zorluk yaşar. Güvenli bağlanan ergenler bir problemle karşı karşıya geldiğinde hemen çözmeyi denerken, güvensiz bağlanan ergenler için ise aynı durum söz konusu değildir. Sonuç olarak akran bağlanması ergende duygusal güven ve desteğin kaynağıdır ve sonraki ilişkilerinin prototipi olması açısından oldukça önemlidir (Lee, 2018).

Allen ve Land'e (1999) göre de bu dönem bağlanma perspektifinden bir geçiş dönemi olarak düşünülebilir. Bu dönemde ergen ebeveyni ile daha az ilişki kurmayı tercih ederken ergenin soyut düşünme yeteneklerini içine alan formal düşünce şekli gelişmeye başlar. Bu düşünce yeteneği, ergenin bağlanma figürleri ile ilgili ilişki tecrübelerine yönelik daha bütün bir bakış açısı sağlar. Böylece ergen ebeveynlerini ve bağlanma deneyimlerini daha farklı değerlendirme imkanı bulur. Bu dönemde bağlanma davranışı ebeveyn, akranlar ve romantik partnerlerle birlikte devam eder. Bu durumun sonucu olarak da anne ve baba ile geçirilen vakit azalır. Ergenliğin duygusal, davranışsal ve bilişsel sistemde büyük değişikliklerin yaşandığı dönem olma özelliği ergeni sadece ebeveynlerinden bakım alan değil yetişkinlikte bakım verecek kişi olması konumuna da getirmektedir. Ergenlik öncesinde bağlanma ilişkisi tek yönlüken, ergenlik döneminde güvenli üs rolü ile çift yönlü olmuştur (Akt; Akdağ, 2017).

Erken dönemde oluşan güvenli bağlanma ilişkisi sayesinde kişi ergenlik döneminde, önceki ebeveyn bağlanma figüründen akran bağlanma figürüne geçerken muhtemel değişiklikleri kolaylaştırması açısından, erken bağlanma ilişkisinin ergen için kalıcı bir etkiye sahip olduğu ve psikolojik sağlığın en önemli göstergelerinden biri olduğu görülmektedir (Collins, 1996).

Güvenli bağlanan ergenler daha uyumlu ve sağlıklı ilişkiler kurabilirken güvensiz bağlananlar ise ilişkilerin de kaygılı ve bağımlıdırlar (Collins, 1996). Güvenli bağlanan ergenler sağlıklı akran ilişkilerine sahip olurken, güvenli bağlanmayan ergenlerde ise suça eğilim ve sorunlu akran ilişkileri bu dönemde de devam eder. Dolayısıyla erken çocuklukta güvenli bağlanma ergenlik dönemindeki ergenin içinde bulunduğu ve oluşturduğu sosyal ortamın da aynı şekilde güvenli

olmasını ya da tersi bir bağlanma ilişkisinin oluşmasını sağlar. Güvenli bağlanan ergenler sosyal alanda daha yetenekli ve daha az öfkeli olurlar (Rice, 1990; Simons, Paternite ve Shore, 2001; Laible, 2007).

Ergenlerin bağlanma biçimleri değiştikçe, yaşadıkları kişiler arası sorunlar da değişmektedir. Kayıtsız bağlananlar olumlu benlik algısına sahip olmalarının yanı sıra etrafındakilere güvenmeyen ve destekleyici bulmayan, yakınlıktan kaçınan, düşmanca algılanan özellik gösterirlerken; saplantılı bağlananlar özgüveni düşük, kendilerini ifade etmekten kaçınan kişilerdir. Korkulu bağlananların ise kendilerini başkalarına açmayan, yakınlık kurma ve ifade etmek istemeyen kişiler oldukları bulunmuştur (Erözkan, 2004).

Ergenlerin, bu dönemde dış dünyaya yönelmesiyle bağlanma süreçleri akranlarından veya romantik partnerleri üzerinden devam etse de ebeveyne bağlanma süreci bu dönemde birey için güven ve destek kaynağı olmaya devam etmektedir. Buna göre Paterson, Field ve Pryor (1994), ergenlerin, çocukluktan yetişkinliğe doğru akranlarını yakınlık ve destek kaynağı olarak gördüğünü ortaya koymuştur. Ergenlikten önceki dönemde ergenliğe göre ebeveynlerine daha güvenli bağlandıkları, ergenlerin ise yakınlık arama ve güvenli sığınak olarak akranlarına yönelmeye başlasalarda ebeveynlerinin önemini koruduğu (Nickerson ve Nagle, 2005) görülmektedir.

Yapılan çalışmalarda, ebeveyne ve akrana güvenli bağlanmanın ergenin psikososyal uyumunda ve iyi oluşunda önemli işlevleri yerine getirdiği görülmektedir. Armsden ve Greenberg (1987), güvenli bağlanan ergenlerin kendilerinden memnun olma duygularının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Başka bir çalışmada güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin, güvensiz bağlananlara göre duygusal anlamda daha yakın arkadaşlıklara sahip oldukları (Zimmermann, 2004), ebeveyne ve akrana güvenli bağlanmanın öz saygı (Wilkinson, 2004; Laible, Carlo ve Roesch, 2004), öznel iyi oluş (Armsden ve Greenberg, 1987; Ma ve Huebner, 2008), duygusal farkındalık ve empati (Laible, 2007), yaşam doyumu (Blain vd., 1993), sosyal etkileşimlerde yeterlikle (Buhrmester, 1990) olumlu yönde; depresyon ve saldırganlıkla ise (Laible vd., 2000; Rubin vd., 2004) olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Bazı kuramcılar akran ilişkilerinde güç dengesinin iki taraflı olduğu ebeveyn ilişkilerinin ise daha çok tek taraflı güce sahip olduğunu savunur. Akran ilişkileri karşılıklı olma ve paylaşım ilkelerine dayanır (Youniss, 1985). Bazı kuramcılar da ergenin ebeveyni ile ilişkilerinin hem yatay hem de dikey güçte olduğunu, arkadaşlık ve otoriterlik ilişkilerine sahip olduğunu savunmuşlardır (Laursen ve Collins, 1994).

Bağlanma süreci ergenin aile ilişkilerinde de etkilidir. Ebeveyn ile geliştirilen güvenli bağlanma aile içerisinde işbirliğinin ve etkileşimin yoğun olduğu bir ortamda gelişirken, güvensiz bağlanan ergen bu dönemde aile içerisinde problemler yaşar. Güvensiz bağlanan ergen ebeveyninin bireyselleşmesini engellediğini düşünerek çatışma içerisine girer ve ebeveynler de yaşanan bu çatışmalardan dolayı çocuklarına yönelik usanmışlık içinde olurlar (Eken, 2010).

Çocukluk döneminde bağlanma işlevleri açısından akran ilişkileri önemsizken ergenlik döneminde ergen dış dünyaya yönelip akranlarına veya romantik partnerlerine bağlansa da anne ve babanın her zaman bağlanma figürleri olarak önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma ilişkileri geliştiren bireylerin, ergenlik döneminde ebeveynlerinin yanı sıra arkadaşlarına da güvenli bağlanma geliştirdikleri varsayılmaktadır. Bunun yanı sıra arkadaşlık ilişkilerinin sosyal gelişimde önemli bir etkisi olduğu göz önüne alındığında ergenin güvenli bağlanma stilleri geliştirmesi çok önemlidir.

2.5.6.Yetişkinlikte Bağlanma

Bağlanma teorisinin temelini bağlanma ilişkilerinin sürekli olması ve yaşam boyu önemini koruması oluşturur. Bağlanma anne ve bebek arasında güçlü, etkili bağ olarak tanımlanmakla birlikte (Bowlby, 1982) son yıllarda bireyin yaşamındaki akranlarını ve romantik partnerlerini içine alan tüm önemli kişiler için içeriği tekrar kavramsallaştırılmıştır (Armsden ve Greenberg, 1987; Hazan ve Shaver, 1987; Kobak ve Cole, 1994). Bowlby, ilk yıllarda oluşan bilişsel modellerin sonraki dönemlere aktarıldığını öne sürmektedir. Bebeklik dönemindeki bağlanma ilişkisi yetişkinlik dönemindeki karşılıklı sevgi ilişkisinin küçük bir örneğidir. Bebeklik dönemindeki bağlanma ilişkisinde herhangi bir karşılık yoktur. Bebek güven duygusu ararken, güven duygusu veremez. Fakat yetişkinlik döneminde bağlanma iki

tarafli olarak gercekleşir. Bebeklerin ebeveynlerine duyduğu bağlanma durumu yetişkinlikte başkalarıyla anlamlı ilişki kurma becerilerini etkiler (Laible, 2000).

Erken dönem ve yetişkin dönem bağlanma sistemi benzerlikler içerir. Buna göre Main ve arkadaşları (1985), çocukluk döneminde kurulan bağlanmaların yetişkin bağlanma stillerini belirlediğini incelemişlerdir. Araştırmaya dahil olan bireylerden, görüşmeler çerçevesinde ebeveynleriyle ilişkilerini, bu ilişkilerin zamanla nasıl değiştiğini, yetişkinliklerinde nasıl etki yarattığını ifade etmeleri istenmiştir. Verilen cevaplar Ainsworth'un sınıflandırması çerçevesinde değerlendirilmiştir (Akdağ, 2017).

Hazan ve Shaver (1987), Ainsworth'un bebeklikte değerlendirdiği bağlanma biçimlerinin, yaşamın ileri safhalarında da benzer özellikler göstereceği görüşünden yola çıkarak kişinin yetişkinliğinde yaşayacağı romantik ilişkilerinde de geçerli olacağını düşünmüşlerdir. Ainsworth'un bağlanma biçimleri, çekicilik, kıskançlık, güven gibi romantik ilişkilerin özellikleri ile eşleştirilebilmektedir. Ainsworth'a göre güvenli bağlanan kişiler romantik anlamda kurdukları ilişkileri mutlu, arkadaşça ve huzur verici şeklinde tanımlar, kendileri hakkında değerlilik duygusunu ielleştirmişlerdir. Yakın ilişkilerinde kolayca yakınlık kurabilmektedirler. Kendilerinin sevmeyi ve sevilmeyi hak ettiğini düşünürler. Kaçıngan kişiler romantik tecrübelerinde yakınlıktan korkarlar. Terk edilmekten ve reddedilmekten korkmaları yakınlıklardan kaçınma eğilimine neden olabilmektedir Kaygılı/kararsız bağlanmaya sahip bireyler ise çevrelerinden bağımsız, öz güvenleri düşük, başkalarıyla ilişki içerisinde olmayı isteyen ancak terk edilmekten korkan bir yapıya sahiptirler, gerçekten sevilmediklerini düşünmektedirler. Ainsworth'a göre kişilerin bağlanma biçimleri bebeklikten sonraki dönemlerinde de yaşamlarını etkilemeye devam edebilir.

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise, Hazan ve Shaver'ın (1987) üçlü modelindeki kendilik ve diğer modellerine olumlu ve olumsuzluk boyutlarını da ekleyerek, yetişkin bağlanma stillerini dört kategoride ele almıştır. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, yakın ilişkilerinde rahattır ve özerk kalabilirler. Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler ise, başkalarının güvenini kazanma konusunda kaygılıdır. Kendini değerersizleştirmeye, sevilmeyi hak etmediğini düşünmeye yatkındırlar. Yakın ilişkileri ile ilgili olarak karşı tarafa bağımlılık geliştirirler ve

gerçekçi olmayan beklentileri vardır. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler, başkalarıyla yakınlık kurmanın değerini yadsıyarak kendi öz değerini yüksek tutma eğiliminde olurlar. Korkulu bağlanma stiline sahip bireyler yakınlıktan kaçma eğiliminde olurlar. Kendilerine de ötekilere de güvenmezler ve ilişkilerinde çok fazla sorun yaşarlar.

Bağlanma literatüründe yetişkin bağlanması üzerine yapılan çalışmalar bireylerin çocuklukta bağlanma ilişkilerine benzeyen ilişkileri yetişkinliklerinde de kurduklarını ayrıca bağlanma şekillerinin de kişilerarası ilişkilerini etkilediğini göstermektedir (Kobak ve Sceery, 1988; Armsden ve Greenberg, 1987; Shaver ve Mikulincer, 2003).

2.6.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.6.1.Akran Baskısı İle İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili çeşitli araştırmalarda anne baba ile olumlu ilişkileri olan ergenlerin akran baskısına direnebildikleri, ergenlerin istenmeyen veya sorunlu davranışlara katılmalarında ve arkadaşları tarafından kabul edilme ihtiyacından dolayı akran baskısına boyun eğdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Ebeveynlik uygulamaları ile akran etkisi direnememe arasındaki ilişkilere de odaklanan pek çok araştırmanın olduğu görülmüştür.

Curtner, Smith ve Mac Kinnon-Lewis (1994), anne baba tutumlarının akran baskısının olumsuz sonuçlarına karşı ergenlerin duyarlılığı ve davranış kontrolünün sıklığı ile arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ergenlerin akran baskısına karşı gelememeleri otoriter anne baba tutumu ile ilişkili bulunmuştur.

Lashbrook'un (2000) çalışmasında akran baskısına direnememe davranışının beceriksiz biri olarak algılanmak, yalnızlık, arkadaş grubundan soyutlanmak gibi olumsuz duygulardan kaçınmakla ilişkili olduğu görülmüştür. Ergenlerin arkadaşları tarafından alay edilme ve utanç korkusunun akran baskısına uyma davranışı oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır.

Beran ve Violato (2004) akran baskısına direnemeyen çocukların ailelerinin yüksek düzeyde kontrol ve düşük düzeyde samimiyet gösterdikleri bulmuştur. Sonuç

olarak da bu çocukların yüksek düzeyde depresyon yaşadıkları, akranları tarafından sevilmedikleri ve endişeli hissetme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Fuligni ve Eccles (1993) ergenin ebeveyni ile ilişkisindeki algısının akran yönelimlerini nasıl etkilediğini inceledikleri araştırmada anne ve babasının otoriteli olduğuna inanan ve ailede kararlara katılmadığını düşünenlerin akranlarına daha çok yönelim gösterdikleri ve akranlarının daha çok etkisinde kalma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Lam (2003) tarafından ergenlerin akran baskısına karşı duyarlılıkları ve ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. İzleme, özerklik desteğini yüksek algılayan ergenler, akranlarının antisosyal davranışlarına ve baskılarına daha çok direnebilmektedirler.

Duygusal öz-düzenleme, akran reddi ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişki incelenmiş erken çocukluk döneminde uyumlu duygusal öz-düzenleme stratejilerinin kullanımının ergenlik döneminde akran reddini doğrudan; antisosyal davranışları ise dolaylı olarak etkilediği ortaya konulmuştur (Trentacosta ve Shaw, 2009).

Akran baskısı düzeyleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada akran baskısı ile genel benlik saygısı ve aile benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Aktuğ, 2006).

Yüce (2002), tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin reddetme becerilerinin incelendiği araştırma da akran baskısı karşısında gösterdikleri tepkiler ve reddetme becerilerinin, öğrencilerin akademik başarı, anne baba tutumu ve ailenin gelir durumuna göre değişmediği ancak cinsiyet ve sınıf düzeyi ile akran baskısı arasında anlamlı fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.6.2.Reddedilme Duyarlılığı İle İlgili Araştırmalar

Ergenlik döneminde akran ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkan reddedilme deneyimlerinin artan önemini destekleyecek nitelikte çeşitli araştırmalar vardır.

Bowker ve diğerleri (2011), ergenlerde yakın arkadaşla ilişkiler ve yakın arkadaşın reddedilme duyarlılığı düzeyi ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkiyi

incelemişlerdir. Araştırmada yakın arkadaşı olmayan ergenlerin; reddedilme duyarlılığı ve olumsuz değerlendirilme korkularının, yakın arkadaşı olan ergenlere göre daha güçlü olduğu bulunmuştur. Araştırmaya göre yakın arkadaşlıkların reddedilme duyarlılığı güçlü olan ergenler için koruyucu rol oynadığı, fakat yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip bir yakın arkadaşın sorunları artırabileceğini göstermiştir.

Downey ve diğerleri (1998) akranları ve öğretmenleri tarafından reddedilen çocukların, kişilerarası ilişkilerde zorlanmalar yaşayıp yaşamadıklarını incelemiş reddedilme beklentisi içinde olan çocukların, akranlarıyla olan ilişkilerinde belirgin olmayan bir reddetme ile karşılaştıklarında bile sıkıntı yaşadıklarını saptamıştır. Araştırmada ayrıca reddedilme duyarlılığı yüksek olan çocukların, ilişkilerinde daha saldırgan davrandıkları, kişilerarası ilişkilerde zorluklar yaşadıkları ve akademik başarılarının düştüğü bulunmuştur.

Feldman ve Downey (1994) çocuklukta aile şiddetine maruz kalma, reddedilme duyarlılığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, hem kaygılı-kaçınan hem de kaygılı-kararsız bağlanan katılımcıların güvenli bağlanan katılımcılara göre reddedilmeye daha duyarlı olduklarını saptamışlardır.

Khoshkam ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada bağlanma stili ile reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide endişe ve benlik saygısının aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlara göre reddedilme duyarlılığı saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri ile pozitif yönde anlamlı bulunmuş, endişe duygusunun reddedilme duyarlılığını arttırdığı, öz saygının ise reddedilme duyarlılığını azalttığı görülmüştür.

Butler, Doherty ve Potter (2007) reddedilme duyarlılığı ile sosyal şartları arasındaki ilişkiyi incelemişler, reddedilme duyarlılığı ve çocukluk döneminde maruz kalınan olaylar arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ancak akran kabulü ile kişilerarası yetkinlik arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır.

Reijntjes, Stegge ve Terwogt (2006) çocukların akran reddi ile başa çıkmasında depresif semptomların, sosyal yetkinliğin ve cinsiyetin rolünü incelemişlerdir. Araştırmada, yüksek düzeyde depresif semptomlar sergileyen çocukların olası bir reddedilme durumunda diğerlerinden daha fazla negatif duygu

durumu içine girdikleri ayrıca davranışsal ve bilişsel başa çıkma stratejilerini kullanma eğilimlerinin daha az olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre ise, kız çocukların olası bir reddedilme durumundan daha fazla etkilendikleri görülmüştür.

Bowker ve diğerleri (2011) ergenlerde yakın arkadaşla ilişkiler ve yakın arkadaşın reddedilme duyarlılığı düzeyi ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada yakın arkadaşı olmayan ergenlerin, reddedilme duyarlılığı ve olumsuz değerlendirilme korkularının, yakın arkadaşı olan ergenlere göre daha güçlü olduğu, yakın arkadaşı yüksek reddedilme duyarlılığına sahip olan ergenlerin ise daha yüksek reddedilme duyarlılığı ve olumsuz değerlendirme korkusuna sahip oldukları saptanmıştır. Buna göre yakın arkadaşlıkların reddedilme duyarlılığı yüksek olan ergenler için koruyucu rol oynadığı fakat sorunların artabileceği ortaya çıkmıştır.

Özen, Sümer ve Demir (2011) bağlanma ile arkadaşlık kalitesi arasındaki ilişkide reddedilme duyarlılığının rolünü inceledikleri araştırmalarında reddedilme duyarlılığının hem kaygılı hem de kaçınan bağlanma ile güçlü bir ilişki gösterdiğini, kaçınan bağlanma ile arkadaşlık kalitesi arasındaki ilişkide düzenleyici etkisi olduğunu, kaçınan bağlanma ile arkadaşlık kalitesine kaygılı bağlanmadan daha fazla zarar verebileceğini ortaya koymuşlardır.

Şad (2007) tarafından akranları tarafından reddedilen ve kabul edilen ilköğretim öğrencilerinin özsaygı, sosyal beceri, davranış problemleri ve okul başarıları arasındaki ilişki incelenmiş, akranları tarafından reddedilenlerin sosyal becerilerinin yetersiz olduğu, davranış bozukluğu gösterdikleri, endişe yaşadıkları bulunmuştur.

Sarıçam (2011) reddedilme duyarlılığının farklı değişkenlerle ilişkisine bakmış ve reddedilme duyarlılığının yalnızlıkla pozitif yönde ilişkili, benlik saygısının ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

2.6.3.Bağlanma İle İlgili Araştırmalar

Bağlanmanın birçok değişkenle ilişkisi literatürde incelenmekle birlikte, bağlanmayı kaygı ve kaçınma boyutuyla inceleyen, ayrıca akrana bağlanma ve akran baskısını birlikte ele alan çalışmaların olmadığı görülmektedir.

Wei ve diğeri (2005) bağlanma, utanç, depresyon ve yalnızlık arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının aracı rolünü incelemiştir. Kaygılı ve kaçınan bağlanma ile temel psikolojik ihtiyaçların doyumu arasında negatif yönde bir ilişki olmakla birlikte kaygılı ve kaçınan bağlanma ile depresyon, utanç ve yalnızlık arasında kaçınan bağlanmanın depresyon, utanç ve yalnızlık arasında daha fazla aracılık rolüne sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Laible (2007) ergenlikte ebeveyn ve akran bağlanmasının duygusal yeterlilik ve sosyal davranışla ilişkisini incelemiştir. Akrana güvenli bağlanma ile diğer değişkenler arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Güvenli bağlanma duygusal farkındalık, empati, kendini olumlu ifade etme ile pozitif ilişkili bulunmuştur.

Armsden ve Greenberg (1987) bireysel farklılıkların ergenlikte psikolojik iyi oluş ile ilişkisini inceledikleri araştırmalarında ebeveyn ve akran bağlanmasının psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Günaydın ve Yöndem (2007) ergenlerin akranlarına bağlanma düzeyleri ile ilişkili olabilecek bazı değişkenlerin ilişkisini araştırmışlardır. Ergenlerde akran bağlılığını ebeveyn bağlılığının yordadığı ve ebeveynlerine orta düzeyde bağlanan ergenlerin ve kızların akranlarına daha çok bağlandığı ortaya çıkmıştır.

Kurt (2010) çalışmasında ebeveyn ve akrana güvenli bağlanmanın algılanan psikolojik kontrol ile psikososyal işlevsellik arasındaki ilişkideki aracı rolünü incelemiştir. Algılanan kontrol ile gencin yalnızlık düzeyi arasındaki ilişki anlamlı bulunmuş ancak kısmen akrana duyulan güvenle açıklanabilmiş ebeveyn bağlanmasının anlamlı rolü olmadığı görülmüştür.

Bayraktar ve arkadaşları (2009) ebeveyn ve akrana bağlanma ile ergenlerin benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Lise örneğinde erkeklerde akrana ve ebeveyne bağlanma benlik saygısı ile ilişkili bulunmuş kızlarda ise bulunmamıştır. Üniversite örneğinde iki bağlanma arasında ilişki bulunmuştur.

Türk ve Belçikalı ergenlerde ebeveyn stilleri ile ergenlerin yakın arkadaşlarına ve romantik partnerlerine bağlanma davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir (Güngör ve Bornstein, 2010). Ergenlerin ailelerinden algıladıkları sıcaklık ve psikolojik yakınlık algısı ile yakın arkadaşına kaçınmacı/kaygılı bağlanma iki kültür

arasında karşılaştırılmıştır. İki kültürde de kaçınmacı bağlanmanın anne sıcaklığı ile negatif ilişkili, kaygılı bağlanmanın anne ve baba kontrolü ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, bu araçların geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve istatistiksel çözümleme yöntemlerine ve çalışma gruplarına dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1.ARAşTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmanın temel amacı, Steinberg ve Monahan (2007) tarafından geliştirilen Akran Etkisine Direnç Ölçeği' nin (Resistance to Peer Influence Scale) Türkçe'ye uyarlanması ve ergenlerin akran etkisine direnmesinde bağlanma ve reddedilme duyarlılığının rolünün ele alındığı ilişkisel tarama araştırmasıdır.

3.2.EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 öğretim yılı içerisinde Fatih ve Beşiktaş ilçesinde eğitim alan ve bu ilçelerdeki liselere devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, uygun- elverişli örneklem yolu ile İstanbul ili Fatih ve Beşiktaş ilçelerine bağlı bazı Anadolu liselerinin 9. 10. ve 11. sınıflarına devam eden 14-18 yaş aralığında 371 kız, 365 erkek toplamda 736 lise öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde aşamalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre ilk aşamada Fatih ve Beşiktaş ilçelerindeki liselerden tesadüfi örnekleme yöntemi ile çalışmanın gerçekleştirileceği liseler belirlenmiş, ikinci aşamada ise belirlenen liselerden 9. 10. ve 11. sınıflara devam eden öğrencilerle örneklem grubu oluşturulmuştur. Araştırma, üç farklı çalışma grubu ile gerçekleştirileceği için her bir çalışma grubunun belirlenmesinde bahsedilen örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Birinci çalışma grubu, Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin açımlayıcı faktör analizini yapmak üzere 253 lise öğrencisinden; ikinci çalışma grubu ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağıntılı geçerliği, Cronbach Alfa ve madde analizlerini (madde- toplam korelasyonları) yapmak üzere 279 lise öğrencisinden;

üçüncü çalışma grubu ise ergenlerin akran etkisine direnmesinde bağlanma ve reddedilme duyarlılığının rolünün ilişkisini incelemek üzere 206 lise öğrencisinden oluşmuştur.

3.2.1. Birinci Çalışma Grubu

Akran Etkisine Direnç Ölçeği, ergenler için Türkçe geçerlik çalışması kapsamında yapılacak olan açımlayıcı faktör analizi için İstanbul ili Fatih ve Beşiktaş ilçelerinde bulunan bazı anadolu liselerinde öğrenim görmekte olan 253 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışma grubunun %44.3'ü (n=112) kadın, %55.7'si (n=141) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 15.77 ($\bar{X}=15.77$, $SS=0.74$) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %29.6'sı'ü (n=75) birinci, %59.7'si (n=151) ikinci, %10.7'si (n=27) üçüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

3.2.2. İkinci Çalışma Grubu

Akran Etkisine Direnç Ölçeği, ergenler için Türkçe geçerlik çalışması kapsamında yapılacak olan doğrulayıcı faktör analizi için İstanbul ili Fatih ve Beşiktaş ilçelerinde bulunan bazı anadolu liselerinde öğrenim görmekte olan 279 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışma grubunun %54.8'i (n=153) kadın, %45.2'si (n=126) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 15.98 ($\bar{X}=15.98$, $SS=0.77$) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %57.3'ü (n=160) birinci, %10.4'ü (n=29) ikinci, %32.3'ü (n=90) üçüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

Ölçeğin benzer ölçek geçerliği çalışmaları, madde analizleri, iç tutarlık katsayıları ve ölçeğin boyutları arasındaki korelasyonlar analiz edilirken bu çalışma grubundan toplanan veriler kullanılmıştır.

3.2.3. Üçüncü Çalışma Grubu

Akran Etkisine Direnç Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)-Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu öğrenim gören 206 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışma grubunun %51.5'i (n=106) kadın, %48.5'i (n=100) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 15.90 ($\bar{X}=15.90$, $SS=0.77$)

olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %4.9'u (n=10) birinci, %68'i (n=140) ikinci, %27.2'si (n=56) üçüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

Bu çalışma grubu ile akran etkisine direnme, bağlanma ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen regresyon analizi 206 katılımcıdan toplanan veri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada, Kişisel Bilgi Formu, Akran Etkisine Direnç Ölçeği, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)-Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY) Yakın Arkadaş Formu kullanılmıştır. Bu ölçme araçlarının psikometrik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1.Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu'nda öğrencilerin sınıfı, yaşı, cinsiyeti, ekonomik durumu, okul başarısı, anne ve baba eğitim durumu ile ilgili kapalı uçlu sorular yer almaktadır.

3.3.2.Akran Etkisine Direnç Ölçeği

Steinberg ve Monahan (2007), tarafından geliştirilen toplam 10 maddeden oluşan Akran Etkisine Direnç Ölçeği, ergenlerin akran etkisine direnmelerini ölçümlenmektedir. Ölçek 10 ifadeden oluşur ve katılımcıya kendisi için en iyi tanımlayıcı olanı sorar. Her bir madde akran etkisinin farklı bir boyutunu ortaya çıkarır. Katılımcılara her bir madde çiftinde çelişen iki durum sunulur. Her bir madde çiftinde iki seçenek vardır. En iyi tanımlayıcı belirlendikten sonra katılımcıya seçilen ifadenin "tamamen doğru" ya da "kısmen doğru" olup olmadığı sorulur. Katılımcı hangi gruba ait olduğunu ve o grubun derecesini belirtir. Daha sonra cevaplar bir maddenin iki farklı ifadesinde "tamamen doğru" ve diğer tanımlayan cümle için "tamamen doğru" ortalamasında 4 puanlık bir ölçekte kodlanır. Puanların yüksek çıkması, akran etkisine direncin yüksek düzeyde olduğunu gösterir. 2. 6. ve 10. maddeler ters maddelerdir. Ölçeğin maddeleri ergenlik dönemi psikososyal gelişim alanında uzman gelişimsel psikologlar tarafından oluşturulmuştur, deneme testleri

küçük bir lise ve üniversite öğrencisi örnekleminde uygulanmıştır. Pilot çalışmalar temelinde ölçek maddelerinde küçük revizyonlar yapılmıştır. Akran Etkisine Direnç Ölçek çalışması için Revize Edilmiş Çocuklar İçin Anksiyete Göstergesi Ölçeği'ndeki maddeler temel alınmıştır. AED ve RÇAGÖ skorları arasındaki korelasyon katsayıları istatistiksel olarak anlamlı olup, $r(1344) = -.08$, $p < .01$ olarak hesaplanmıştır; fakat direnç puanı yüksek olan bireylerin sosyal alanda daha az tercih edildiklerini düşünmeleri muhtemel olduğundan negatif korelasyon ortaya çıkmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı dört örneklemin her birinin ayrılmasıyla doğrulayıcı faktör analizinin yanı sıra Cronbach's Alfa kullanılarak hesaplanmıştır. Bu analizler ölçeğin yeterli ve her bir örneklemin kendi içinde güvenilir olduğunu göstermektedir (Cronbach Alfa .70, .76, .74, ve .73, sırasıyla düşük gelir, tutuklu, topluluk ve suçlu örneklemleri için; doğrulayıcı faktör analiz istatistikleri her bir örneklem için .99, .99, .99, .92 (normlaştırılmış uyum indeksi), .98, .99, .99, .92 (normlaştırılmamış uyum indeksi), .99, .99, .99, .94 (karşılaştırmalı uyum indeksi) ve .07, .06, .09, .04 (yaklaşık hataların ortalama karekökü: sırasıyla düşük gelir, tutuklu, topluluk ve suçlu örneklemleri için). Ölçme aracı, öğrencilerin akran etkisine direnmelerini ölçen tek bir formdan oluşmaktadır. Ölçek toplam puan vermektedir.

3.3.3.Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

Ölçek, Gilbert ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilmiştir. 16 maddeden meydana gelir ve 5'li derecelendirmeli likert bir ölçektir. Katılımcı kendisini 1-5 arası puanlar. Toplam puanların ortalaması, toplam puanın madde sayısına bölünmesi ile bulunur. Ölçeğin verdiği en az puan 11 iken, en çok puan 80'dir. Ölçekten alınan yüksek puan, bireyin boyun eğici davranışının yüksek düzeyde olduğunu ortaya çıkarır. İç tutarlılık için Cronbach's Alfa değeri .89, test-tekrar test yapılarak güvenilirlik katsayısı .84 bulunmuştur. Ölçek Şahin ve Şahin (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.

3.3.4.Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-İlişki Yapıları (YİYE-İY)

Yakın Arkadaş Formu

Form anneye, babaya, romantik partnere ve yakın arkadaşına bağlanmayı ölçmektedir ve toplamda 36 maddeden oluşmaktadır. Fraley ve diğerleri (2011) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçme aracı bireyin ilişkide olduğu dört birey için ayrı

bir şekilde kullanılabilceği gibi tanımlanan dört birey için de aynı anda da kullanılabilir. Bireyin ilişkide olduğu her bir birey için 9 maddeden oluşmaktadır. 9 maddeden 6'sı kaçınma boyutunda, 3'ü kaygı boyutunda bağlanmayı ölçmektedir. Ölçek bireyin ilişki içerisinde olduğu dört bireye ilişkin kaygı ve kaçınma toplam puanları vermektedir. Kaçınma toplam puanı 1. ve 6. maddelerin toplanmasıyla elde edilmektedir. Ayrıca 1., 2., 3., ve 4. maddelerin kaçınma puanları toplanırken ters kodlanması gerekmektedir. Ölçeğe ait kaygı toplam puanı ise 7. ve 9. maddelerin toplanmasıyla elde edilmektedir. Kaygı alt boyutunda ters puanlanacak madde yoktur (Karataş, 2016).

3.3.5. Belirti Tarama Listesi (SCL-90)-Kişiler Arası Duyarlılık (KDÖ) Alt Testi

Kendini değerlendirmeye dayanan 90 maddelik bir tarama testidir. Ölçek 5'li derecelendirme tipindedir. Kişiler arası duyarlılık ölçeği ise psikolojik semptomların tarama listesi olan SCL-90'ın bir alt testidir. Maddeler kişinin kendisini başkalarıyla karşılaştırması durumunda yetersizlik, küçüklük (örneğin madde 41 kendini başkalarından aşağı görme) gibi hislere kapılarak kişilerarası ilişkilerde rahatsızlık duyması olumsuz beklentiler içerisinde girmesi gibi durumları içerir. 6., 21., 34., 36., 37., 41., 61., 69., ve 73. maddelerin ölçtüğü 9 maddeden oluşan kişilerarası duyarlılık alt testinden alınan yüksek puanlar bireylerin kişilerarası iletişimde olumsuz beklenti içinde olduğunu göstermektedir.

Derogatis ve diğerleri (1977) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlama ve geçerlik güvenilirlik çalışmaları ilk defa Gökler (1978) tarafından yapılmıştır. Geçerlik katsayısı kriter bağımlı geçerlik yöntemiyle, iç tutarlık güvenilirlik katsayısı ise test tekrar test yöntemiyle elde edilmiştir. Testin orijinal çalışmasında olduğu gibi geçerlik çalışmasında kriter olarak Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerine eş zamanlı uygulanan SCL-90-R ve MMPI benzer alt testleri arasındaki korelasyonların .40 ile .59 arasında olduğu görülmüştür. Test tekrar test tekniği kullanılarak yapılan güvenilirlik incelemesinde ise kişilerarası duyarlılık alt testi için .79 Cronbach's alfa değeri elde edilmiştir (Öner, 1997).

3.4. ÖLÇEĞİ TÜRKÇE'YE UYARLAMA AŞAMALARI VE VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Çalışma kapsamında ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması yapılmıştır. Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin uyarlanması için Türkçe'ye uygunluğunu, dil geçerliğini, anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla orijinal ölçek İngilizce dil seviyesi yüksek ve test yapısı hakkında da bilgiye sahip öğretim üyeleri tarafından farklı formlarda Türkçe'ye çevrilmiştir. Çevrilecek ölçek alandaki uzmanlar tarafından gözden geçirilmiştir. Çeviri ifadelerden orijinal ölçek metnine en uygun olanların bulunması talep edilmiştir.

Araştırma verileri, İstanbul ili Fatih ve Beşiktaş ilçesine bağlı sekiz ortaöğretim okulunda öğrenim gören 9., 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden elde edilmiştir. Belirlenen ölçme araçları, ilgili okullarda araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Ölçek formları, toplandıktan sonra bütün formlar incelenmiştir. Eksik veya hatalı doldurulan formlar analiz dışı bırakılmıştır.

3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırma kapsamında katılımcılardan toplanan veriler kullanılarak Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları SPSS 21 ve LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) kullanılarak tamamlanmıştır. Çalışma kapsamında yapılması planlanan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri için veri setlerinin uygunluğu ve örneklem büyüklüğü incelenmiş, inceleme sonucunda her iki çalışma grubundan elde edilen verilerin yapılacak analizler için yeterli olduğu görülmüştür (Tabachnick ve Fidel, 2001).

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin yapı geçerliğini test etmek amacıyla ilk aşamada varimax döndürme yöntemi ile temel bileşenler analizi kullanılarak ve faktör sayısı serbest bırakılarak Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) tamamlanmıştır. Tamamlanan ilk analizlerin ardından faktör sayısı bire sabitlenerek sınırlandırılmış ve AFA tekrarlanmıştır. Bu işlemin ardından hangi maddelerin ölçme aracından atılacağı tespit edilmiş ve kalan maddeler ile sınırlandırılmış AFA tekrarlanarak ölçme aracı son halini almıştır.

Tamamlanan açımlayıcı faktör analizlerinin ardından, ortaya çıkan faktör yapısının doğruluğunu test etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. “Tam bilgiyi en yüksek olasılıkla tahmin etme yöntemi” kullanılarak tamamlanan DFA sonucunda, Akran Etkisine Direnç Ölçeği’ne ilişkin uyum iyiliği değerlerinin değerlendirilmesinde ise χ^2/sd , Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Standardize Edilmiş Artık Ortalamaların Karekökü (Standardized Root Mean Square Residuals, SRMR), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Düzeltilmiş Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI) değerleri gözetilmiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında elde edilen uyum iyiliği değerlendirilirken Tablo 3-1’de yer alan değerler gözetilmiştir.

Tablo 3-1: Model Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İyiliği Değeri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/sd	<2	<5
RMSEA	<0.05	<0.08
RMR	<0.05	<0.08
SRMR	<0.05	<0.10
CFI	>0.95	>0.90
GFI	>0.95	>0.90
AGFI	>0.95	>0.90

Kaynak: (Çelik ve Yılmaz, 2014; Şimşek, 2007; Hooper, Coughlan ve Mullen 2008; Marsh, Hau ve Wen, 2004; MacCallum ve Hong, 1997; Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Muller, 2003; Tabachnick ve Fidel, 2001).

Tüm bu işlemlerin ardından Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin benzer ölçek geçerliği Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (Şahin ve Şahin, 1992) kullanılarak incelenmiştir. Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin geçerlik çalışmalarının ardından ölçme aracının boyutlarına ve tümüne ilişkin güvenilirlikleri ise Cronbach’s Alpha İç Tutarlık Katsayısı aracılığı ile hesaplanmıştır.

Bulguların ikinci bölümünde ise cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve okuldaki başarı durumu şeklinde sıralanan demografik değişkenlere göre Akran Etkisine Direnç puanlarının farklılık gösterip göstermediği parametrik teknikler arasında yer alan İlişkisiz Grup T-Testi ve parametrik olmayan teknikler arasında yer alan

Kruskall Wallis ve Mann Whitney U Testi aracılığı ile incelenmiştir. Yapılan analizlerde ilk olarak değişkenlere ilişkin puanların normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş (Tablo 3-2) ve sonrasında da her kategorideki katılımcı sayısı gözeticilerle parametrik ya da parametrik olmayan tekniklerin kullanımına karar verilmiştir.

Tablo 3-2: Akran Etkisine Direnç, Kaçınan Bağlanma, Kaygılı Bağlanma ve Kişilerarası Duyarlılık Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

Değişkenler	N	\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Akran Etkisine Direnç	206	13.37	4.14	.16	-.95
Kaçınan Bağlanma	206	15.76	6.95	.88	.58
Kaygılı Bağlanma	206	9.04	4.94	.62	-.58
Kişilerarası Duyarlılık	206	22.71	6.66	.33	.35

Bulguların üçüncü ve son bölümünde katılımcıların yaşlarının, cinsiyetlerinin, kaygılı ve kaçınan bağlanma puanlarının ve son olarak da kişilerarası duyarlılık puanlarının akran etkisine direnç puanlarını yordamadaki görece katkılarını ortaya koymak amacıyla her bir değişken için ayrı olacak bir biçimde çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi işlemi yapılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Ardından, değişkenler arasındaki olası çoklu bağlantı problemini incelemek için Tolerans Düzeyleri ve VIF değeri hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda VIF değerinin 1.004 ile 1.158 arasında değişim gösterdiği, Tolerans düzeylerinin .864 ile .996 arasında değişim gösterdiği görülmüştür. Tüm bu bulgular doğrultusunda değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olmadığı görülmüş ve çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi uygulanmasına karar verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ ÖLÇEĞİ'NİN GEÇERLİK ÇALIŞMASI

4.1.1. AEDÖ' nin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin geçerlik çalışmaları kapsamında ilk olarak iki farklı yöntem kullanılarak AFA ve tamamlanan AFA'ların ardından ise DFA yapılmıştır. Tamamlanan analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Ölçme aracının yapı geçerliği "Temel Bileşenler Analizi" aracılığı ile tamamlanmıştır. Analize dahil edilecek faktör sayısı belirlenirken temel kriter olarak öz değeri 1.00'in üzerinde olan maddeler tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Tamamlanan bu analiz sonucunda elde edilen KMO (.819) ve Barlett Küresellik ($X^2=735.223$, $p<.001$) değerleri ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu ortaya koymuştur. İlk analizlerin ardından faktörlerin birbirinden bağımsız olması nedeni ile dik döndürme yöntemlerinden varimax seçilerek dik döndürme işlemi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin, orijinal faktör yapısından farklı olacak şekilde, öz değeri 1.00'in üzerinde olan ve yük değerleri .67 ile .79 arasında değişim gösteren üç faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır.

Birinci faktör toplam varyansın %28.67'sini, ikinci faktör toplam varyansın %19.71'ini ve üçüncü faktör de toplam varyansın %13.91'ini açıklamıştır. Tamamlanan AFA sonucunda elde edilen \bar{X} , SS ve döndürme sonrası faktör yükleri Tablo 4-1'de paylaşılmıştır.

Tablo 4-1: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Maddelerinin \bar{X} , SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri

Maddeler	\bar{X}	SS	Faktör I	Faktör II	Faktör III
A4	2.76	1.14	.792	.320	
A3	2.50	1.06	.754		
A1	2.25	1.01	.742		
A5	2.66	1.11	.747		
A7	2.60	1.14	.429	.720	
A10	3.01	0.98	.168	-.348	.710
A9	2.83	1.14	.417	.722	
A6	3.10	0.88			.624
A8	2.12	1.08	.100	.673	
A2	2.86	0.97	-.406	.368	.654

Tamamlanan analizler sonucunda ortaya çıkan üç faktörlü yapının ölçeğin orijinal tek faktörlü yapısı ile tutarlılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda ölçme aracından hangi maddelerin atılması gerektiği konusunda bir karara varabilmek amacıyla ilk olarak Cronbach's Alpha İç Tutarlık Katsayısının ve madde toplam korelasyonlarının incelenmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda tamamlanan analiz sonuçları Tablo 4-2'de ve Tablo 4-3'te yer almaktadır.

Tablo 4-2: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Cronbach's Alpha İç Tutarlık Katsayıları

Maddeler	N	\bar{X}	SS	Madde Silindiğinde Cronbach's Alpha
A1	253	2.25	1.01	.670
A3	253	2.50	1.06	.652
A4	253	2.76	1.14	.625
A5	253	2.66	1.11	.649
A7	253	2.60	1.14	.644
A8	253	2.12	1.08	.703
A9	253	2.83	1.14	.650
A2	253	2.86	.97	.751
A6	253	3.10	.88	.734
A10	253	3.01	.98	.745
Akran Etkisine				
Direnç Ölçeği	253	26.73	5.58	.710
Toplam Puan				

Tablo 4-2’de de paylaşıldığı gibi, Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin tümüne ilişkin olarak hesaplanan Cronbach’s Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısı .71’dir. Ölçekteki hangi maddeler silindiğinde ölçeğin Cronbach’s Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısının yükseleceğine ilişkin olarak elde edilen bulgular incelendiğinde A2, A6 ve A10 kodlu maddelerin silinmesi durumunda Cronbach’s Alpha İç Tutarlık Katsayısının artış göstereceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda ilgili maddeler silinerek ölçeğe ilişkin Cronbach’s Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısı tekrar hesaplanmıştır. Tamamlanan analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4-4’de paylaşılmaktadır.

Tablo 4-4: Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin Cronbach’s Alpha İç Tutarlık Katsayıları

Maddeler	N	\bar{X}	SS	Madde Silindiğinde Cronbach’s Alpha
A1	253	2.25	1.01	.827
A3	253	2.50	1.06	.812
A4	253	2.76	1.14	.793
A5	253	2.66	1.11	.806
A7	253	2.60	1.14	.804
A8	253	2.12	1.08	.848
A9	253	2.83	1.14	.806
Akran Etkisine				
Direnç Ölçeği	253	17.75	5.49	.837
Toplam Puan				

Tablo 4-4’de yer alan bulgular incelendiğinde Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin tümüne ilişkin olarak hesaplanan Cronbach’s Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Ancak ölçekte yer alan A8 kodlu maddenin çıkarılması ile Cronbach’s Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısının .85’e yükseleceği görülmektedir. Bu doğrultuda ölçekten A8 kodlu maddenin de çıkarılabileceği öngörülmektedir. Ancak Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nden hangi maddelerin silineceğine ilişkin olarak elde edilen bu bulguyu desteklemek amacıyla

ölçeğin madde toplam korelasyonları incelenmiştir. Tamamlanan analiz sonuçları Tablo 4-3’de sunulmaktadır.

Tablo 4-3: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Madde Analizi Sonuçları

Faktör	A1	A3	A4	A5	A7	A8	A9	A2	A6	A10
Madde	.61**	.69**	.79**	.70**	.72**	.45**	.70**	.09	.18**	.16**
Toplam										
r										

Not: * p<.05, ** p<.001

Tablo 4-3’de sunulan bulgular gözetildiğinde A2, A6 ve A10 şeklinde sıralanan maddelerin madde toplam korelasyonlarının .30’dan küçük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte A8 olarak kodlanan maddenin de korelasyon değerinin diğer maddeler ile karşılaştırıldığında görece daha düşük bir değer aldığı görülmektedir.

Yukarıda paylaşılan tüm bu bulgular doğrultusunda A2, A6, A8 ve A10 şeklinde kodlanan maddelerin tamamlanan AFA sonucunda birden fazla faktörde yük alıyor olması, Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin Cronbach’s Alpha İç Tutarlık Katsayısını düşürüyor olması ve madde toplam korelasyon değerlerinin diğer maddelere oranla daha düşük olması nedeni ile ölçekten çıkarılmasına ve kalan maddeler ile tekrar AFA yapılmasına karar verilmiştir.

Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin Türkçe versiyonunun yapı geçerliği “Temel Bileşenler Analizi” aracılığı ile tamamlanmıştır. İlk AFA ile benzer bir biçimde analize dahil edilecek faktör sayısı belirlenirken temel kriter olarak öz değeri 1.00’in üzerinde olan maddeler tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010) ve tamamlanan bu analiz sonucunda elde edilen KMO (.836) ve Barlett Küresellik ($X^2=608.348$, $p<.001$) değerleri ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu ortaya koymuştur. İlk analizlerin ardından faktörlerin birbirinden bağımsız olması nedeni ile dik döndürme yöntemlerinden varimax seçilerek dik döndürme işlemi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin, orijinal faktör yapısından uyumlu bir biçimde, öz değeri 1.00’in üzerinde olan ve yük değerleri .66 ile .85 arasında değişim gösteren tek faktörlü bir yapıyı ortaya koyduğu görülmektedir. Ortaya çıkan tek

faktörlü bu yapının toplam varyansın %56.93'ünü açıkladığı görülmektedir. Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe versiyonuna ilişkin olarak tamamlanan AFA sonucunda elde edilen \bar{X} , SS ve döndürme sonrası faktör yükleri Tablo 4-5'de paylaşılmaktadır.

Tablo 4-5: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Türkçe Versiyonunun Maddelerinin \bar{X} , SS ve Döndürme Sonrası Faktör Yükleri

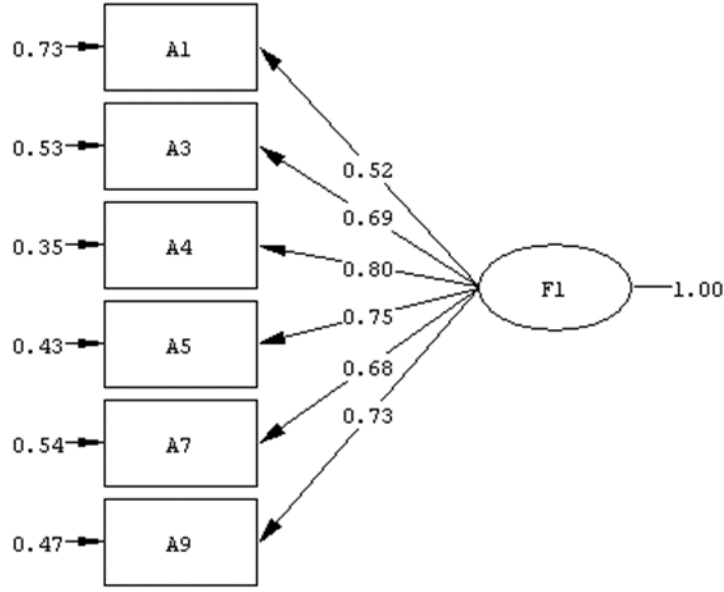
Maddeler	\bar{X}	SS	Faktör I
A1	2.25	1.01	.666
A3	2.50	1.06	.739
A4	2.76	1.14	.848
A5	2.66	1.11	.776
A7	2.60	1.14	.748
A9	2.83	1.14	.740

Akran Etkisine Direnç Ölçeği Türkçe versiyonunun tekrarlanan AFA sonucunda, yük değerlerinin .66 ile .85 arasında değişim gösteren tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve bu tek faktörlü yapının toplam varyansın %56.93'ünü açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ortaya çıkan tek faktörlü yapının Cronbach's Alpha İç Tutarlık Katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Aynı zamanda Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun madde toplam korelasyon değerlerinin de .61 ile .79 arasında değişim gösterdiği görülmüştür. Tüm bu işlemlerin ardından Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin 6 maddeden oluşan Türkçe versiyonunun tek faktörlü yapısı DFA aracılığı ile incelenmiştir.

4.1.2. Akran Etkisine Direnç Ölçeği' nin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Sonuçları

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin tamamlanan sınırlandırılmış AFA sonucunda ortaya çıkan tek faktörlü yapısını test etmek için LISREL 8.51 (Jöreskog ve Sörbom, 2001) aracılığı ile “tam bilgiyi en yüksek olasılıkla tahmin etme yöntemi” kullanılarak tamamlanan DFA sonucunda elde edilen model Şekil 4-1'de sunulmuştur.

Şekil 4-1: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tamamlanan DFA sonucunda ölçek maddelerine ilişkin olarak elde edilen faktör yükleri (λ), t ve R² değerleri Tablo 4-6’da paylaşılmıştır.

Tablo 4-6: Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin Türkçe Versiyonunun Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (λ), t ve R² Değerleri

Maddeler	λ	t	R ²
A1	.52	8.74	.27
A3	.69	12.23	.47
A4	.80	15.21	.65
A5	.75	13.91	.57
A7	.68	12.10	.46
A9	.73	13.28	.53

Bununla birlikte Akran Etkisine Direnç Ölçeği’nin model uyum istatistikleri ise Tablo 4-7’de sunulmuştur.

Tablo 4-7: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Model Uyum İstatistikleri

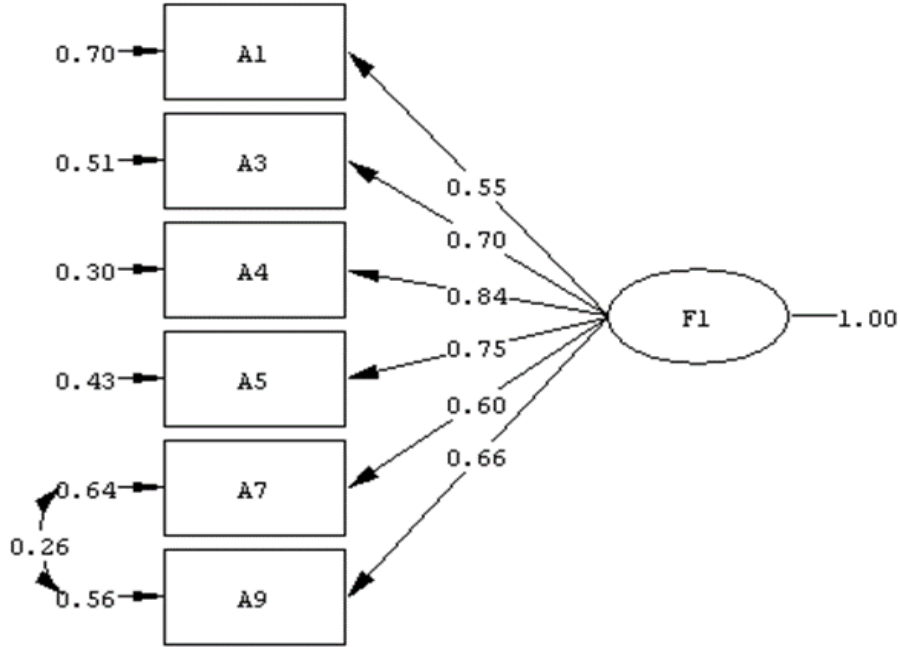
Uyum Ölçüsü	Akran Etkisine Direnç Ölçeği	Uyum
χ^2/sd	8.52	Kötü Uyum
RMSEA	0.165	Kötü Uyum
RMR	0.078	Kabul Edilebilir Uyum
SRMR	0.059	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.90	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.92	Kabul Edilebilir Uyum
AGFI	0.80	Kötü Uyum
NFI	0.89	Kötü Uyum

Tamamlanan DFA sonrası elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin tek faktörlü yapısının kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$\chi^2/sd=8.52$, $RMSEA=0.165$, $RMR=0.078$, $SRMR=0.059$, $CFI=0.90$, $GFI=0.92$, $AGFI=0.80$, $NFI=0.89$]. Ancak uyum iyiliği değerlerini yükseltmesi için modele ilişkin olarak önerilen düzeltme indeksleri incelendiğinde A7 ile A9 madde çifti arasında yapılacak düzeltmenin model uyum iyiliği değerlerine olumlu bir biçimde katkı yapacağı görülmektedir.

Her iki maddenin içeriği incelendiğinde iki maddenin de akran etkisine direnci davranış değiştirme üzerinden incelediği ve dolayısıyla her iki maddenin de içerik ve anlam açısından birbirleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sebeple model tarafından önerilen düzeltme indeksinin teorik olarak desteklendiği düşünülmüş ve A7 ile A9 madde çiftinin hata varyanslarının ilişkilendirilmesine karar verilmiştir. Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin düzeltme sonrası DFA sonucunda ortaya çıkan faktör yükleri (λ), t ve R2 değerleri Tablo 4-8'de paylaşılmaktadır.

Tablo 4-8: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Düzeltme Sonrası DFA Sonucunda Elde Edilen Standardize Edilmiş Faktör Yükleri (λ), t ve R² Değerleri

Maddeler	λ	t	R ²
A1	.55	9.19	.30
A3	.70	12.51	.49
A4	.84	15.93	.70
A5	.75	13.74	.57
A7	.60	10.25	.36
A9	.66	11.62	.44

Şekil 4-2: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Düzeltme Sonrası Doğrulayıcı Faktör Analizi

Bununla birlikte Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin düzeltme sonrası DFA sonucunda elde edilen model uyum istatistikleri ise Tablo 4-9'da sunulmuştur.

Tablo 4-9: Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Düzeltme Sonrası DFA Sonucunda Ulaşılan Model Uyum İstatistikleri

Uyum Ölçüsü	Akran Etkisine Direnç Ölçeği	Uyum
χ^2/sd	3.87	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0.102	Kötü Uyum
SRMR	0.038	İyi Uyum
RMR	0.049	İyi Uyum
CFI	0.97	İyi Uyum
GFI	0.96	İyi Uyum
AGFI	0.91	İyi Uyum
NFI	0.96	İyi Uyum

Düzeltme sonrası DFA sonrası elde edilen model uyum iyiliği değerleri incelendiğinde tek faktörlü Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun çoğunlukla kabul edilebilir ve iyi uyum değerleri ürettiği görülmektedir [$\chi^2/sd=3.87$, RMSEA=0.102, SRMR=0.038, RMR=0.049, CFI=0.97, GFI=0.96, AGFI=0.91, NFI=0.96]. Bununla birlikte düzeltme sonrası DFA sonucunda elde edilen faktör yükleri, t ve R2 değerleri incelendiğinde, faktör yüklerinin kabul edilebilir seviyede, t değerlerinin $p<.001$ düzeyinde anlamlı ve R2 değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Tüm bu veriler doğrultusunda çalışma kapsamında Türkçe uyarlaması yapılan Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin geçerli bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

4.1.3.Akran Etkisine Direnç Ölçeği Madde Analizi

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun maddelerinin ölçekten alınan toplam puan ile ilişkilerini ortaya koymak amacıyla madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Tamamlanan analizler sonucunda madde toplam korelasyonlarının .62 ile .83 arasında anlamlılık gösterdiği görülmüştür. Madde toplam korelasyonlarına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda yer alan tablo (4-10)'da paylaşılmaktadır.

Tablo 4-10: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Madde Analizi Sonuçları

	Faktör					
	A1	A3	A4	A5	A7	A9
Madde	.62**	.75**	.83**	.80**	.75**	.78**
Toplam r						

Not: * p<.05, ** p<.001

4.1.4. Akran Etkisine Direnç Ölçeği Benzer Ölçek Geçerliliği Çalışması

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin benzer ölçek geçerliliği çalışması kapsamında Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (Şahin ve Şahin, 1992) kullanılmıştır. Bu iki ölçme aracı arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Tamamlanan analizler sonucunda Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden alınan toplam puan ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden alınan toplam puanlar arasında p<.01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Tablo 4-11: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Toplam Puanı ile Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Toplam Puanı Arasındaki İlişki

Ölçekler	X	SS	Akran Etkisine Direnç Ölçeği	Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği
Akran Etkisine Direnç Ölçeği	14.39	5.21	1	
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	36.03	9.58	-.03	1

Not: **p<.01

4.2.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ ÖLÇEĞİ'NİN GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin güvenilirliği incelemek için Cronbach's Alpha İç Tutarlık Katsayısı hesaplanmıştır. Tamamlanan analizler sonucunda Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin iç tutarlık katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır.

4.3.AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ İLE CİNSİYET SOSYOEKONOMİK DÜZEY VE OKUL BAŞARISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Çalışma kapsamındaki ergenlerin Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden aldıkları toplam puanların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla tamamlanan İlişkisiz Grup T-Testi sonuçları Tablo 4-12'de yer almaktadır.

Tablo 4-12: Cinsiyete Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması

Puan	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	SH_x	t testi		
						t	Sd	p
AkranEtkisine	Erkek	100	14.48	4.70	.47	.066	204	.947
Direnç	Kız	106	14.43	5.27	.51			

Not: $p < .05$

Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yapılan İlişkisiz Grup T-Testi sonucunda, gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır: $t=066$, $p > .05$.

Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin sosyoekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için yapılan parametrik olmayan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4-13'te sunulmaktadır.

Tablo 4-13: Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	Sıralar Ortalaması	Kaykare	Sd	p
Akran Etkisine Direnç	Düşük	7	96.93	.418	2	.811
	Orta	174	102.81			
	Yüksek	25	110.12			
	Toplam	206				

Not: $p < .05$

Tablo 4-13'te de paylaşıldığı gibi, tamamlanan analizler sonucunda Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden alınan toplam puanların katılımcıların sosyoekonomik düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. $X^2(sd=2, n=206)=.418, p > .05$.

Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin okul başarı durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek için yapılan parametrik olmayan Kruskal Wallis Testi Sonuçları Tablo 4-14'te sunulmaktadır.

Tablo 4-14: Okul Başarı Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	Sıralar Ortalaması	Kaykare	Sd	p
Akran Etkisine Direnç	Çok iyi	16	124.72	12.420	3	.006
	İyi	73	101.97			
	Orta	100	108.80			
	Düşük	17	58.94			
	Toplam	206				

Not: $p < .05$

Tablo 4-15: Okul Başarı Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Puanlarının Karşılaştırılması

Puan	Gruplar	N	S.O.	S.T.	U	z	p
Akran	Çok iyi	16	53.94	863.00	441.000	-1.533	.12
Etkisine	İyi	73	43.04	3142.			
Direnç	Toplam	89					
Akran	Çok iyi	16	65.94	1055.00	681.000	-.955	.34
Etkisine	Orta	100	57.31	5731.00			
Direnç	Toplam	116					
Akran	Çok iyi	16	21.84	349.50	58.500	-2.802	.01*
Etkisine	Düşük	17	12.44	211.50			
Direnç	Toplam	33					
Akran	İyi	73	83.34	6084.00	3383.000	-.823	.41
Etkisine	Orta	100	89.67	8967.00			
Direnç	Toplam	173					
Akran	İyi	73	49.39	3605.50	336.500	-2.937	.01*
Etkisine	Düşük	17	28.79	489.50			
Direnç	Toplam	90					
Akran	Orta	100	62.96	6296.00	454.000	-3.070	.01*
Etkisine	Düşük	17	35.71	907.00			
Direnç	Toplam	117					

Not: *p<.05

Tablo 4-14'te de paylaşıldığı gibi, tamamlanan analizler sonucunda Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden alınan toplam puanların katılımcıların okuldaki başarı durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. $X^2(sd=3, n=206)=12.420, p<.05$. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan ve Tablo 4-15'te sunulan Mann Whitney U Testi sonucunda, akademik başarısı çok iyi olan katılımcılar ile akademik başarısı düşük olan katılımcılar arasında yapılan karşılaştırmada akademik başarısı çok iyi olan katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür: $U=58.500, p<.05$. Benzer bir biçimde akademik başarısı iyi olan katılımcılar ile akademik başarısı düşük olan katılımcılar arasında yapılan karşılaştırmada da akademik başarısı iyi olan katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür:

U=336.500, p<.05. Son olarak, akademik başarısı orta olan katılımcılar ile akademik başarısı düşük olan katılımcılar arasında yapılan karşılaştırmada da akademik başarısı orta olan katılımcılar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür: U=454.000, p<.05.

4.4.AKRAN ETKİSİNE DİRENCİN BAĞLANMA VE REDDEDİLME DUYARLILIĞIYLA İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Katılımcıların Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden aldıkları toplam puanı, yaş, yakın arkadaşına kaygılı bağlanma, yakın arkadaşına kaçınan bağlanma ve kişilerarası duyarlılık puanları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Tamamlanan analizler sonucunda katılımcıların yaşları ile kişilerarası duyarlılık puanları arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür (p<.05). Kaçınan bağlanma puanları ile kaygılı bağlanma puanları arasında ise pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür (p<.05). Yine kaygılı bağlanma ile kişilerarası duyarlılık puanları arasında da pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür (p<.01). Akran etkisine direnç puanları ile kaygılı bağlanma puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür (p<.05). Akran etkisine direnç ile kişilerarası duyarlılık puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<.05).

Tablo 4-16: Değişkenler Arasındaki İlişkiler İçin Tamamlanan Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	\bar{X}	SS	1.	2.	3.	4.	5.
1. Akran Etkisine Direnç	14.45	4.99	1				
2. Yaş	16.22	.52	-.030	1			
3. Kaçınan Bağlanma	15.76	6.95	-.064	.087	1		
4. Kaygılı Bağlanma	9.04	4.94	-.144*	-.199	.165*	1	
5. Kişilerarası Duyarlılık	22.71	6.66	-.139*	-.167*	.073	.327**	1

Not: *p<.05, **p<.01

Korelasyon analizinin ardından katılımcıların yaşlarının, cinsiyetlerinin, kaygılı ve kaçınan bağlanma puanlarının ve son olarak da kişilerarası duyarlılık puanlarının akran etkisine direnç puanlarını yordamadaki görece katkılarını ortaya koymak amacıyla her bir değişken için ayrı olacak bir biçimde çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi işlemi yapılmıştır. Enter yöntemi kullanılarak tamamlanan hiyerarşik regresyon analizi 3 blok halinde gerçekleştirilmiştir. İlk blokta yaş ve cinsiyet değişkenleri modele eklenmişken; ikinci blokta kaygılı ve kaçınan bağlanma puanları ve üçüncü blokta ise kişiler arası duyarlılık puanları modele eklenmiştir.

Tablo 4-17: Akran Etkisine Direnç Ölçeği Toplam Puanının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı ^b	Akran Etkisine		
	B	SE	β
1. Adım	$\Delta R^2 = .001$		
Yaş	-.578	.683	-.06
Cinsiyet ^c	-.197	.700	-.02
2. Adım	$\Delta R^2 = .024$		
Kaçınan Bağlanma	-.023	.051	-.03
Kaygılı Bağlanma	-.11	.075	-.11
3. Adım	$\Delta R^2 = .035$		
Kişilerarası Duyarlılık	-.085	.056	-.11
Toplam R^2 (Adj. R^2)	.060 (.07)		

Not: aTablo 4-17’de sadece son modele ilişkin katsayılar sunulmuştur.

bYordayıcı değişkenler üç blok halinde girilmiştir.

cCinsiyet 0=Kız, 1=Erkek olacak şekilde “dummy değişken” olarak kodlanmıştır.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Katılımcıların yaşlarının, cinsiyetlerinin, kaygılı ve kaçınan bağlanma puanlarının ve son olarak da kişilerarası duyarlılık puanlarının akran etkisine direnç puanlarını yordamadaki görece katkılarını ortaya koymak amacıyla her bir değişken için ayrı olacak bir biçimde çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde oluşturulan regresyon modeline ilişkin olarak yapılan ANOVA testinin anlamlı çıkmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p > .05$). Bu sebeple yordayıcı

değişkenlerin yordanan değişken akran etkisine direncin yordanmasına ilişkin olarak elde edilen %6'lık açıklanan varyansın da anlamlı olmadığı ifade edilebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda yanıt aranan alt amaçlar tartışılmış, araştırmanın sonuçlarına ve bu doğrultuda araştırmacılar ile rehberlik ve psikolojik danışma uygulamalarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

Araştırmada ilk olarak Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması incelenmiştir. Yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda on maddeden oluşan ölçeğin faktör ve madde yük değerleri düşük olan dört maddesi çıkarıldığında, altı maddeden oluşan son halinin Türkçe'de uygulanmak üzere uygulanan örneklem dahilinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin tümüne ilişkin olarak hesaplanan Cronbach's Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısı .71'dir. Ölçekteki 2. 6. ve 10. maddelerin silinmesi durumunda Cronbach's Alpha İç Tutarlık katsayısının artış göstereceği öngörüldüğünde ilgili maddeler silinerek ölçeğe ilişkin Cronbach's Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısı tekrar hesaplanmıştır ve .83 olarak bulunmuştur. Ancak ölçekte yer alan 8. maddenin çıkarılması ile Cronbach's Alpha İç Tutarlık güvenilirlik katsayısının .85'e yükseleceği görülmektedir. Ancak Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden hangi maddelerin silineceğine ilişkin olarak elde edilen bu bulguyu desteklemek amacıyla ölçeğin madde toplam korelasyonları incelenmiştir. 2. 6. ve 10. maddelerin madde toplam korelasyonlarının .30'dan küçük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte 8. maddenin de korelasyon değerinin diğer maddeler ile karşılaştırıldığında görece daha düşük bir değer aldığı görülmektedir. 2. 6. 8. ve 10. maddelerin tamamlanan AFA sonucunda birden fazla faktörde yük alıyor olması, Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Cronbach's Alpha İç Tutarlık katsayısını düşürüyor olması ve madde toplam korelasyon değerlerinin diğer maddelere oranla daha düşük olması nedeni ile ölçekten çıkarılmasına ve kalan maddeler ile tekrar AFA yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda yük değerleri .66 ile

.85 arasında değişim gösteren tek faktörlü bir yapıyı ortaya koyduğu görölmektedir. Ölçek bu son haliyle güçlü madde yük değerlerine ve güçlü iç tutarlılığa sahiptir.

Ölçeğin orijinal versiyonuna ait istatistiksel sonuçlar incelendiğinde, Steinberg ve Monahan (2007) tarafından Amerika'da geliştirilen orijinal ölçek 10-30 yaş aralığında 471 kadın, 457 erkek toplamda 929 kişilik örneklem grubuna uygulanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısının ise .74 olduğu görölmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda (NFI=. 99; CFI=. 99; NNFI=.99; RMSEA=.09) olarak bulunmuştur. Ölçeğin benzer ölçek geçerliği için Revize Edilmiş Çocuk Anksiyete Ölçeği kullanılmıştır. İki ölçek arasındaki korelasyon istatistik olarak anlamlı bulunmuştur, $r(1344) = -.08, p < .01$. Türkçe AEDÖ' nin güvenilirlik analizinde iç tutarlılık katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan iç tutarlılık katsayısının özğün formda elde edilen değerden yüksek olduğu görölmektedir. Sumter, vd.' nin (2009) gerçekleştirdikleri Hollanda uyarlama çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .80 hesaplanmıştır. Baumgartner, vd., (2015) ölçeğin 4 maddesini kullandıkları uyarlama çalışmasında iç tutarlık katsayısını .74 olarak bulmuş, Monahan, vd., (2009) Amerika'da ergenler üzerinde yaptıkları uyarlama çalışmasında iç tutarlık katsayısını .73 olarak bulmuşlardır. Ölçeğin yapılan diğer uyarlama çalışmaları ile karşılaştırıldığında Türkçe uyarlamasında iç tutarlık katsayısının 6 maddelik versiyonda daha yüksek olduğu görölmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin diğer DFA çalışmalarıyla karşılaştırıldığında Türkçe versiyonda düzeltme sonrası DFA sonrası elde edilen model uyum iyiliği değerleri incelendiğinde tek faktörlü Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun çoğunlukla kabul edilebilir ve iyi uyum değerleri ürettiği görölmektedir: ($\chi^2 /sd=3.87, RMSEA=0.102; SRMR=0.038; RMR=0.049; CFI=0.97; GFI=0.96; AGFI=0.91; NFI=0.96$). Orijinal ölçekte ise, doğrulayıcı faktör analizi ile elde edilen değerler řu şekildedir: (CFI= .99; NFI= .99; NNFI=0.99; RMSEA=.09). Monahan, vd., (2009) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında ise sonuçların řu şekilde olduğu görölmüştür (NFI = .92; CFI = .94; RMSEA = .04). Bu değerler açasından incelendiğinde Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun orijinal ölçek ve diğer uyarlama çalışmalarıyla önemli ölçüde paralellik gösterdiği söylenebilir.

Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Hollanda da Hollanda dilinde de uyarlaması yapılmıştır. 10-18 yaş aralığında 243 kız, 221 erkek toplamda 464 çocuk ve ergen örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (Sumter, vd., 2009). Ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak için sadece açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yük değerleri .27 ile .76 arasındadır. Ölçekteki 8 madde .40 olan faktör yükünün üstünde ancak 2. ve 6. maddeler bu değerlerin altındadır. Ölçeğin iç tutarlılığı için Cronbach's alfa ve madde toplam korelasyonlarına bakıldığında iç tutarlık katsayısının .73 orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayısının ise .74 olduğu görülmüştür (Steinberg ve Monahan, 2007). Madde toplam korelasyonu .19 ve .59 aralığındadır. 2. ve 6. maddenin değerlerinin .30'un altında olduğu görülmüştür. 2. maddenin toplam korelasyonu .19 ve 6. maddenin .22'dir. Bu iki madde ölçekten çıkarıldığında iç tutarlık katsayısı .75'e çıkmaktadır. İki madde çıkarıldıktan sonra iç tutarlık katsayısında ciddi bir fark olmaması ve çıkan sonuçlarla Steinberg ve Monahan'ın (2007) çalışmasındaki sonuçlara yakın bir karşılaştırma yapabilmek için ölçekteki tüm maddelerin kullanılmasına karar vermişlerdir. Ancak Hollanda'da gerçekleştirilen sonraki çalışmalarda, Sumter, vd.'nin (2009) belirttiği gerekçeler uygun görülmemekle sırasıyla 4 madde (Baumgartner, vd., 2015) ve 8 maddelik (Defoe, vd., 2016) versiyonlarının kullanıldığı görülmektedir.

Sumter, vd.'nin (2009) uyarlama çalışmasıyla karşılaştırıldığında, madde faktör yükleri .27 ile .76 arasında değerler almıştır. Ölçekteki 8 madde .40 olan faktör yükünün üstünde olduğu ancak 2. ve 6. maddelerin .19 ve .22 faktör yükü ile .30'un altında olduğu görülmüştür. Çalışmamızda ise bu maddelerin faktör yükü .09 ve .18'dir. Faktör yük değerleri düşük olan bu maddelerin bizim çalışmamızda atılan maddelerle aynı olduğu ve ikisinin de ters madde olduğu görülmektedir. Yine ölçeğin Hollanda uyarlamasında doğrulayıcı faktör analizi yapılmadığı görülmüştür, Türkçe uyarlamasında hem açımlayıcı hem doğrulayıcı analiz çalışmasının yapılmasının ölçeğin güçlü yanını oluşturduğu söylenebilir.

Hollanda da yapılan başka bir çalışmada yine ters madde olan ve faktör değeri .30'un altında kalan 10. maddenin ve ikinci bir maddenin ölçekten çıkarıldığı görülmüştür (Defoe, vd., 2016). Ayrıca ölçekteki ters maddeler hariç tüm maddelerin faktör yükleri çalışmamızdaki faktör yük değerlerinden düşüktür. Baumgartner, vd.,

(2015) en yüksek yük değeri olan 5 maddeyi çalışmalarında kullanmak için seçmişler ancak maddelerden birini yük değeri düşük çıktığı için çıkarmışlardır.

Tüm bu çalışmalar, orijinali Kuzey Amerikalı ergen örnekleme üzerinde geliştirilmiş olan 10 maddeli ölçeğin, farklı dil ya da kültür ortamında orijinal yapısını korumadığını göstermektedir. Çalışmamızda ölçekten çıkarılan dört maddeden üçü ters maddedir. Maddelerin çıkarılmasıyla ilgili olarak katılımcılar maddelerin anlaşılmasıyla ilgili zorluklar yaşamış olabilirler. Maddelerin anlaşılması uygulanan yaş örnekleme için karmaşık olabilir. Ölçek klasik likert mantığında yanıtlanmadığı için, puanlamada ters maddeler katılımcılarda kafa karışıklığı yaratmış olabilir. Sumter, vd., (2009) de araştırmalarında uygulama sırasında katılımcıların nasıl yanıtlamaları gerektiğini tam olarak kavrayamamış olmalarının etkili olduğuna değinmiştir.

Çalışmamızda benzer ölçek geçerliliği kapsamında Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ile arasında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. AEDÖ'nin orijinalinde yapılan benzer ölçek geçerliliği çalışmasında etkiye direncin dürtü kontrolü ve antisosyal risk alma ile ilgili olduğu görülmüştür.

Çalışmamızda öğrencilerin cinsiyeti ile akran etkisine direnç puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Erkeklerin kızlara göre akran çevresinden daha çok etkilendiği ve akran baskısını daha çok yaşadıkları sonucu birçok araştırmada ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmalarda örneklem grubunun yaş aralığının geniş olması, cinsiyet yaş etkileşimini ergenliğin psikososyal gelişimi ile değerlendirmelerini sağlamıştır (May vd., 1996; Woods vd., 2004; Santor vd., 2000; Sumter vd., 2009; Manzoni ve Ricijaš, 2013). Çalışmamızda yaş aralığının dar olması anlamlı bir fark çıkmamasının nedeni olabilir.

Kızlar inandıkları şeyin arkasında durması ve akranlarının beklentilerine uyum göstermemeleri nedeniyle akran etkisine erkeklere göre daha dirençlidirler. Ancak bu sonucun ortaya çıkmasında araştırmadaki yaş ortalamasının kızların daha çok olgunluk gösterdiği bir dönem olan ergenliğin başları ve ortaları olmasının da önemli olduğu vurgulanmıştır (Berndt, 1979; Steinberg ve Silverberg, 1986). Steinberg ve Monahan'ın (2007), çalışmasında akran etkisinin erkeklerde kızlara göre özellikle ergenlikte ve genç yetişkinlikte daha çok yaşandığı sonucu ortaya

çıkmiştir. Yine ergenlikte kızların erkeklere göre daha özgüvenli olmaları kızların akran etkisine daha dirençli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Greenberger, 1982; Steinberg ve Silverberg, 1986). Ergenlik döneminde kızlar arkadaşlıklarını sürdürmek ve korumak konusunda daha özenlidir. Kızların daha çok arkadaşlıklarına odaklanması, erkeklerin ise daha çıkarıcı olmaları kızların etkiye daha dirençli olmalarına neden olur (Pearl, Bryan ve Herzong, 1990).

Çalışmamızda okul başarısına göre öğrencilerin Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nden aldıkları toplam puanları karşılaştırıldığında farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir. Akran baskısı ve okul başarısı değişkeni ortalamaları incelendiğinde, okul başarısı düşük olan öğrencilerin akran baskısı yaşama durumu daha yüksek bulunmuştur. Yapılan araştırmalarda ergenlerin akran baskısı düzeyleri ve okul başarıları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Okul başarısı yüksek olan öğrenciler okul başarısı orta ve düşük olanlara göre akran etkisine daha çok direnebilmektedirler. Araştırmadan elde edilen bu sonuç daha önce bu konuda yapılmış araştırma sonuçlarına benzemektedir (Kıran 2003; Pekel Uludağlı, 2005; Torun, 2007; Polat Külcü, 2015) Okul başarısı ile akran baskısı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu iddia eden başka araştırmalar da vardır (Ryan, 2000; Kasatura,1998; Mount ve Steinberg, 1995; Fidan, 1996).

Araştırmada son olarak akran etkisine direnç ile bağlanma ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların yaşlarının, cinsiyetlerinin, kaygılı, kaçınan bağlanma puanlarının ve kişilerarası duyarlılık puanlarının akran etkisine direnç puanlarını yordamada anlamlı bir katkısı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada akran etkisine direnç ile kişilerarası duyarlılık ve kaygılı bağlanma arasında beklenen yönde fakat çok düşük bir korelasyon çıkmıştır. Bu bulgu akran etkisine direnç ile ilişkisel özellikler yerine, başarı, özgüven, özyeterlik ve özerklik gibi bireysel değişkenlerin daha etkili olabileceğini düşündürmektedir. Thomas'ın, (2017) yaptığı çalışmada da bağlanma ilişkileri ile akran ilişkisinin niteliği arasında anlamlı ilişki çıkmamıştır. Akran ilişkisinin niteliğinin ergenlerde akran etkisine uyumu etkilemediği görülmüştür.

Reddedilmeye karşı hassas olan kişilerin ilişki kurma becerilerindeki güven eksikliği nedeniyle reddedilme korkusu ile sınırlı iletişime geçtikleri ve ilişkilerinde çatışmadan kaçındıkları değerlendirilmektedir. Ayrıca bu kişilerin kaygılı reddedilme

beklentileri etrafındaki insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan kaçındıklarını da göstermektedir. Bu davranışların sosyal etkileşimi bozucu ya da engelleyici etkiler ortaya çıkardığı düşünülmektedir (Downey ve Feldman, 1996; Downey vd., 2004). Bu özellikler bireyin ergenlik döneminde sağlıklı akran ilişkileri kuramamasına yol açabilir. Bunun yanı sıra akran etkisinden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmemesinin nedeni olabilir.

Ayrıca bu kişiler reddedilmeye karşı aşırı duygusal tepkiler verirler ve bu tepkisel eğilim, öfke, düşmanlık ve saldırganlığın daha çok ortaya çıkmasına neden olur (Downey ve Feldman, 1996). Reddedilme duyarlılığının incelendiği çeşitli çalışmalarda, reddedilme duyarlılığının bağımlı ya da uyumlu davranışlardan daha çok bu tepkisel eğilimlerle ilişkisi olduğu görülmüştür (Ayduk vd., 1999; Downey ve Feldman, 1996; Downey vd., 2000). Reddedilmeyi algıladıklarında, kendilerini tehdit altında hissetmeleri sonucu stresin arttığı sonucuna varılmıştır. Reddedilme duyarlılığı yüksek kişiler kin duyma, saldırganlık, pasif saldırganlık, olumsuz dünya görüşü gibi acı veren duygularla baş etmek için savunmacı ve kaçınmacı davranışlar sergilemektedirler (Rohner ve Khaleque, 2010). Bu durumun akran etkisine direnci engellediği düşünülebilir.

Benzer bir başka açıklamaya göre, akranlar arasındaki ilişkinin düzeyi akran baskısını etkilemektedir. Akranlar arasındaki ilişki yetersiz olduğunda akran baskısının ilişkide çok etkili olmadığı ortaya çıkmıştır (Aktuğ, 2006; Hartup, 1992). Benzer şekilde arkadaşlık ilişkisinin niteliği düştüğünde akran etkisinin etkisizleştiği ortaya konmuştur (Urburg vd., 2003; Thomas, 2017). Akrana bağlanmanın kaygı ve kaçınma boyutlarının zayıf akran ilişkileriyle karakterize olduğu düşünüldüğünde (Brennan, Clark ve Shaver, 1998), söz konusu boyutların ergenlerin akran etkisine direnmelerinde anlamlı olmamaları açıklanabilir. Diğer yandan bu çalışmada akrana bağlanma, kaçınma ve kaygı boyutları ile kavramsallaştırılan (Feeney ve Noller, 1990) bağlanma modeli üzerinden araştırılmıştır. Karataş ve Demir (2018) ülkemizde akrana bağlanmayı ölçen ölçme araçları incelendiğinde ölçme sorunları olduğu görüldüğünü bildirmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadaki bulguların akrana bağlanmanın ülkemiz kültüründe ölçümü ile ilgili sınırlılıklardan da kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Ayrıca, akrana bağlanma ölçeğine baktığımızda da bu ölçeğin anne-babaya bağlanma ölçeğine göre daha düşük değerleri olduğu görülmektedir (Karataş, 2016; Karataş ve Demir, 2018). Ergenlik döneminde akrana bağlanmanın bizim kültürümüzde ebeveyne bağlanma kadar etkili bir unsur olmadığı düşünülebilir. Sonraki çalışmalarda anne ve babaya bağlanma ile ilişkisi incelenebilir. Özellikle toplulukçu kültürlerde bireylerin aileden duygusal özerkliklerinin gelişiminin ileri ergenlik yıllarında gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda (Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003; Zimmer-Gembeck, 2001) belki de bu dönemdeki akran ilişkilerinin ve dolayısıyla akran etkisine direnmenin de akrana bağlanmadan daha çok, anne ve babaya bağlanmayla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu konudaki çalışmalar incelendiğinde direncin ebeveynlik uygulamaları ile ilgili olabileceği görülmüştür. Curtner-Smith ve MacKinnon-Lewis (1994), ergenlerin akran baskısına karşı daha duyarlı olmalarını otoriter anne baba tutumu ile ilişkili bulmuştur. Beran ve Violato'un (2004) yaptıkları araştırmada ise akran baskısına direnemeyen çocukların ailelerinin yüksek düzeyde kontrol ve düşük düzeyde samimiyet gösterdikleri bulunmuştur. Başka bir çalışmada ise anne ve babasının otoriter olduğuna ve aile içinde karar alma sürecine düşük düzeyde dahil olduğuna inanan ergenlerin akranlarının daha çok etkisinde kalma eğiliminde oldukları belirlenmiştir (Fuligni ve Eccles, 1993). Ayrıca ebeveynlerinden izleme, destek ve özerkliği fazla algılayan ergenler antisosyal davranışlarla karşılaştıklarında akranlarının baskılarına daha az boyun eğerler (Lam, 2003).

Çalışmamızda öğrencilerin yaşı ile akran etkisine direnç puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Bunun sebebinin çalışılan örneklem grubunun büyüklüğünün ve sosyo-demografik özelliklerinin farklı olmasından kaynaklanabileceği düşünülebilir (Kapıkıran ve Fiyakalı, 2005; Çiğdemoğlu, 2006). Ayrıca yaş gruplarının birbirine çok yakın olması ve bu dönemin getirdiği özellikler gösterilebilir. Bundan yola çıkılarak, yaşın akran etkisine direnme konusunda fark yaratmadığı düşünülebilir. Ancak yaş ile kişilerarası duyarlılık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Sonuç olarak, AEDÖ'nin Türkçe formunun, özgün versiyonunda olduğu gibi liseli öğrencilerde okul ortamındaki akran etkisine direnci ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu kanıtlanmıştır.

Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak araştırmacılara, alanda çalışmakta olan psikolojik danışmanlara ve eğitimcilere birtakım öneriler sunulmuştur. Araştırmacılara yönelik öneriler:

- Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışmasında zaman ve katılımcılara ulaşılmasıyla ilgili yaşanan güçlükler nedeniyle test-tekrar test güvenilirliğinin gerçekleştirilememiş olmasıdır. Akran Etkisine Direnç Ölçeği'nin orijinal versiyonunda ve Türkçe uyarlama çalışmasında olmayan olan test-tekrar test analizinin, Türkçe formun geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının daha genellenebilir sonuçlara ulaşılması açısından bu ölçekle çalışacak olan uygulayıcılar tarafından yapılması önerilir.
- Sonraki çalışmalarda ölçeği oluşturan maddelerin yeniden değerlendirilmesinin, farklı ve daha geniş örneklem gruplarıyla uyarlama çalışmasının tekrarlanmasının özellikle Türkçe'de ölçeği oluşturan güçlü ve güçsüz maddelerin belirlenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.
- AEDÖ'ü lise düzeyinde uygulanmış ve standardize edilmiştir. Örneklem grubu çeşitlendirilerek farklı yaş gruplarında ve eğitim kademelerinde ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği sınanabilir. Türkçe'ye uyarlaması yapılan AEDÖ ile farklı yaş grupları ve okul düzeylerinde çalışma tekrarlanıp ölçeğin maddelerinin anlaşılmasıyla ilgili zorluklar yaşanmış olma ihtimali göz önüne alınarak maddelerle ilgili daha fazla bilgi sahibi olunabilir.
- Okul ortamında yaşanan akran etkisine direncin, farklı sosyo- ekonomik şartlarda yaşayan lise öğrencilerinde gösterdiği farklılıklar analiz edilebilir. Araştırma kapsamında Türkçe uyarlaması yapılan Akran Etkisine Direnç Ölçeği veri toplanmış olan katılımcı grubundan farklı eğitim bölgelerinde sosyal olarak avantajlı ya da dezavantajlı yaşayan farklı örneklem gruplarında araştırılabilir.

- Antisosyal akran etkisinde yaş ve etkiye duyarlılık arasında da eğrisel korelasyon ilişkisi vardır (Berndt, 1979; Steinberg ve Silverberg, 1986). Bu duyarlılığın ergenliğin ortalarında daha güçlü olduğu bulunmuştur. Benzer korelasyon ilişkisi yaş ile istenmeyen davranışa katılım arasında da bulunmuştur. İstenmeyen davranışlar ergenliğin başlarında yükselirken sonlarına doğru düşmeye başlar. Ancak yaş ve akran etkisine direnç arasındaki doğrusal ilişki Steinberg ve Monahan (2007) tarafından geliştirdikleri ölçek kullanılarak bulunmuştur. Genel akran etkisi çalışmalarının temelinde doğrusal yaş modelinin olduğu görülür. Artan yaşın akran etkisine direncin artmasıyla ilişkili olması beklenir. Bu doğrultuda akran etkisine direnmenin ülkemizde ilk ergenlikten, beliren yetişkinliğe dek nasıl bir değişim izlediğinin boylamsal çalışmalarla incelenmesi önerilebilir.
- Bizim kültürümüz ile batılı kültürler kıyaslandığında aile daha güçlü bir öneme sahiptir. Bu araştırmada regresyon analizi için kullanılan değişkenler yerine ebeveynlik davranışları, anne baba tutumları, ebeveyn psikolojik kontrolü, ebeveynlik stilleri gibi farklı özellikleri ölçen ölçme araçları kullanılarak araştırma bulgularının zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi için okul ortamındaki akran etkisine direnci yordayan farklı değişkenleri içeren yeni araştırmalar yapılabilir.
- Akran etkisine direncin incelenmesinde ilişkisel özellikler yerine, kendilik değeri, özsaygı, özerklik, akademik başarı, özgüven, kişilik özellikleri gibi bireysel değişkenlerle ilişkisi ele alınabilir.
- Akran etkisine direnmenin anksiyete ve depresyon gibi duygusal zorluklar, ergenin uyum ve davranış sorunlarıyla ilişkisi yönünde çalışmalar yapılabilir.
- Ergenler psikososyal olgunluğun artması ile daha çok özerklik kazanır ve kendi duruşlarına bağlı kalırlar. Psikososyal olgunluk ile daha çok dürtü kontrolü, sorumluluk ve öz farkındalık kazanırlar. Bu özellikler başkalarının fikrinden daha çok kendi fikirlerini önemsemelerine de neden olur (Sumter

vd., 2009). Akran etkisine direncin gelişiminin sosyal olgunluk ile ilişkisi ele alınabilir.

- Ergenlikte benlik saygısı arttıkça ergenlerin daha olumlu akran ilişkileri içinde oldukları bulunmuştur. Genel benlik saygısı yüksek olan ergenlerin sorunlarıyla başa çıkabilme becerilerinin artması direncin artmasına neden olabilir. Benlik saygısı yüksek olan ergenler kendileriyle ilgili kararları rahatça verebilen, kendine güven ihtiyacı karşılanmış bireyler oldukları için diğer ilişkilerinde de bu süreci devam ettirirler (Grunebaum ve Solomon, 1987). Bireyin benlik saygısının yüksek olmasının akran gruplarında baskıyı engellediği sonucunu ortaya çıkardığı düşünülebilir, bu yönde çalışmaların yapılması literatüre bu alanda daha yeterli bilgi sağlayabilir.
- Akran baskısına direnememe davranışının beceriksiz biri olarak algılanmak, yalnızlık, arkadaş grubundan soyutlanmak gibi olumsuz duygulardan kaçınmakla ilişkili olduğu görülen Lashbrook'un (2000) çalışmasında ergenlerin arkadaşlarının dalga geçeceği ve yaşanacak utanç duygusunun akran baskısına uymalarını kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yavuzer'e (2003) göre de ergenlik dönemine girilmesiyle anne babadan uzaklaşma ve yalnız başına kalmanın verdiği güvensizlik içinde akran gruplarına olan yakınlık, onların değerleri ve kurallarının öncelik kazanmasına baskı ve yönlendirmelerine açık olmasına neden olur. Ergenin akran baskısına maruz kalması ile utanç, alaya ya da zorbalığa maruz kalma, yalnızlık gibi değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi konunun aydınlatılması açısından yararlı olabilir.

Rehberlik ve psikolojik danışma uygulamalarına yönelik öneriler;

- Lise öğrencilerinin okul ortamında akran etkisine dirençlerinin tespitinde önemli konumda olan okul psikolojik danışmanları ve öğretmenler öğrencileri bu konuda nasıl destekleyecekleri konusunda bilgilendirici ve önleyici bir rol üstlenebilirler.

- Ergenlik dönemindeki bireylere, özellikle yaşadıkları olumsuz akran baskısına direnebilmeyi öğrenmeleri amacıyla bireysel ve grupla psikolojik danışma çalışmaları yapılabilir.
- Alanda çalışan psikolojik danışmanlar, lisedeki öğrencilerin okul ortamında akran etkisine direnme nedenlerini belirlemek ve psikolojik ihtiyaçları için önleyici müdahale ve yardım programları geliştirebilirler.
- Okul psikolojik danışmanları tarafından, öğrencilerin akran etkisine direnmeleri konusunda öğretmenlerin ve idarecilerin tutumlarını geliştirmek amacıyla grup çalışmaları planlanabilir ve uygulanabilir.
- Akran etkisine direncin olumsuz etkilerini okul ortamında tersine çevirmek için okul idaresi, ebeveynler, öğretmen ve öğrenci arasında ortaklaşa çalışılarak, karşılıklı güven ve desteğin olduğu yönde okul ortamı yeniden yapılandırılabilir.
- Okul ortamında akran etkisine direncin yol açtığı olumsuz etkilerin farkında olup azaltabilmek amacıyla öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları için pozitif bir iklim yaratılabilir.
- Öğrencilere okul içinde ve okul sonrasında farklı arkadaş grupları ve yaş gruplarında akran etkisinin önemi dikkate alınarak sosyal etkinliklere katılım fırsatı verilebilir.

KAYNAKLAR

- Acun-Kapıkıran, N. ve Fiyakalı C. (2005). Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözüme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 16-25.
- Adams, J.F. (1995). *Ergenliği anlamak*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ainsworth, M. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 40, 969-1025.
- Ainsworth, M.S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Akdağ, C. (2017). *Genç yetişkin bireylerin anne-babalarıyla kurdukları ilişki örüntüsünün romantik ilişkilerindeki kaygı ve kaçınma düzeylerini yordama gücü*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktuğ, T. (2006). *Ergenlerde akran baskısı benlik saygısının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Allen, J. P. ve Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In J. Cassidy ve P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications içinde* (319-335). New York, US: The Guilford Press.
- Armsden, G.C. ve Greenberg, M.T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Atıcı, A. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Aydın, B. (1999). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Atlas Yayıncılık.
- Aydoğan, H. (2017). *Obezite olan ve olmayan bireylerde benlik saygısı ve bağlanma biçimi*. (Yüksek Lisans Tezi).Üsküdar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayduk, Ö., Downey, G., Testa, A., Yen, Y. ve Shoda, Y. (1999). Does rejection elicit hostility in rejection-sensitive women? *Social Cognition*, 17, 245-271.
- Ayduk, Ö., Mischel, W. ve Downey, G. (2002). Attentional mechanisms linking rejection to hostile reactivity: the role of 'hot' versus 'cool' focus. *Psychological Science*, 13(5), 443-448.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7, 147-178.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Bartholomew, K. ve Shaver, P.R. (1998). Measures of attachment: Do they converge? J.A. Simpson ve W.S. Rholes (Ed.), *Attachment Theory and Close Relationships*, New York: Guilford Press.
- Baumgartner, S.E., Sumter, S.R., Peter, J. ve Valkenburg, P.M. (2015). Sexual self-presentation on social network sites: Who does it and how is it perceived? *Computers in Human Behavior*, 50, 91-100.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. (Yayımlanmamış doktora tezi).Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beran, T.N. ve Violato, C. (2004). A model of childhood perceived peer harassment: analyses of the Canadian national longitudinal survey of children and youth data. *The Journal of Psychology*, 138, 129-148.
- Berndt, T. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental Psychology*, 15, 608-616.

- Blain, M.D., Thompson, J.M. ve Whiffen, V.E (1993). Attachment and Perceived Social Support in Late Adolescence: The Interaction Between Working Models of Self and Others. *Journal of Adolescent Research*, 8(2), 226-241.
- Blöte, A.W., Miers, A.C. ve Westenberg, P.M. (2016). Adolescent social anxiety and substance use: the role of susceptibility to peer pressure. *Child Development Research*, 1-8.
- Bowker, J.C., Thomas, K.K., Norman, K.E. ve Spencer, S.V. (2011). Mutual best friendship involvement, best friends' rejection sensitivity and psychological maladaptation. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(5), 545-555.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol 1 Attachment*, 2nd ed., Basic Books, New York.
- Brennan, K. A., Clark, C. L. ve Shaver, P. R. (1998). Self Report of Measurement of Adult Attachment: An Integrative Overview. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Ed.), *Attachment Theory and Close Relationships içinde* (46-76). New York: The Guildford Press.
- Bretherton, I. (2000). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. S. Goldberg, R.Muir ve J. Kerr (Ed.), *In Attachment Theory: Social, Developmental and Clinical Perspectives içinde* (45-84). Hillsdale, NJ, The Analytic Press.
- Brown, B. (2004). Adolescents' relationships with peers. In R. Lerner ve L.Steinberg (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology içinde* (363–394). New York: Wiley.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61(4), 1101-1111.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.

- Burns, A. ve Darling, N. (2002). ‘‘ Peer pressure: It’s more subtle than you think’’. *Principal*, 82(1), 67-69.
- Butler, J.C., Doherty, M.S. ve Potter, R.M. (2007). Social antecedents and consequences of interpersonal rejection sensitivity. *Personality and Individual Differences*, 43, 1376-1385.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Campo A.T. ve Rohner R.P. (1992). Relationship between perceived parental acceptance rejection, psychological adjustment and substance abuse among young adults. *Child Abuse and Neglect*, 1(3), 429-440.
- Can, V. (2017). *Sosyal fobi ve akran baskısının ergenlerde madde kullanımına etkisi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Atatürk Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Clasen, D. R. ve Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 14(6), 451-468.
- Cloutier, R. (1997). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 874-904.
- Coggans, N. ve McKellar, S. (1994). Drug use among peers: peer pressure or peer preference? *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 1(1).
- Collins, N.L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 810-832.
- Curtner-Smith, M.E. ve MacKinnon-Lewis, C.E. (1994). Family process effects on adolescent males' susceptibility to antisocial peer pressure. *Family Processes and Child and Adolescent Development*, 43(4), 462-468.
- Cüceloğlu, D. (2005). *İnsan ve Davranış*, (14. Baskı). İstanbul: Remzi.

- Çardak, M., Sarıçam, H. ve Onur, M. (2012). Perceived parenting styles and rejection sensitivity in university students. *The Online Journal of Counseling and Education TOJCE*, 1(3), 57-69.
- Çelik, H. E. ve Yılmaz, V. (2014). *LISREL 9.1 ile Yapısal Eşitlik Modellemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, N. (2015). *Üniversite 1.sınıf öğrencilerinin anne-baba ve arkadaşlarına bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerinde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çiğdemöglü, S. (2006). *Lise birinci sınıf öğrencilerinin akran baskısı özsaygı ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çuhadaroğlu, F. (1985). *Adolesanlarda benlik saygısı*. (Uzmanlık tezi).Hacettepe Üniversitesi/Tıp Fakültesi, Ankara.
- Dacey, J. S. ve Travers, J.F. (1996). *Human Development-Across the Life Span*, New York USA. McGraw-Hill.
- Dağ, İ. (2000). Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R). Ö. Aydemir ve E. Köroğlu (Ed). *Psikiyatride Kullanılan Ölçekler*. 33-40, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Daşçı, E. (2015). *Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ebeveyn kontrolü ile akran ilişkileri ve akran baskısı arasındaki ilişkideki aracılık rolünün incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Defoe, I. N., Semon Dubas, J., Somerville, L. H., Lugtig, P. ve van Aken, M. A. G. (2016). The unique roles of intrapersonal and social factors in adolescent smoking development. *Developmental Psychology*, 52(12), 2044-2056.

- Doğan, T. (2009). *Bilişsel ve kendini değerlendirme süreçlerinin sosyal anksiyete açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Downey, G. ve Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1327- 1343.
- Downey, G., Feldman, S. ve Ayduk, O. (2000). Rejection sensitivity and male violence in romantic relationships. *Personal Relationships*, 7, 45-61.
- Downey, G., Lebolt, A. ve O'shea, K. (1995). Implications of rejection sensitivity for adolescent peer and dating relationships. (Paper presented at the biennial meeting of the Society for Research on Adolescence, Indianapolis).
- Downey, G., Lebolt, A., Rincon, C. ve Freitas, A. L. (1998). Rejection sensitivity and children's interpersonal difficulties. *Child Development*, 69, 1074-1091.
- Downey, G., Mougios, V., Ayduk, Ö., London, B.E. ve Shoda, Y. (2004). Rejection sensitivity and the defensive motivational system: Insights from the startle response to rejection cues. *Psychological Science*, 15(10), 668-673.
- Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri*. (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Erdoğan, D. (2016). *Lise öğrencilerinin boyun eğici davranışlarında depresyon ve dürtüsellik düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erözkan, A. (2004). *Romantik ilişkilerde reddedilmeye dayalı incinebilirlik bilişsel değerlendirme ve başa çıkma*. (Doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Erözkan, A. (2009). Rejection sensitivity levels with respect to attachment styles, gender and parenting styles: A study with Turkish students. *Social Behavior and Personality*, 37(1), 1-14.

- Feeney, J. A. ve Noller, P. (1990). Attachment Style as a Predictor of Adult Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 281-291.
- Feldman, S. ve Downey, G. (1994). Rejection sensitivity as a mediator of the impact of childhood exposure to family violence on adult attachment behavior. *Development and Psychopathology*, 6(1), 231-247.
- Fraley, C. ve Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154.
- Fraley, R. C., Brennan, K. A. ve Waller, N. G. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M. ve Brumbaugh, C. C. (2011). The experiences in close relationships-relationships structures questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological Assessment*, 23(3), 615-625.
- Fuligni, A.J. ve Eccles, J.S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology*, 29(4), 622-632.
- Gander, J.M. ve Gardiner, W.H. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gardner, M. ve Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. *Developmental Psychology*, 41, 625–635.
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gil, L.A., Dwivedi, A. ve Johnson, L.W. (2017). Effect of popularity and peer pressure on attitudes toward luxury among teens. *Young Consumers*, 18(1).

- Gilbert P., ve Allan, S. (1994), Assertiveness, submissive behaviour and social comparison. *The British Journal of Clinical Psychology*, 33, 295-306.
- Giordano, P.C.,Cernkovich, S. ve DeMaris, A. (1993). The family and peer relations of black adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 55(2), 277-287.
- Gonzaga, G. C., Keltner, D., Londahl, E. A. ve Smith, M. D. (2001). Love and the commitment problem in romantic relations and friendship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 247-262.
- Grunebaum, H. ve Solomon, L. (1987). Peer relationships, self-esteem, and the self. *Journal International Journal of Group Psychotherapy*, 37(4), 475-513.
- Güngör, D. ve Bornstein, M. H. (2010). Culture-general and specific associations of attachment avoidance and anxiety with perceived parental warmth and psychological control among Turk and Belgian adolescents. *Journal of Adolescence*,3(5), 593-602.
- Hamarta, E. (2004). Bağlanma Teorisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 53-66.
- Harper, M.S., Dickson, J.W. ve Welsh, D.P. (2006). Self silencing and rejection sensitivity in adolescent romantic relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 459-467.
- Hartup, W.W. (1992). Friendships and their developmental significance. In H. McGurk (Ed.), *Childhood Social Development: Contemporary Perspectives* içinde (175-205). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Hazan C. ve Shaver, P.R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511.

- Hooper D, Coughlan J. ve Mullen M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- İnan, N. (2017). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve akran baskısı ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).Cumhuriyet Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (2001). *LISREL 8.51 for Windows (Computer Software)*. Skokie, IL: Scientific Software International Inc.
- Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde bağlanma stillerinin saldırganlık davranışları ve depresyon düzeyi ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Karataş, S. (2016). *Ergenlerde bağlanma ve kimlik statüleri: Temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karataş, S. ve Demir, İ. (2018). Attachment avoidance and anxiety in adolescence: Turkish adaptation of the experiences in close relationships-relationship structures scale. *Psychological Reports*, 1-23.
- Kaşıkcı, S.B. (2018). *Madde bağımlısı olan ve olmayan 17-18 yaş arası ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve akran baskısının değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi).Manisa Celal Bayar Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Khaleque, A. (2001). Parental-acceptance-rejection, psychological adjustment and intimateadult relationships. University of Connecticut.

- Khoshkam, S., Bahrami, F., Ahmedi, A., Fatehizade, M. ve Etemadi., O. (2012). Attachment style and rejection sensitivity: the mediating effect of self-esteem and worry among Iranian college students. *Europe's Journal of Psychology*, 8(3), 363-374.
- Kılıç, E. (2017). *Bağlanma biçimlerinin evlilik doyumu ile ilişkisi*. (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, M. (1991). Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin geçerlik ve güvenirliği. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2).
- Kıran Esen, B. (2003). Akran baskısı akademik başarı ve yaş değişkenlerine göre lise öğrencilerinin risk alma davranışının yordanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24,79-85.
- Kıran, B. (2002). *Akran baskısı düzeyi farklı olan öğrencilerin risk alma, sigara içme davranışı ve okul başarılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi).Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kobak, R.R. ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation and perceptions of self and others. *Child Development*, 59(1),135-146.
- Kocayörük, E. (2010). A Turkish adaptation of the Inventory of Parent and Peer Attachment: The reliability and validity study. *Eurasian Journal of Educational Research*, 40, 133–151.
- Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Laible, D. (2007). Attachment with parents and peers in late adolescence: Links with emotional competence and social behavior. *Personal Individual Differences*, 43(1), 1185-1197.
- Laible, D. J., Carlo, G. ve Raffaelli, M. (2000). The differential relations of parent and peer attachment to adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 45-59.

- Laible, D.J., Carlo, G. ve Roesch, C.S. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: the role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours. *Journal of Adolescence*, 27(6), 703-716.
- Lam, S.F. (2003). Chinese parenting and adolescents susceptibility to peer pressure: A multi-dimensional approach. *Journal of Psychology in Chinese Societies*, 3(2), 183-204.
- Lashbrook, J.T. (2000). Fitting in: Exploring the emotional dimension of adolescent peer pressure. *Adolescence*, 35, (140).
- Lee, E.J. (2003). The attachment system throughout the life course: Review and criticisms of attachment theory. <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html> (Accessed at 1.10.2018).
- Lee, S.Y. (2002). The effects of peer on the academic and creative talent development of a gifted adolescent, *The Journal of Secondary Gifted Education*, 14(1), 19-29.
- Levy, S., Ayduk, Ö. ve Downey, G. (2001). The role of rejection sensitivity in people's relationships with significant others and valued social groups. M. Leary (Ed.), *Interpersonal Rejection içinde* (251-289). Oxford, England: Oxford University Press.
- Lopez-Duran, N. (2010). Language skills, aggression and peer rejection in elementary school. <http://www.Child-Psych.Org/2010/09/Language-Skills-Aggression-And-Peer-Rejection-in-Elementary-School.Html> (Accessed at 22.09.2018).
- Ma, C.Q. ve Huebner, E. S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45(2), 177-190.
- MacCallum, R. C. ve Hong, S. (1997). Power analysis in covariance structure modeling using GFI and AGFI. *Multivariate Behavioral Research*, 32 (2), 193-210.

- Main, M., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of The Society for Research in Child Development*, 66-104.
- Manzoni, M.L. ve Ricijaš, N. (2013). Characteristics of youth regarding susceptibility to peer pressure. *Kriminologija i socijalna integracija*, 21, 1-165.
- Marsh, H. W., Hau, K. ve Wen, Z. (2004). In search of golden rules: Comment on hypothesis-testing approaches to setting cutoff values for fit indexes and dangers in overgeneralizing Hu and Bentler's (1999) findings. *Structural Equation Modeling*, 11, 320–341.
- May, D., Nichols, J.D. ve Eltzroth, P.L. (1999). Risk behaviors among adolescents in the midwest personal gratification or peer pressure? Canada: Paper Presented At American Educational Research Association, 1-30.
- McLachlan, J., Zimmer-Gembeck, M.J. ve McGregor, L. (2010). Rejection sensitivity in childhood and early adolescence: Peer rejection and protective effects of parents and friends. *Journal of Relationships Research*, 1, 31–40.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R. ve Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27(2), 77-78.
- Monahan, K., Steinberg, L., Cauffman, E. ve Mulvey, E.P. (2009). Trajectories of antisocial behavior and psychosocial maturity from adolescence to young adulthood. *Dev Psychology*, 45(6), 1654–1668.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2011). Bağlanma ile ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Mounts, N. S. ve Steinberg, L. (1995). An ecological analysis of peer influence on adolescent grade point average and drug use. *Developmental Psychology*, 31(6), 915-922.

- Nickerson, A. B. ve Nagle, R. J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 223-249.
- Opotow, S. (1989). The risk of violence: peer conflicts in the lives of adolescents. Paper presented at the Annual Meeting of the American Psychological Association. New Orleans, LA, 1-20.
- Öner, N. (1997). *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, H.E. (2017). *Bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide reddedilme duyarlılığının aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özen, A., Sümer, N. ve Demir, M. (2010). Predicting friendship quality with rejection sensitivity and attachment security. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(2), 163-181.
- Padilla-Walker, L.M. ve Bean, R.A. (2009). Negative and positive peer influence: Relations positive and negative behaviors for African American, European American, and Hispanic adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(2), 323-337.
- Pamuk, E. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin atılganlık düzeyi ile akran baskısı arasındaki ilişki: İstanbul ili Tuzla ilçesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Paterson, J. E., Field, J. ve Pryor, J. (1994). Adolescents' perceptions of their attachment relationships with their mothers, fathers, and friends. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(5), 579-600.
- Pearl, R., Bryan, T. ve Herzog, A. (1990). Resisting or acquiescing to peer pressure to engage in misconduct: Adolescents' expectations of probable consequences. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(1).

- Pekel-Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.
- Petraitis, J., Flay, B. ve Miller, T. Q. (1995). Reviewing theories of adolescent substance use: organizing pieces in the puzzle. *Psychological Bulletin*, 117, 67-86.
- Pietrzak, J., Downey, G. ve Ayduk, O. (2005). Rejection sensitivity as an interpersonal vulnerability. Mark W. Baldwin (Ed.), *Interpersonal Cognition içinde* (62-85).
- Polat-Külcü, D. (2015). *Çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).Mersin Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Raby, R. (2005). What is resistance? *Journal of Youth Studies*, 8, 151-171.
- Reijntjes, A., Stegge, H. ve Terwogt, M. (2006). Children's coping with peer rejection: The role of depressive symptoms, social competence and gender. *Infant and Child Development*, 15, 89-107.
- Reynolds, A.D. ve Crea, T.M. (2015). Peer influence processes for youth delinquency and depression. *Journal of Adolescence*, 43, 83-95.
- Rohner, R.P., ve Khaleque, A. (2010). Testing the central postulates of parental acceptance-rejection theory (PARTheory): A meta analysis of cross-cultural studies. *Journal of Family Theory & Review*, 2, 73-87.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self image*. Princeton: Princeton University Pres.
- Rubin, K.H., Dwyer, K.M., Booth-LaForce, C., Kim, A.H., Burgess, K.B. ve Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 24(4), 326-356.

- Ryan, A.M. (2000). Peer groups as a context for the socialization of adolescents motivation, engagement and achievement in school. *Educational Psychologist*, 35(2), 101-112.
- Santor, D.A., Messervey, D. ve Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: predicting school performance, sexual attitudes and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2).
- Santrock, J.W. (2012). *Ergenlik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sapmaz, F. (2011). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın sosyal anksiyete, reddedilme duyarlılığı ve kişilerarası duyarlılık üzerine etkisi*. (Doktora tezi).Sakarya Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Sarıçam, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile benlik saygıları ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).Atatürk Üniversitesi,/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Sarıyar, B. (2015). *Lise öğrencisi ergenlerde atılganlık, sosyal fobi ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Adnan Menderes Üniversitesi/Sağlık Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Muller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23–74.
- Sim, T.N. (2000). Adolescent psychosocial competence: the importance and role of regard for parents. *Journal of Research on Adolescence*, 10(1), 9-14.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş (Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları)* (1. Baskı). Ankara: Ekinoks.

- Steinberg, L. ve Monahan, KC. (2007). Age differences in resistance to peer influence. *Developmental Psychology*, 43(6), 1531–1543.
- Steinberg, L., ve Silverberg, S. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841–851.
- Sumter, S.R., Bokhorst, C.L., Steinberg, L.ve Westenberg, P.M. (2009). The developmental pattern of resistance to peer influence in adolescence: will the teenager ever be able to resist?" *Journal of Adolescence*, 32(4),1009–1021.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49–74.
- Şad, E.D. (2007). *Akranları tarafından reddedilen ve kabul edilen ilköğretim II. kademe öğrencilerinin özsaygı, sosyal beceri, davranış problemleri ve okul başarılarının karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, N.H. ve Şahin, N. (1992). Adolescent guilt, shame and depression in relation to sociotropy and autonomy. Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy, June, Toronto, Canada, 17-23.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Tekin, M., Filiz, K. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Spormetre, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 27-37.
- Thomas, A.G. (2017). Adolescents' Susceptibility to Maternal and Peer Influence. University Of California, Irvine, USA.

- Torun, S. (2017). *Akran baskısı düzeyi farklı olan lise öğrencilerinin karar verme stratejilerinin incelenmesi*.(Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türk Dil Kurumu, (2018). *Büyük Türkçe Sözlüğü*. www.tdk.gov.tr (Erişim tarihi 14.05.2018).
- Walker, L.M.P. ve Bean, R.A. (2009). Negative and positive peer influence: Relations to positive and negative behaviors for African American, European American, and Hispanic adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(2), 323-337.
- Warburton, W.E. (2017). Peer and teacher influences on the motivational climate in physical education: A longitudinal perspective on achievement goal adoption. *Contemporary Educational Psychology*, 51, 303-313.
- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K. ve Zakalik, R. (2005). Adult attachment shame, depression, and loneliness: The mediation role of basic psychological needs satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 591-601.
- West, A.E. (2018). *Yetişkin bağlanma stillerinin savunma mekanizmaları ve yaşam doyumuyla ilişkilerinin incelenmesi*.(Yüksek lisans tezi).Işık Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Whitbeck, L.B. ve ark. (1992). Intergenerational continuity of parental rejection and depressed affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 1036-1045.
- Wilkinson, R. B. (2004). The role of parental and peer attachment in the psychological health and self-esteem of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(6), 479-493.
- Yıldırım, M. (2007). *Şiddete başvuran ve başvurmeyen ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve akran baskısı düzeyleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

You, S. (2011). Peer influence and adolescents' school engagement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 829-835.

Yüce, Y. (2002). *İlköğretim İkinci kademe öğrencilerinin reddetme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zimmer-Gembeck, M. J. (2001). Autonomy in adolescence. J. V. Lerner ve R. M. Lerner (Ed.), *Adolescence in America: An Encyclopedia* içinde (79-83). Denver, Co: Abc Clio.

Zimmer-Gembeck, M. J. ve Collins, W. A. (2003). Autonomy development during adolescence. G. R. Adams ve M. Berzonsky (Ed.), *Handbook of Adolescence* içinde (175-204). Oxford: Blackwell.

Zimmerman, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.

EKLER

EK A: ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI

AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ ÖLÇEĞİ

AKRAN ETKİSİNE DİRENÇ ÖLÇEĞİ

Aşağıda her bir soru için nasıl olduğunuzu tanımlayan sağda ve solda bazı ifadeler yer almaktadır. Sizin için “tamamen doğru ya da kısmen doğru “* olduğuna karar verdikten sonra bir seçeneği işaretleyiniz. Her bir maddedeki dört seçenek için sadece BİR seçeneği işaretleyiniz.

	Tamamen doğru	Kismen doğru		Kismen doğru	Tamamen doğru
1-	☐	☐	Bazı insanlar sırf arkadaşlarını hoşnut etmek için onlara uyum sağlar.	AMA	Diger insanlar arkadaşlarını mutsuz edeceklerini bilseler bile arkadaşlarının istediği gibi hareket etmeyi reddederler
2-	☐	☐	Bazı insanlar bireysel olmanın çoğunluğa ayak uydurmaktan daha önemli olduğunu düşünür.	AMA	Diger insanlar kalabalığa ayak uydurmanın birey olarak öne çıkmaktan daha önemli olduğunu düşünür.
3-	☐	☐	Bazı insanlar için fikirlerinin arkadaşları tarafından değiştirilmesi gayet kolaydır.	AMA	Digerleri için fikirlerinin arkadaşları tarafından değiştirilmesi çok zordur.
4-	☐	☐	Bazı insanlar sadece arkadaşlarıyla iyi olabilmek için yanlış olduğunu bildikleri bir şeyi yaparlar.	AMA	Diger insanlar arkadaşlarıyla iyi olabilmek için yanlış bildikleri şeyi yapmazlar
5-	☐	☐	Bazı insanlar eğer arkadaşlarının fikirlerinden dolayı onlarla dalga geçeceklerini düşünürlerse gerçek fikirlerini arkadaşlarından saklarlar.	AMA	Diger insanlar fikirlerinden dolayı arkadaşlarının kendisiyle dalga geçeceğini bilseler bile onların gerçeğinde gerçek fikirlerini söylerler.

	Tamamen doğru	Kısmen doğru	Tamamen doğru
6-	☐	☐	☐
Bazı insanlar sırf arkadaşları yasaları çığneyebileceklerini söylediler diye yasaları çığnemez.	☐	AMA	Diğer insanlar eğer arkadaşları yasayı çığneyeceklerini söylerse, yasayı çığneyebilirler.
7-	☐	☐	☐
Bazı insanlar arkadaşları ile birlikteyken davranışlarını öyle değiştirirler ki gerçekten kim olduklarından şüphe ederler.	☐	AMA	Diğer insanlar arkadaşlarının yanında da yalnız başına olduğu zamanlardaki ile aynı şekilde davranırlar.
8-	☐	☐	☐
Bazı insanlar arkadaşları ile beraberken yalnız başına olduğu zamanlardan daha fazla risk alır.	☐	AMA	Diğer insanlar arkadaşlarıyla birlikteyken ne kadar riskli davranıyorsa yalnız başına da o kadar riskli davranırlar.
9-	☐	☐	☐
Bazı insanlar gerçekte inanmadıkları şeyleri söyler çünkü bunun arkadaşlarının onlara daha çok saygı duymalarını sağlayacağını düşünür.	☐	AMA	Diğer insanlar sırf arkadaşlarının daha fazla saygısını kazanmak için gerçekte inanmadığı şeyleri söylemez.
10-	☐	☐	☐
Bazı insanların düşüncesine göre birey olmak, çoğunluğa karşı geldiğin için insanların sana kızmasına neden olsa bile daha iyidir.	☐	AMA	Diğer insanlar çoğunluğa ayak uydurmanın insanları kendine sınırlandırmaktan daha iyi olduğunu düşünür.

DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ

Aşağıda, insanların sosyal ortamlardayken yaptıkları bazı davranışlar ve yaşadıkları bazı duygular verilmiştir. Her cümleyi dikkatle okuyun ve böyle bir davranışın sizin için ne kadar geçerli olduğunu yandaki çizelgede işaretleyin.

	Hiç Yapmam	Çok ender yaparım	Bazen yaparım	Sıklıkla yaparım	Her zaman yaparım
1- Bir konuda benim <u>hatam olmasa da</u> , hatalı olduğum söyleniyorsa, tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam					
2. Kendim yapmaktan <u>hoşlanmasam da</u> diğer insanlar yapıyor diye, o davranışları yaparım					
3. Paramın üstü eksik <u>verilmiş olsa da</u> , sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşıyorum					
4- Başkalarının beni eleştirmesine izin verir, kendimi savunmam					
5. Sevdiğim bir kişi benden ilgi beklediğinde, <u>içimden gelmesede</u> ilgi göstermeye çalışırım					
6- Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağızımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım					
7- Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim					
8- Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim					
9- Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söyleyemem					
10- Arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakırım					
11- İnsanların, benimle konuşurken, gözlerimin içine bakmalarından hoşlanmam					
12- Bir insan benim için küçük bir iyilikte bulunsa bile, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür edim					
13-İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.					
14-Arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.					
15-İnsanlar ısrarla bana baktıklarında yüzüm kızarır.					
16-Birinin bir teklifini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi <u>önemli bir bahane</u> bulmaya çalışırım.					

YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ-İLİŞKİ YAPILARI (YİYE-İY)

YAKIN ARKADAŞ FORMU

Aşağıda yer alan ölçek maddelerini en yakın arkadaşınızı ve bu arkadaşınızla olan ilişkinizi düşünerek cevaplayınız. Ölçekteki ifadeler sizin durumunuza tam olarak uymuyor ise lütfen ölçek maddesini **boş bırakmayınız** ve size en yakın gelen seçeneği işaretleyiniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7		
Hiç	Kararsızım	Tamamen
Katılmıyorum		Katılıyorum

Ölçek Maddeleri

1. İhtiyacım olduğunda yakın arkadaşımdan yardım istemek işime yarar.	1	2	3	4	5	6	7
2. Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle yakın arkadaşım ile paylaşıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3. Başımdan geçenler hakkında yakın arkadaşım ile konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Yakın arkadaşıma rahatlıkla güvenirim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Yakın arkadaşıma kendimi açma konusunda rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
6. Yakın arkadaşıma gerçekte ne hissettiğimi göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
7. Sıklıkla, yakın arkadaşımın beni gerçekten önemsemediği kaygısına kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
8. Yakın arkadaşımın beni terk etmesinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Yakın arkadaşımın beni, benim onu umursadığım kadar umursamayacağından korkarım.	1	2	3	4	5	6	7

SCL-90-R

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınma ve sorunların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatlice okuyunuz. Sonra her bir durumun bugün de dâhil olmak üzere son bir ay içinde sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini göz önüne alarak tanımlamalardan (Hiç/ çok az/ orta derece/oldukça fazla/ileri derecede) uygun olanının (yalnızca bir seçeneğin) parantez arasına (X) işareti koyunuz.

	Hiç	Çok Az	Orta Derece	Oldukça Fazla	İleri Derecede
1.Başkaları tarafından eleştirilme duygusu	()	()	()	()	()
2.Karşı cinsten kişilerle ilgili utangaçlık ve rahatsızlık hissi	()	()	()	()	()
3.Duygularınızın kolayca incitilebilmesi hali	()	()	()	()	()
4.Başkalarının sizi anlamadığı veya hissedemeyeceği duygusu	()	()	()	()	()
5.Başkalarının sizi sevmediği ya da dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi	()	()	()	()	()
6.Kendini başkalarından aşağı görme	()	()	()	()	()
7.İnsanlar size baktığı veya hakkınızda konuştuğu zaman rahatsızlık duyma	()	()	()	()	()
8.Başkalarının yanında kendini çok sıkılğan hissetme	()	()	()	()	()
9.Toplum içinde bir şey yer veya içerken huzursuzluk hissi	()	()	()	()	()

EK B: İSTANBUL İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ ÖLÇEK UYGULAMA İZİNİ

YAZISI

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.8198880
Konu: Anket Araştırma İzni

25.04.2018

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) 28.03.2018 tarih ve 103898 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 19.04.2018 tarih ve 7972600 sayılı oluru.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Özlem ŞAFAK SOYASLAN'ın "Ergenlerde Akran Etkisine Direnme: Türkçe Uyarlaması, Bağlanma ve Reddedilme Duyarlılığıyla İlişkisi" konulu araştırma çalışması hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

M. Nurettin ARAS
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 79a6-31c1-3eee-b412-11f0 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Özlem ŞAFAK SOYASLAN

Doğum Yeri ve Tarihi : Konya- 1987

Lisans : Selçuk Üniversitesi. Eğitim Fakültesi.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık- 2010

Yüksek Lisans : İstanbul Üniversitesi.Eğitimde Psikolojik Hizmetler-
2019

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :Tarık Us İlköğretim Okulu

İletişim Alibeyköy Ortaokulu

E- Posta Adresi : pdr-ozlem@hotmail.com